

У нумары:

Надышоў час змяніць мысленне

Начальнік упраўлення культуры Мінскага абласнога выканаўчага камітэта Анатоль АКУШЭВІЧ распавядае пра кірункі дзейнасці гэтай установы

Стар. 4

На хвалях беларускага радзё «Культурная прастора»

Гутарка з вядучай праграмы Янай Хадоскай

Стар. 5

Прыватныя асацыяцыі, альбо Ці любіце вы Федарэнку?

Агляд лютэўскіх часопісаў «Польмя», «Малодэць», «Нёман»

Стар. 7

У дапамогу экскурсаводу

Шляхамі Юльяна Нямцэвіча, Мінск і ваколіцы, а таксама сцэжкамі Радзівілаў

Стар. 13

Актуальная літаратура — што гэта?

Развагі айчынных пісьменнікаў Л. Рублеўскай, Н. Кучмель, А. Бязлепкінай...

Стар. 14

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 4500 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 5800 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска: 1 месяц — 4700 руб.
Падпісны індэкс — 63880

«Харошкі» вясну абудзілі!

Фрагмент новай праграмы яны паказалі яшчэ летась, у вялікім яскравым канцэрце, што адбыўся пры канцы красавіка. Гэта была фальклорна-харэаграфічная кампазіцыя «Гуканне вясны», якую працінаў уражлівы лейтматыў мудрага кругабега жыцця, адраджэння прыроды. Жывы танец, жывы гук. Народныя спевы. І аркестр — як песня без слоў...

На пачатку сёлетняга года публіка зноў убачыла «Гуканне вясны» ў выкананні Беларускага дзяржаўнага заслужанага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі», але ў незвычайным асяроддзі: падчас вечарыны, зладкаванай у памяць пра вялікага «песняра» Уладзіміра Мулявіна. Прадстаўляючы гэты нумар свайго калектыву, мастацкі кіраўнік ансамбля

Валянціна Гаявая тады прыгадала, як некалі яна разам з Мулявіным працавала над пластычным увасабленнем яго рок-оперы «Песня пра долю» і як марылася ім пра супольную сцэнічную праграму на аснове беларускага абрадавага песеннага і танцавальнага фальклору...

Столькі часу мінула! І вось цяпер яна сама, падтрыманая калектывам аднадумцаў, захоплена працуе над праграмай «Паравіны года», мэтай якой — у глыбінным, філасофскім асэнсаванні самых галоўных, знакавых для беларускага народа, каляндарных абрадаў ды іх мастацкім аўтарскім сцэнічным увасабленні. У думках, як прызналася В. Гаявая, раіцца яна з Мулявіным і сваю новую работу прысвячае яму...

Зусім нядаўна прэм'ера першай часткі грандыёзнай праграмы — «Зіма» ды «Вясна» — адбылася ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. І светлае «Гуканне вясны», з першымі грывотамі ды пошумам дажджу, арганічна падхопленым авацыяй публікі, прынесла ў атмасферу вечара ачышчальную сілу і аптымізм. Сімвалічна, што адбылося гэта напрудвесні, у час, калі каляндар нагадвае беларусам пра спрадвечную традыцыю Стрэчання, або Грамніцы...

(Працяг на стар. 11)

На здымку: «Вясновыя скокі».

Фота М. Замулевіча

Размова пра пісьменніцкія справы

У прэс-цэнтры Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта адбылася прэс-канферэнцыя, прысвечаная дзейнасці сталічнага аддзялення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі». У ёй прынялі ўдзел супрацоўнікі гарадскіх і рэспубліканскіх перыядычных выданняў, беларускага радыё і тэлебачання, а таксама інфармацыйнага агенцтва «Бел-ПАН».

Перад прысутнымі выступіў сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў. Ён распавёў журналістам аб рабоце мінскай гарадской пісьменніцкай арганізацыі за 2005—2006 гг. Дарэчы, сёння аддзяленне налічвае 175 літаратараў. Яно з'яўляецца юрыдычнай асобай, мае офіс на праспекце Пераможцаў, 11, фінансуецца з гарадскога бюджэту. За год і чатыры месяцы існавання сталічнага аддзялення СПБ яго членамі праведзена звыш 3 800 выступленняў перад самымі рознымі аўдыторыямі. Каля 1 000 выступленняў да таго ж прайшлі на радыё, тэлебачанні, у перыядычных выданнях. Дзейнічае савет аддзялення. Сумесна з гарвыканкамам распрацаваны план работы і на 2007 год. Прадугледжана нямаля цікавых мерапрыемстваў гарадскога і рэспубліканскага маштабу. Гэта і літаратурныя святы, прымеркаваныя да пэўных дат, і фестывалі, і творчыя вечары, і конкурсы, і семінары для маладых, і прэм'еры кніг, і сустрэчы з працоўнымі калектывамі розных устаноў і прадпрыемстваў... Значная ўвага будзе нададзена рабоце з маладымі літаратарамі, юнымі талентамі, лепшыя ўзоры творчасці якіх плануецца прадставіць на старонках сталічнага альманаха «Маладзік», а таксама ў літаратурна-мастацкіх выданнях.

М. Пазнякоў адказаў на шматлікія пытанні журналістаў, заклікаў іх больш актыўна і шырока асвятляць творчае жыццё рэспублікі і горада Мінска, надаваць большую ўвагу літаратурнаму працэсу, новай беларускай літаратуры, часцей распавядаць пра такія літаратурна-мастацкія выданні, як «Польмя», «Малодосць», «Нёман», «Літаратура і мастацтва», «Всёмирная літаратура», якія знаходзяцца на перадавой сучаснага развіцця мастацкай літаратуры.

У прэс-канферэнцыі прыняў удзел загадчык аддзела прапаганды мастацкай літаратуры Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Башлакоў.

Павел КУЗЬМІЧ

Пошук новых чытачоў

Традыцыйны з'яўляюцца сустрэчы супрацоўнікаў выданняў РВУ «Літаратура і Мастацтва» з грамадскасцю, інтэлігенцыяй у розных рэгіёнах краіны.

Гэтым разам у аўдыторыю да настаўнікаў Дружненскай дзіцячай школы мастацтваў, якая знаходзіцца ў Пухавіцкім раёне, завітаў дырэктар РВУ «Літаратура і Мастацтва» Аляксей Карлюкевіч. Ён распавёў прысутным пра планы ўстановы, пра тое, якія творы ў бліжэйшы час з'явіцца на старонках часопісаў «Польмя», «Малодосць», «Нёман», «Всёмирная літаратура», а таксама ў газеце «Літаратура і мастацтва». У прыватнасці, размова ішла пра творы У. Дамашэвіча, В. Чаропкі, А. Бутэвіча ды іншых, пра нарысы, карэспандэнцыі, творчыя партрэты, якія друкуюцца ў «ЛіМе» і прысвячаюцца мастакам, акцёрам, музыкантам. Выкладчыкі мастацкай школы выказалі спадзяванне, што газета «Літаратура і мастацтва» часцей будзе звяртацца да праблематыкі дзіцячай творчасці.

Кастусь ХАДЫКА

Юбіляр сабраў гасцей

Першы намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Лілія Ананіч адзначыла, што за 75 гадоў свайго існавання «ЛіМ» зрабіў вялікі, адмысловы ўнёсак — «у развіццё беларускай духоўнасці, беларускай культуры, у развіццё нашага роднага беларускага слова».

— На постсавецкай прасторы мы можам назіраць імат змен у развіцці літаратурна-мастацкіх выданняў. Наша краіна тут адна з нямногіх, дзе своечасова зразумелі: нельга кідаць у вірлівы рынак нацыянальнае, мастацкае слова. Беларуская дзяржава падтрымлівала, падтрымлівае і будзе падтрымліваць выданні, якія працуюць на духоўнасць беларускага грамадства, — запэўніла першы намеснік міністра.

Ад імя міністэрства, як аднаго з сузаснавальнікаў нашай газеты, Лілія Станіславаўна павіншавала «ЛіМ» з пераходам на чатырохкаляровы друк і пажадала абноўленай газеце і надалей несці шматтысячную аўдыторыю неўміручае роднае слова прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі.

Намеснік міністра культуры РБ Валеры Гедройц лічыць вельмі важным дэвіз «ЛіМа», які можна прачытаць на першай старонцы:

«Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі». Словы гэтыя, аднак, на думку Валерыя Карлавіча, шмат да чаго абавязваюць.

— Мяняліся часы, мяняліся накарэні журналістаў, але ўсе яны ішлі да адной мэты — быць годнымі для культуры, для сваёй дзяржавы. Ад імя Міністэрства культуры хачу адзначыць, што ні адна значная культурная падзея не была абдзелена лімаўскай

Урачыстасць з нагоды 75-годдзя з дня выхаду першага нумара «ЛіМа» распачалася са святочнай прэс-канферэнцыі і прэзентацыі тыднёвіка ў грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы. Мерапрыемства сабрала цэлую кагорту творцаў — былых і цяперашніх супрацоўнікаў — ды проста сяброў нашага выдання.

увагай. Да таго ж, рэдакцыйны калектыв газеты стаў своеасаблівай школай для многіх творцаў. За час свайго існавання газета многім вядомым зарас людзям — прадстаўнікам творчай інтэлігенцыі — дала парады, накіроўвала іх на шляху творчасці, з дапамогай «ЛіМа» многія з іх сталі тымі, кім з'яўляюцца сёння.

Віншавалі лімаўцаў і прадстаўнікі Беларускага саюза журналістаў.

Жыццё роднай мовай

НАШЫ КАШТОЎНАСЦІ

Пры канцы лютага ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася адмысловая вечарына. З нагоды Дня абароны роднай мовы суды сабраліся вядомыя пісьменнікі, паэты, настаўнікі, навукоўцы. Бо тут не толькі абмяркоўвалі праблемы сучаснай беларускай мовы, але і далучаліся да багатай спадчыны нашых класікаў.

«Святы дом», як называюць у пісьменніцкіх колах літаратурны музей Якуба Коласа, сустрэў наведвальнікаў па-святочнаму ўрачыста. Работнікі ўстановы зрабілі ўсё, каб вечарына стала сапраўды памятнай. На другім паверсе месцілася невялікая экспазіцыя кніг (дарэчы, арыгіналаў), да якіх непасрэднае дачыненне меў Якуб Колас. Сярод іх былі «Русско-белорусский словарь» 1953 г., «Гісторыя беларускай крыві» 1926 г.

Распачаў вечарыну малады паэт Вадзім Корань, значнашы, што цяпер існуе каля шасці тысяч моў, на кожнай чацвёртай з якіх размаўляе менш, чым тысяча чалавек. Пакрысе адна за адной мовы знікаюць з ужытку зямля. Таму і паўстае пытанне аб абароне і пашырэнні сферы карыстання мовамі. І рабіць гэта патрэбна не толькі з пэўнай нагоды, але штодзённа, бо мова — гэта адзінае, што вызначае нацыянальную адметнасць цэлага народа.

Магутная сіла мовы

Нягледзячы на ўсе складанасці гістарычнага развіцця, беларуская мова даказала сваю жыццёвасць. Яна з'яўляецца літаратурна-пісьмовай мовай, якая з поспехам можа абслугоўваць усе камунікатыўныя патрэбы грамадства. «Беларуская мова выконвае інфармацыйную, культурную

функцыю, — гаворыць дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН РБ А. Лукашанец. — На ёй створаны значныя культурныя каштоўнасці. Выключна важную ролю мова адыгрывае ў нацыянальнай асвеце, ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі народа. Праз беларускую мову той, хто лічыць яе роднай, свядома атаясамлівае сябе з беларускай культурай і гісторыяй. У гэтым яе вялікая сіла.» Па яго словах, у спісе найбольш пашыраных 350 літаратурна-пісьмовых моў, беларуская на 1990 г. займала 111-ю пазіцыю, што сведчыць пра яе значнасць на лінгвістычнай карце Еўропы і свету.

«Мова — ядро нацыянальнай культуры»

Менавіта такую выказваў доктар філалагічных навук А. Міхневіч. Занепакоены захаваннем лексікі Якуба Коласа, ён прапанаваў картатэку мовы класіка, што знаходзіцца ў Інстытуце мовазнаўства, перадаць у музей. Парадаксальна, але дагэтуль слоўніка моўных адзінак нашага песняра яшчэ не выдалі. А між іншым, яго лексічная спадчына надзвычай багатая. «Слоўнік Якуба Коласа налічвае каля 36 тысяч слоў, Пушкіна — 21 тыс., Шэкспіра — 8 тыс.» — зазначае навуковец.

Калі ўлічыць, што ўнёсак аўтара вызначаецца колькасцю тых новых элементаў, якімі ён убагаціў літаратуру, то напрацоўкі Коласа даволі паказальныя.

Разам з тым, Арнольд Яфімавіч падкрэсліў: на сёння выдаленай нацыянальнай афарыстыкі амаль няма. Прыкладам, палякі выдалі кнігу «Сусветная афарыстыка», дзе сабраны найлепшыя выслоўі са старажытнасці і да нашага часу. На Беларусі кнігі такога кшталту пакуль не існуе. Таму і вырашыў Арнольд Міхневіч скласці зборнік трапных выказванняў «Якуб Колас разважае, радзіць і смяецца...»

Што тычыцца праблем беларускай мовы, то па меркаванні пісьменніка Міхася Кенькі, назіраецца тэндэнцыя ўжывання англійскага, жарганізмаў, штучных спалучэнняў слоў, асабліва ў СМІ. Гэта засмечвае лексіку, робіць яе аднастайнай і непаўнаватраснай. Патрэбна імкнуцца да выкарыстання літаратурнай мовы.

Слушна выказаўся дырэктар радыёстанцыі «Беларусь» Н. Гальпяровіч, для якога бараніць мову — значыць не гаварыць гучныя лозунгі, а жыць ёю.

Аспірантка НАН РБ, паэтэса Тацяна Сівец робіць праграму ўрокаў беларускай мовы па-англійску (у межах праекта «Зямля пад белымі крывама»). «У нашых англамоўных перадач былі скептыкі, — распавядае Навум Якаўлевіч. — Праз нейкі час нам па электроннай пошце пачалі прыходзіць лісты, людзі імкнуліся «скачыць» гэтыя праграмы.» Вось яскравы доказ запатрабаванасці беларускай мовы і за мяжой.

Што ж, зберагчы родную мову — значыць захаваць сваю грамадзянскую сутнасць. І думаць пра гэта трэба не заўтра, а сёння.

Серафіма БЕРАЗУН

Кансультант гэтага грамадскага аб'яднання Тацяна Якаўлевіч зазначыла:

— Мы часта вяртаемся да вечнай дыскусіі: ці можа журналіст быць пісьменнікам, і наадварот, пісьменнік — журналістам? Я сёння не збіраюся дыскутаваць на гэтым пытанні ўвогуле, але хачу зазначыць: у «ЛіМе» — можа. Людзі, якія працуюць тут, і сёння сваімі думкамі, выказанымі ў артыкулах, сцвярджаюць беларускасць, сцвярджаюць беларускую ідэю.

Ад імя мінскай гарадской арганізацыі прафсаюза работнікаў культуры лімаўцаў павіншаваў яе старшыня Георгій Молчан. Добрыя словы ў свой адрас пачулі супрацоўнікі рэдакцыі і ад старшыні Беларускага саюза кінематаграфістаў Юрыя Цвяткова, першага сакратара Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоля Аўруціна, галоўнага рэдактара газеты «Культура», былой супрацоўніцы «ЛіМа» Людмілы Крушынскай, пісьменніка Леаніда Левановіча, калег па рэдакцыйна-выдавецкай установе — Раісы Баравіковай, Міколы Мятліцкага, Міхася Пазнякова...

Не абыйшлося і без ўзнагарод. Галоўны рэдактар «ЛіМа» Анатоль Казлоў атрымаў з рук першага намесніка міністра інфармацыі рэспублікі Лілія Ананіч нагрудны знак «Выдатнік друку Беларусі». Супрацоўнікаў узнагародзілі ганаровымі граматамі ад Міністэрства інфармацыі, прафсаюза работнікаў культуры і Рэдакцыйна-выдавецкай установы «Літаратура і Мастацтва». Але ж для нас, лімаўцаў, галоўнага ўзнагарода — гэта вашая, паважаны чытачы, увага і зваротная сувязь. Так што чытайце і падпісвайцеся на «ЛіМ», да-сьляйце свае водгукі ды меркаванні, парадзі і заўвагі на нашы матэрыялы. Чакаем!

Ул. інф.

На здымках: першы намеснік міністра інфармацыі Л. Ананіч зачытвае віншавальнае слова Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнка калектыву «ЛіМа»; падчас уручэння ўзнагарод.

Фота К. Дробава

У Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі прайшла пятая па ліку спецыялізаваная выстаўка «Адукацыя і кар'ера», арганізатарамі якой выступілі Камітэт па адукацыі Мінгарвыканкама і выставачнае прадпрыемства «Экспафорум».

Сучасная адукацыя

Упершыню ў гэтым годзе ў мерапрыемстве бралі ўдзел БДУ, Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт і філіял Расійскага дзяржаўнага сацыяльнага ўніверсітэта ў Мінску, а агульная колькасць удзельнікаў складала больш як шэсцьдзесят навуковых устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый.

Экспазіцыя фармавалася з наступных раздзелаў: «Вышэйшая прафесійная адукацыя», «Сярэдняя прафесійная адукацыя», «Адукацыя ў сярэдніх навуковых устаноў», «Пазашкольная адукацыя і выхаванне», а таксама «Тэхнічныя сродкі навучання» ды «Дадатковыя і паслядыпломная адукацыя».

Сярод асноўных мэт мерапрыемства — прадастаўленне наведвальнікам найбольш поўнай інфармацыі пра сучасную адукацыю, уяўленне новых адукацыйных праграм ды інфармацыйных тэхналогій, азнаёмленне з прадукцыяй і матэрыяламі айчынных прадпрыемстваў ды абсталявання ўстаноў адукацыі, садзейнічанне пашырэнню дзелавых сувязей паміж навуковымі ўстановамі, вытворчымі прадпрыемствамі і навучэнцамі.

Выстаўка адукацыйных паслуг — своеасаблівы інфармацыйны праект для школьнікаў, абітурыентаў, бацькоў і настаўнікаў. Моладзь мела магчымасць не толькі атрымаць пэўныя даведкі, задаць пытанні спецыялістам цэнтраў прафарыентацыі, але і пакінуць заўвагу на наступленне ў ВНУ або на курсы; дырэктары школ і выкладчыкі — азнаёміцца з метадычнымі навінкамі ды навінкамі тэхнічных сродкаў навучання.

Акрамя творчых прэзентацый ВНУ і прафесійна-тэхнічных вучэбных устаноў, адбыліся «крутлыя сталы», майстар-класы, семінары-прэзентацыі адукацыйных праграм, канферэнцыі, выступленні творчых калектываў.

В. КАВАЛЁЎ

Дзеці будучыні

31 сакавіка святкуе свой 20-гадовы юбілей калектыў «Дзіця міру» Брэсцкага цэнтра маладзёжнай творчасці. У гэты час плануецца разгарнуць фотавыставу «Беларусь — краіна міру», а таксама адбудзецца юбілейная вечарына з удзелам былых і сённяшніх удзельнікаў калектыву. Яны наведваюць Дзяржаўны мемарыяльны комплекс «Хатынь», майстэрні па вырабе беларускіх сувеніраў.

Калектыў, які ўзначальвае міжнародны пасол міру Алена Дзмітрыева, шырокавядомы на Беларусі і па-за яе межамі. Утвораны ў 1987 годзе на базе тагачаснага «клуба інтэрнацыянальнай дружбы», дзіцячы калектыў адразу атрымаў запрашэнне ад замежных калег прыняць удзел у якасці прадстаўнікоў былога Саюза ў шырока разгорнутай акцыі «Дзеці будучыні». Маладыя людзі з дапамогай мастацкіх сродкаў — танца, спектакля, альбо ў звычайных нязмушаных гутарках — выказвалі сваё бачанне сучаснага свету ў асяроддзі аднагодкаў і дарослых: усе ўдзельнікі калектыву выдатна валодаюць англійскай моваю.

Беларускія «Дзеці міру» пабывалі ў Бельгіі, Галандыі, Нарвегіі, Вялікабрытаніі, інш. краінах. Выступалі з дабрачынным канцэртам нават у знакамітай зале «Карнегі Хол» (Вялікабрытанія), а ў 1998 годзе — у каралеўскай царкве ў Лондане — расказвалі пра чарнобыльскую трагедыю. Спектакль «Па кім звоніць Чарнобыльскі звон» (аўтар сцэнарыя Марат Ягораў) складаецца з дзвюх частак: мастацка-фальклорнай, дзе гучаць народныя песні і выконваюцца народнадуныя ды сучасныя танцавальныя кампазіцыі і асноўнай — чарнобыльскай, дзе згадваецца наша агульная бяда.

Ірына ТУЛУПАВА

«Адраджэнне мастацтвам»

Такою назву мела выстаўка, адкрыццё якой адбылося ў вілейскім Доме культуры пры падтрымцы гарадской бібліятэкі. На ёй прадстаўлены работы творчай студыі «Всехудожнікі» (кіраўнік Алена Усціновіч) — навучэнцаў Вілейскага сельскагаспадарчага прафесійнага ліцэя. Сама Алена — таленавіты мастак, захапляецца пісанкай, напісаннем партрэтаў, актыўна супрацоўнічае з мясцовай арганізацыяй БРСМ.

Словы «Прыгажосць выратуе свет» сталіся для яе дэвізам у рабоце з выхаванцамі, таму што большая частка студыйцаў — сіроты і дзеці з няўдалых сем'яў, якія стаяць на ўліку ў інспекцыі па справах непаўналетніх. Алена Усціновіч не толькі навучае дзяцей мастацкаму майстэрству, але і дапамагае ім праз яго выходзіць у сабе высокадухоўныя якасці.

На адкрыцці выстаўкі прайшла прэзентацыя аўтараў работ, а іх больш як дваццаць, і працуючыя яны ў розных мастацкіх тэхніках. З творчымі поспехамі навучэнцаў павіншавала другі сакратар Вілейскага гарадскога камітэта БРСМ Вераніка Гайчук.

Пасля ўчыталнай зале бібліятэкі, за кубкам чаю, адбылося абмеркаванне работ маладых мастакоў. А ў «Кнізе водгук» кожны жадаючы мог пакінуць запіс, выказваючы свае ўражанні і ацэнку аб той ці іншай карціне.

Святочны настрой мерапрыемства дапамагала падтрымліваць святочная праграма, якую зладкавалі самі навучэнцы. Вялікі поспех мела выступленне мясцовага барда Дзіяны Урбановіч, якая выканала пад гітару свае ўласныя песні.

В. К.

У ГАСЦЯХ У ВЕЧНАСЦІ

У гарадской дзіцячай бібліятэцы № 16 г. Мінска адбылася сустрэча пісьменніка Анатоля Бутэвіча з вучнямі 4-х класаў 20-й мінскай гімназіі. Пісьменнік запрасіў сваіх юных чытачоў у цікавае і займальнае падарожжа па старонках нашай гісторыі. «У гасцях у вечнасці» — так называлася гэтая вандрўка. Адбылася зацікаўленая размова пра тое, як пісьменнік працаваў над сваімі кнігамі з серыі «Сем цудаў Беларусі», як ладзілася творчае супрацоўніцтва з мастаком Паўлам Татарнікавым, які годна афармляе кнігі гэтай серыі.

Пісьменнік расказаў, якія помнікі, асобы, з'явы і падзеі айчынай гісторыі найбольш захапілі яго, што ўразіла асабліва, як гэта ўвасобілася ў кнігі. Школьнікі задавалі шмат пытанняў, што засведчыла іхнюю прыхільнасць да гісторыі роднай зямлі, імкненне як мага больш даведацца пра слаўнае мінулае нашага краю. На ўспамін пра сустрэчу ў дзяцей застануцца кнігі з аўтографам аўтара, а яшчэ — абуджанае жаданне пільна ўзірацца ў наваколле, каб здолецчы убачыць нешта цудоўнае самім.

Пра гэта ж казала і загадчыца бібліятэкі Вольга Ціткова, якая падзялялася ўражаннямі ад кніг Анатоля Бутэвіча «У гасцях у вечнасці», «Званы Нямігі», «Адвечны покліч Радзімы», «За наміткай гісторыі», «Славутыя родам сваім» з названай серыі. У бібліятэцы была наладжана выстава кніг Анатоля Бутэвіча.

А. В.

3 НАДЗЕЙ — У БУДУЧЫНЮ...

У Маладзечне адбылося ўзнагароджанне пераможцаў літаратурнага конкурсу пад назвай «3 надзеі я гляджу ў вечнасць», які праводзіўся сярод навучэнцаў школ горада і раёна. На конкурс даслалі больш як 70 работ. Усе ўдзельнікі былі падзелены на дзве катэгорыі: вучні 10—11-х класаў і вучні 6—9-х класаў.

Лепшай работай конкурсу прызнана творчая праца Марты Юргевіч, вучаніцы ліцэя № 7, яна ж стала пераможцай у намінацыі «лепшая арыгінальная работа» ў малодшай катэгорыі. У старшай катэгорыі ў намінацыі «лепшы верш» перамагла Ніна Шчэрбачэвіч, вучаніца ліцэя № 7; у намінацыі «лепшая проза» першае месца прысуджана Лене Цішэўскай, вучаніцы школы № 14; у намінацыі «публіцыстыка» лепшай стала работа Аляксандры Эгерт, вучаніцы школы № 9; «за арыгінальнасць» першае месца прысуджана вучаніца гімназіі-каледжа Аляксандры Парані, а ў намінацыі «лепшая журналісцкая работа» журы аддало перавагу аўтару гэтай публікацыі, вучню сярэдняй школы № 8.

Максім СТАЯН

Творчы пошук

Краснапольскі, гаворачы словамі Аляксея Пысіна, — «салаўіны, глыбінны раён», моцна пацяраў ад чарнобыльскай катастрофы і перажывае не лепшую сваю часіну. Няма гаспадарак і сёння, нягледзячы на пастаянную падтрымку дзяржавы, яшчэ не змаглі стаць на ногі. Гэта асабліва датычыць матэрыяльнай дапамогі ўстановам культуры: клубам ды бібліятэкам. Калі ў некаторых раёнах вобласці бібліятэкам з падпіскай на выданы дапамагаюць спонсары, то ў краснапольскіх, якія маюць толькі бюджэтныя сродкі, набываецца дзве-тры газеты. Пра новую электронную тэхніку і гаворкі няма. На жаль, пакуль рэаліі менавіта такія.

Тым больш мяне ўразіла, што і ў такіх умовах работнікі клубных устаноў і бібліятэк раёна не апусцілі рукі, а ўпэўнена пераадольваюць часовыя цяжкасці, несучы людзям някрасаўскае «разумнае, добрае, вечнае». У гэтым пераканаўся, калі браў удзел у прэзентацыі зборніка «Вянок Аляксею Пысіну». Літаратурна-музычную кампазіцыю, прысвечаную паэзіі земляка А. Пысіна, якую выканалі калектывы краснапольскіх Цэнтра культуры і вольнага часу (дырэктар Р. Падобед) ды Цэнтральнай бібліятэкі імя М. Ткачова (дырэктар Н. Басянюка), з годнасцю можна было б паказаць у Магілёве і нават у сталіцы.

Пасля заканчэння мерапрыемства Надзея Басянюка азнаёміла

гасцей з бібліятэкай. Работнікам устаноў, як кажуць, не займаць працавітасці, упэўненасці, творчай задумі. Яна струменіць звонка ды шмапталосна. Альбом «Летапіс зніклых вёсак» (а іх шмат) краснапольскія бібліятэкары зрабілі ці не першыя ў вобласці. А святая кніжная вуліца з назвай «Падарожжа ў гістарычнае мінулае краю» адбылося пад адкрытым небам з выкарыстаннем розных форм прапаганды кнігі, уключаючы элементы карнавалу. Пасля прайшла прэзентацыя бібліяграфічнага паказальніка «Вялікая Айчынная вайна ў мастацкай літаратуры». Традыцый зрабілася правядзенне штогод тыдня «Памяць» з удзелам ветэранаў вайны і працы. Работнікі бібліятэкі самі набралі, аформілі і выпусцілі ў свет зборнік вершаў «Краснаполле маё, Краснаполле». А яшчэ зрабілі і правялі прэзентацыю зборніка твораў «Васілек шапоча ў жыцце» мясцовай паэтэсы Тамары Жэбінай, якую ў свой час заўважыў і падтрымаў А. Пысін.

Упэўнены, што і сёлета прапагандысты кнігі, роднага слова бібліятэкары-краснапольцы прадыманструюць сваім чытачам новыя творчыя знаходкі, тым больш, што чакаецца свята — 300-гадовы юбілей раённага цэнтра.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

На здымку: супрацоўнікі Краснапольскай ЦРБ імя М. Ткачова.

Фота аўтара

У Нацыянальным мастацкім музеі

Святая ўсіх закаханых можна адзначаць не толькі асабіста, але і ў вялікай кампаніі. Асабліва прыемна ў такі дзень прыняць удзел у незвычайнай імпрэзе. У гэтым змаглі ўпэўніцца гледачы і ўдзельнікі, якія прыйшлі ў Нацыянальны мастацкі музей, каб далучыцца да магі вершаў, музыкі і мастацтва.

Вядучыя Наталія Сяліцкая і Аляксандр Пыко папераменна давалі слова то вядомым пісьменнікам і дзеячам культуры, сярод якіх дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракашю, намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп, кіраўнік суполкі маладых твораў і літаратурны аглядальнік газеты «СБ» Людміла Рублеўская, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Раіса Баравікова, першы намеснік дырэктара РВУ «Літаратура і Мастацтва» Аляксей Балак, кінарэжысёр і паэт Аляксандр Карпаў, дырэктар радыё «Беларусь» Навум Гальпяровіч, то маладым (па ўзросце і душой) творцам. Для паэтэс Марыны Дварэцкай і Ганны Федарук гэтае выступленне сталася першым. Вядомы бард Аляксей Камочкі забяспечыў

музычнае суправаджэнне, да таго ж падчас усёй імпрэзы перад вачыма гледачоў узніклі карціны з калекцыі музея.

Нечаканым падарункам для выступаючаў сталі валянінкі з фотаздымкамі, зробленымі падчас выступлення. Паэты і паэтэсы В. Куства, Т. Будовіч, А. Шостака, С. Патаранскі, Т. Пратасевіч, М. Шабовіч, М. Кандратаў, Р. Малахоўскі, Ю. Новік выбралі самыя романтичныя творы, напоўненыя сумам і болем, пшэчотай і жарсцю. Напрыканцы сустрэчы паэтычнае журы выбрала Валяніцінам і Валяніцінай вечара Рагнеда Малахоўскага і Юлію Новік, якія атрымалі падарунак ад Нацыянальнага мастацкага музея.

Вераніка ЗАМЛЮВІЧ

На здымку: удзельнікі імпрэзы.

АБСЯГІ

Новае жыццё літмузея

Слонім. У раённым ліцэі (былая СШ № 1) адкрыўся музейны пакой «Літаратурная Слонімшчына». Яшчэ ў 1971 годзе настаўніца беларускай мовы і літаратуры Раіса Каласоўская стварыла ў школе літаратурны гурток, каб пазнаёміць вучняў з біяграфіяй Валяціна Таўлая, дзяцінства якога прайшло ў гэтых мясцінах. Яе аповед выклікаў у школьнікаў гонар за свайго земляка, і яны вырашылі даведацца больш падрабязна пра жыццёвы і творчы шлях заходнебеларускага паэта. Па крупніцы збіралі звесткі пра Валяціна Паўлавіча, завязалася перапіска з яго сваякамі. І 18 лютага 1984 года ў школе быў адкрыты музей В. Таўлая.

Але ў 90-х гадах дзейнасць музея прыпынілася. Праўда, экспанаты захаваліся ды чакалі свайго часу. Гэты час прыйшоў дзякуючы настаўніцы Алене Сухарукавай і дырэктару ліцэя Валяціне Шэмпель. Разам з дзецьмі педагогі аднавілі і пашырылі экспазіцыю. Цяпер яна прысвечана не толькі В. Таўлаю, але і іншым слонімскім літаратарам.

У адкрыцці музея бралі ўдзел вучні, настаўнікі, адміністрацыя ліцэя, а таксама былі запрошаны мясцовыя пісьменнікі і работнікі ўпраўлення адукацыі Слонімскага райвыканкама.

Перад адкрыццём адбылася літаратурная імпрэза, на якой згадалася гісторыя музея, гучалі вершы. Пасля таго, як дырэктар навучальнай установы В. Шэмпель перарэзала стужку і адкрыла пакой-музей «Літаратурная Слонімшчына», юныя экскурсаводы для ўсіх прысутных правялі першую экскурсію, з натхненнем распавёўшы пра творчасць Валяціна Таўлая, Анатоля Іверса, Алега Лойкі, Міколы Ароцкі і іншых слонімскіх твораў.

Сяргей ЧЫГРЫН

Пашыраецца і квітнее «Суквецце»

Ліда. Кожны месяц у гарадскім каледжы (былы Лідскі педагогічны каледж) праходзіць пасяджэнні паэтаў, празаікаў, гумарыстаў, перакладчыкаў, бардаў.

Гэта творчая суполка з мілагучнай назвай «Суквецце» створана пры рэдакцыі «Лідскай газеты» больш як сем гадоў таму. Першым кіраўніком быў пісьменнік, намеснік галоўнага рэдактара «Лідскай газеты» Уладзімір Васюко. У будынку рэдакцыі збіраліся тады як маладыя, так і літаратары старэйшага пакалення, дзе давалі слушныя парады, вёўся аналіз твораў. Потым кіраўніцтва У. Васюко прыпынілася, але ненадоўга: «Суквецце» не паспела «завянуць». Сваю эстафету ён перадаў літаратару, выдатніку адукацыі Беларусі, выкладчыку беларускай мовы ды літаратуры каледжа Міхасю Мельніку. І ўжо трэці год чальцы літаб'яднання (а іх больш як 120 чалавек) збіраюцца ў навучальнай установе, абмяркоўваюць новыя творы, выказваюць свае думкі. Часам да іх наведваюцца знаныя сталічныя літаратары.

Аляксей ХІТРУН

Чарговы вынік навучання

Маладзечна. Пры канцы студзеня ў Цэнтральнай раённай бібліятэцы выстаўляліся творы навучэнцаў аддзялення дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (загадчык Вікторыя Чэронцава) пры муйчынай вучальні імя Агінскага. На ёй дэманстраваліся лепшыя работы прадстаўнікоў аддзялення за апошнія гады. Асобнае месца сярод вырабаў займала выцінанка: «Вялікдзень» Н. Баярынай, «Пейзіж» С. Сарока, «Моцнае каханне» С. Зайкоўскай, «Плён працы» Н. Панкавец... Усе работы — карункавыя, з выкарыстаннем фольгі ды каляровай паперы — адрозніваюцца незвычайнай прыгажосцю і пшэчотай.

Таксама былі прадстаўлены кампазіцыі з саломкі: «Анёл-ахоўнік» А. Карповіч, «Ражство» К. Вяжэвіч, «Папараць-кветка» А. Клемантовіч і калектыўная работа «Рэканструкцыя інтэр'ера палаца Агінскага ў Залессі» навучэнцаў аддзялення Д. Жалевіча, С. Арла, Ф. Сташкевіча.

Максім СТАЯН

Структура ўпраўлення

— На сёння Мінская вобласць мае разнастайныя культурна-асветніцкія, тэатральна-відовішчынныя і пазашкольныя навучальныя ўстановы, у ліку якіх 12 арганізаваных абласнога падпарадкавання, а ўсе астатнія — у сістэме мясцовага ўпраўлення ў складзе 23 аддзелаў культуры рай- і гарвыканкамаў. А калі падрабязней, дык структура ўстаноў культуры і мастацтва Міншчыны выглядае наступным чынам: абласны цэнтр народнай творчасці і бібліятэка імя Пушкіна, Мінскі абласны краязнаўчы музей (Маладзечна), толькі што перададзены нам Міністэрствам культуры мемарыяльны комплекс “Хатынь” з яго філіяламі “Дальва” і “Курган Славы”, музей традыцыйнай культуры ў Івянцы, Барысаўскі аб’яднаны музей; Мінскі абласны драматычны тэатр і тэатр лялек “Батлейка” (Маладзечна), музычная капела “Санорус” (Мінск)... У ліку навучальных устаноў — Маладзечанскае музычнае вучылішча імя М.Кл. Агінскага ды Мінскі дзяржаўны каледж мастацтваў.

Тры працэнты на культуру

— Усё гэта вымагае значных матэрыяльных выдаткаў. Не магу сказаць, што сёння сродкаў дастаткова, іх заўсёды будзе не хапаць. Згодна закону аб культуры, на гэту галіну выдзяляецца тры працэнты ад бюджэту рэспублікі. Я не скарджуся, а агучна проста лічыць: на адукацыю прыпадае 42 працэнты (тут пытанні няма, у іх прэрагатыва), на ахову здароўя — 20 працэнтаў. Але супакойвае тое, што ў Расійскай Федэрацыі на культуру выдзяляецца 0,46 працэнта.

У рэгіёнах мы імкнемся вырашыць гэту праблему і працуем так, каб змяніць псіхалогію, мысленне кіраўнікоў раёнаў у адносінах да культуры, каб яны надавалі ўвагу не толькі аграпрамысловым комплексам, але і мясцовым маленькім клубам, якія таксама рашаюць шмат задач. Тут я ўдзячны губернатару У. Дамашкевічу, бо ў пытанні культуры ў нас поўнае ўзаемаразуменне. Рэгіянальныя кіраўнікі разумеюць, як гаворыцца, што не хлебам адзіным жыве чалавек, і ў дадзенай сітуацыі наладжаны кантакт, і гэтыя тры працэнты часам вырастаюць да пяцісяці.

Напрамкі работы

— Мы працуем па трох асноўных кірунках. Па-першае, матэрыяльная база, яе ўдасканаленне. Па-другое, кадравая сітуацыя. У нас ёсць абласная рэгіянальная праграма “Кадры культуры: 2006 — 2010 гады”, дзе акрэслена роля нашых сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў у рашэнні кадравай палітыкі, а таксама ўзаемаадносін з ВНУ культуры. У гэтым напрамку мы вядучая вобласць, і не толькі таму, што сталічная, проста склаліся пэўныя сувязі з ВНУ. У прыватнасці, маем дагавор каледжа мастацтваў з БДУ культуры і мастацтваў. Выпускнікі-выдатнікі каледжа аўтаматычна залічваюцца на другі курс на адну з дзвюх спецыяльнасцей: “Харавая музыка (народная)” і “Рэжысура”. Па-трэцяе, змест работы: удасканаленне і склад працы з насельніцтвам як адно з патраба-

Адной з прыярытэтных задач нашай краіны (як і любой іншай) з’яўляецца клопат пра сваю культуру і яе развіццё. Таму што развіццё культуры стае дзейным сродкам прадухілення духоўнага і сацыяльнага заняпаду грамадства, умацоўвае інтэлектуальную і духоўную моц народа, яго маральнае здароўе. А нам ёсць пра што клапаціцца, бо Беларусь спрадвеку славіцца аўтэнтчнымі традыцыямі ды творчымі людзьмі: асветнікамі, літаратарамі, музыкамі, кампазітарамі... Славіцца гісторыка-культурнай спадчынай, фальклорам, самабытнымі рамёствамі, самадзейным і прафесійным мастацтвам, установамі культуры... Сённяшні госць “ЛіМ” мае непасрэднае дачыненне да айчынай культурнай прасторы. Знаёмчыся: начальнік упраўлення культуры Мінскага абласнога выканаўчага камітэта **Анатолий АКУШЧІЧ**, які распавядае пра некаторыя кірункі дзейнасці гэтай установы.

Надышоў час змяніць мысленне

ванняў зацверджанага сацыяльнага стандарту па культуры (1,5 базавай велічыні на чалавека).

Адраджэнне вёскі

Другі год мы актыўна займаемся прэзідэнцкай праграмай па адраджэнні і развіцці вёскі. Трэба ствараць структуру ўстаноў культуры ў аграгарадках. А іх на сёння па вобласці 49, і ў кожным ёсць клуб, бібліятэка, дзіцячая музычная школа і кінавідэаўстанова. Гэта абавязковая ўмова для функцыянавання аграгарадка. Праводзім капітальныя рамонты культураноў.

Да таго ж фарміруюцца новыя комплексныя цэнтры культуры. Традыцыйныя клубы малазапапрабаваныя, бо павінны ўключаць харэаграфічны, танцавальны калектывы і да т.п. Але ў некаторых рэгіёнах мала дзяцей, няма сярэдняй школы. Тут патрэбны дыферэнцыраваны падыход: дзе былі клубы, ствараем дамы фальклору, рамёстваў, народнай творчасці ці народны дом, як у вёсцы Талуць на Вілейшчыне. Там па вечарах збіраюцца майстрыхі: ткуць, вядуць, гучыць беларуская песня, а побач з імі дзеці, якія паступова пераймаюць іх майстэрства. Такім чынам захоўваецца традыцыя.

Ва ўпраўленні складзены свой творчы каляндар — традыцыйныя 20 фестываляў. Кажуць, што трэба аптымізацыя або скасаванне некаторых фэстаў. Тут я не згодзен, лічу, што гэта асноўная работа культуры, бо фестываль — гэта наша справаздача.

Нам засталася спадчына

— Наступная сфера дзейнасці — забеспячэнне і аднаўленне ў сельскай мясцовасці гісторыка-культурных і прыродных аб’ектаў, што засталіся нам у спадчыну ад папярэднікаў. Мы для сябе паставілі задачу, вызначылі пяць аб’ектаў і працуем над імі. Гэта палацава-паркавы комплекс у вёсцы Прылука, якім мы сёння актыўна займаемся, мемарыяльны комплекс “Дзяржынава” каля Івянца, музейныя аб’екты ля Івянца (маёнтак Драгунцава), а таксама гісторыка-культурны комплекс

“Лінія Сталіна” каля вёскі Лашаны і Мядзельшчына — добраўпарадкаванне гісторыка-культурных аб’ектаў, распрацоўка турыстычных маршрутаў і да т.п.

Бібліятэчная дзейнасць

За апошнія гады ў сістэме публічных бібліятэк (зараз іх 842 з агульным фондам у 8780,3 тыс. экзэмпляраў дакументаў і амаль з шасцістамі тысячамі чытачоў) адбыліся заўважны змены, якія адпавядаюць агульнай дынаміцы сацыяльна-эканамічных і дэма-

па шляху не скарачэння, а ўпарадкавання. Некаторыя рэгіянальныя фестывалі, прыкладам, ткацтва, разьба, ганчарства, аб’ядноўваем у адзін міжрэгіянальны і працуем на захаванне традыцый.

Амаль усе нашы фестывалі імкнемся звязаць з пэўнай асобай: музыкантам, кампазітарам, выканаўцам і г.д.

У гэтым годзе спаўняецца сто гадоў дню нараджэння Іосіфа Жыновіча. Разам з аркестрам імя Жыновіча будзем ладзіць добрае свята.

Праводзім фестываль дзіцячай тэатральнай творчасці “Чароўны куфэрак”. У дадатак уводзім у музычных школах тэатральнае аддзяленне. “Сярэбраны звон цымбал” звязаны з імем прафесара Яўгена Гладкова. Традыцыйны фестываль духавой музыкі “Майскі вальс” — ужо 23-і — кожны год адбываецца ў новым месцы, сёлета — у Заслаўі. “Пёўчае поле” звязана з імем народнага артыста Беларусі Міхася Дрынеўскага (на Мядзельшчыне на берэзе Мастры пабудавалі ўжо амфітэатр на дзве тысячы месцаў). “Напеў зямлі май” (7-мы) звязаны з асобай Ігара Лучанка. А яшчэ “Маладзечанская сакавіца”, “Музы Нясвіжа”, “Бярэзінская рапа”...

Рыхтуем узнагароды: аўтобус лепшаму калектыву, камп’ютэр, лічбавую тэхніку, музычныя інструменты. Бо на Беларусі музычныя інструменты, можна сказаць, амаль не вырабляюць. Гэта праблема з праблем для клубаў, дзіцячых музычных школ.

Творчы ўзровень

— Адметна, што з году ў год павышаецца майстэрскі ўзровень нашых выканаўцаў. У вобласці 424 калектывы маюць званне “народны”, “узорны” і “заслужаны”. Прычым 7 з іх маюць вышэйшае званне — заслужаныя аматарскія калектывы.

У нас існуе свой цэнтр народнай творчасці, які займаецца метадыкай работы з калектывамі, фарміруе рэпертуарную, гасцёрную палітыку... Асабісты ўдзел вядомых дзеячаў культуры і мастацтва — І. Лучанка, М. Фінберга, М. Дрынеўскага, М. Казінца, А. Марэчкага, М. Захарвіч і многіх іншых — у правядзенні культуралагічных мерапрыем-

стваў садзейнічае павышэнню сацыяльнай ролі народнай творчасці ў развіцці грамадскай і культурна-дасугавай актыўнасці жыхароў вобласці.

Заахвочванне талентаў

— У вобласці ўстаноўлены прэміі (30 базавых велічынь за адну з дзесяці намінацый: народная творчасць, бібліятэчная справа, музейная справа, эстэтычнае выхаванне і г.д.) і гранты старшын аблвыканкама (для арганізацый або ўстаноў, якія распрацавалі значныя, неабходныя на сёння праекты). Сёлета 30 млн. рублёў за праект атрымаў каледж мастацтваў. На наступны год — два прэтэндэнты (на 50 і 70 млн. руб.). Акрамя гэтага ёсць штогадовае абласное саборніцтва сярод аддзелаў культуры райвыканкамаў і іншыя віды заахвочвання. Што датычыць дзіцячай творчасці, наладжана актыўнае супрацоўніцтва з фондам прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі.

Супрацоўніцтва

— Распрацаваны праграмы творчага супрацоўніцтва з Паўднёва-Усходняй акругай Масквы і рэгіёнамі Яраслаўскай вобласці. А таксама з Яраслаўскай, Валгаградскай, Харкаўскай, Кіеўскай ды іншымі абласцямі, з Кітаем, Індыяй. Акрам гэтага існуюць асобныя рэгіянальныя стасункі.

У рамках Міжнароднага супрацоўніцтва ў музеях вобласці экспанаваліся і надалей будуць ладзіцца выстаўкі Пасольстваў Кітая, Японіі, Ізраіля, Расіі... А Капільскі краязнаўчы музей адкрыў пастаянную экспазіцыю “Гісторыя Капільшчыны” ў горадзе Чэхаў (Расія).

У гонар класікаў

— Гэты год — год юбілеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Зразумела, што амаль усе нашы мерапрыемствы скіраваны на гэтыя даты. Міншчына — радзіма абодвух песняроў.

Без перабольшвання, усе мерапрыемствы, якія мяркуецца праводзіць у вобласці, будуць прысвечаны 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Падчас IX Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі “Маладзечна-2007” адбудзецца канцэрт з твораў айчынных кампазітараў на вершы песняроў. Плануецца правядзенне святаў паэзіі ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку Маладзечанскага і Коласаўскім заказніку Стаўбцоўскага раёнаў.

Юбілейным датам будуць прысвечаны абласныя фестывалі харавога мастацтва “Пёўчае поле” (Мядзельскі раён, ліпень) і народнай творчасці “Напеў зямлі май” (Пухавіцкі раён, верасень). У кастрычніку адбудзецца справаздачны канцэрт народнага абласнога клуба самадзейных паэтаў ды кампазітараў “Жывіца”.

Знамянальнай даце з дня нараджэння Янкі Купалы прысвечаны VII абласны злёт маладых паэтаў Міншчыны “Нас слова Купалы да творчасці кліча”: вёска Харужанцы Лагойскага раёна (літаратурны музей “Акопы”) — на гістарычных мясцінах, звязаных з творчай дзейнасцю народнага паэта Беларусі. Злёт праводзіцца з мэтай развіцця і падтрымкі літаратурных здольнасцей таленавітай моладзі, адкрыцця новых паэтычных імён і папулярызацыі творчай спадчыны Янкі Купалы.

У Мінскім абласным краязнаўчым музеі (Маладзечна) пройдзе сумесная выстаўка Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, на якой будуць прадстаўлены работы беларускіх мастакоў, асабістыя рэчы паэтаў, фатаграфіі, дакументы і выданні іх твораў.

Ва ўсіх установах культуры, бібліятэках вобласці адбудуцца вечары паэзіі, тэматычныя канцэрты, творчыя сустрэчы з беларускімі літаратарамі і шматлікія іншыя святочныя мерапрыемствы.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота К. Дробава і аўтара

Калейдаскоп «Культурнай прасторы»

Пяць разоў на тыдзень на хвалях эфіру Беларускага радыё з 13.15 да 15.05 Яна Хадоска вядзе праграму «Культурная прастора». Адным днём я завітала да яе ў студыю.

— **Раскажыце, калі ласка, пра сваю праграму: калі і кім стваралася «Культурная прастора»?**

— «Культурная прастора» — гэта сумесны праект Міністэрства культуры і Беларускага радыё. Шэсць гадоў таму ўзнікла ідэя ажыццявіць праект, які ахопліваў бы ўсе жанры мастацтва, раскажы пра культурныя мерапрыемствы, што праходзяць не толькі ў сталіцы, але і ў рэгіёнах нашай краіны, а таксама за мяжой; асвятляў дзяржаўныя дакументы, скіраваныя на адраджэнне нацыянальнай і духоўнай спадчыны Беларусі. Мы працуем у такім фармаце больш як шэсць гадоў, і за гэты час праект «Культурная прастора» набыў аўтарытэт і папулярнасць у слухачоў.

Калектыву ў нас невялікі, але вельмі мабільны. За гэтыя шэсць гадоў у яго склад уваходзілі і ўваходзяць розныя творчыя асобы, у тым ліку студэнты журфака БДУ. Яны супрацоўнічаюць з намі, праходзяць тут практыку. Прыемна, што многія з іх застаюцца працаваць на Беларускім радыё і ў «Культурнай прасторы». Наш калектыв — згуртаваная каманда. Гэта людзі прафесійныя і прыгожыя сваімі чалавечымі якасцямі, яны любяць мастацтва і вельмі аператыўна працуюць. Нездарма «Культурная прастора» заўсёды ў эпіцэнтры самых цікавых падзей Беларусі.

— **Якія мэты перад сабою ставіце? Як вы вызначылі каэфіцыент праграмы?**

— Культура — адзін з найважнейшых аспектаў нашага жыцця, які ўплывае на развіццё грамадства, вызначае аблічча краіны і духоўна кансалідуе грамадства. Таму пытанні культуры і мастацтва заўсёды актуальныя для Беларускага радыё і «Культурнай прасторы». Наша праграма — гэта трыбуна для дзеячаў мастацтва. Мы папулярызуюем іх творчасць, узнімаем праблемы. Такім чынам, робім паслыўны ўнёсак у адраджэнне культуры Беларусі.

— **На якую аўдыторыю разлічана «Культурная прастора»? Якім уяўляеце патэнцыяльнага слухача праграмы?**

— Мяркуючы па водгуках, па тэлефонных званках і лістах, што прыходзяць на наш адрас, гэта людзі рознага ўзросту, розных прафесій і сацыяльных пластоў. А што да вобраза патэнцыяльнага слухача праграмы, то мне здаецца, — гэта чалавек інтэлігентны, адукаваны, з шырокім кругаглядам, які не ўяўляе свайго жыцця без мастацтва.

Беларусь — краіна з багатай і самабытнай культурнай спадчынай. Сёння культура і мастацтва Беларусі адчуваюць вельмі важную дзяржаўную падтрымку. Распрацоўваюцца праграмы, мэты якіх — адраджэнне нацыянальных традыцый, рэканструкцыя і будаўніцтва аб'ектаў культуры, захоўванне гісторыка-культурных каштоўнасцей, падтрымка таленавітых майстроў мастацтва, маладой генерацыі творцаў — будучыні культуры. Усё гэта толькі спрыяе далейшаму плённаму развіццю сферы, усіх жанраў

мастацтва. Прыемна, што сёння Беларусь заняла сваю годную нішу ў культурнай прасторы свету.

— **Вы запрашаеце да ўдзелу ў праграме замежных гасцей ці зьявіцеце ўвагу талкі на беларускіх дзеячаў мастацтва?**

— Звычайна ўдзельнікі праграмы — таленавітыя дзеячы культуры Беларусі, але да нас вельмі часта прыязджаюць госці з-за мяжы. Мінюлыя месяцы былі вельмі «зорныя». У студыю прамога эфіру завіталі ўдзельнікі міжнароднага кінафоруму «Лістапад» — Святлана Дружыніна, Аляксандр Міхайлаў, Уладзімір Талашка, Леанід Мазгавай. Былі таксама і фіналісты нацыянальнага тэлевізійнага музычнага праекта «Еўрафэст»: Дзмітрый Калдун, Дзяна Гурцкая і гурт «Космас» з Латвіі.

— **Хто з гасцей здзівіў, уразіў вас найбольш?**

— Кожны госць — адкрыццё, ён робіць самую яркія ўражанні. Гэта залятае старонкі «Культурнай прасторы» і, напэўна, усяго Беларускага радыё. Зараз прыгадваецца нядаўняе сустрэча з легендарнай расійскай тэатра і кіно Аляксандрам Парахушчыковым і са шведскай прымадоннай Каролай. Яны столькі цікавага распавялі пра сябе, пра сваю творчасць і асабістае жыццё, што гэта размова стала сапраўдным падарункам для нашых слухачоў. А здзівіла тое, што гэта людзі вельмі вядомыя ў свеце, але ж пазбаўлены зорнай хваробы, вельмі сціплыя. І відавочна: чым больш чалавек разумны, таленавіты, тым больш ён сціплы. А гэта вялікая рэдкасць.

— **Ці ствараеце тэматычныя праграмы? Напрыклад, прысвечаныя адной падзеі, пра якую вашы госці распавядаюць, магчымы, палемічна?**

— Кола слухачоў праграмы вельмі вялікае, таму палітра «Культурнай прасторы» разнажанравая. Гэтым і цікавая слухачам. Мы не ствараем тэматычных праграм, бо паўтары гадзіны гаварыць на адну тэму — можна стаміць слухачоў, і адзін з асноўных прынцыпаў «Культурнай прасторы» — калейдаскапнасць. Ну, а што да палемікі, то кожны з нашых гасцей можа да таго ж выказаць сваё меркаванне наконт нейкай падзеі альбо тэмы. Я думаю, што гэта толькі на карысць, бо ў спрэчках, як вядома, нараджаецца ісціна.

— **Як вы паставіліся б да супрацоўніцтва «Культурнай прасторы» і «ЛіМа»?**

— «ЛіМ» — цудоўная газета, якая мае вельмі высокі статус у мастацкім свеце, і я думаю, што ў «Культурнай прасторы» і «ЛіМа» агульныя задачы. Так і павінна быць: творчыя сілы рэспублікі павінны аб'ядноўваць свае намаганні, каб стварыць духоўнае асяроддзе ў грамадстве, якое будзе толькі спрыяць далейшаму развіццю нашай краіны.

Ташыяна КАРДАШЫНА

Фота аўтара

У Слуцкай бібліятэцы-філіяле № 1 — юбілей

Раніца. Крыху больш за адзінаццаць... Не прамінула і дзесяці хвілін пасля адкрыцця бібліятэкі, як зашоў першы чытач.

— **Наведваю бібліятэку лямчэ з тых часоў, калі яна размяшчалася ў арэндным памяшканні ў інтэрнаце цукрарафінаднага камбіната, — адзначае Уладзімір Прановіч.**

Крыху гісторыі... Менавіта ў 1967 годзе была адкрыта гарадская бібліятэка № 2 і займала плошчу 67 квадратных метраў. Тады ж паступілі і першыя 200 экзэмпляраў кніг. Аб гэтым сведчыць запіс у інвентарнай кнізе, зроблены ў 1967 годзе загадчыцай бібліятэкі Зінаідай Сап'янік. Разам з Любоўю Нямковіч і Зінаідай Адамовіч яны пачыналі справу.

Ішлі гады. Папаўняўся фонд бібліятэкі, расла яе напулянасць. Аб гэтым вельмі клапаціліся тагачасныя супрацоўнікі — Надзея Мазанік і Аляксандра Іванковіч. Крыху пазней лепшую літаратуру імкнуліся данесці да чытача Тамара Зелянкова, Галіна Гомаль, Наталія Мясцельская. Новы этап у дзейнасці бібліятэкі пачаўся з 1975 года, калі гарадская бібліятэка № 2 увайшла ў склад гарадской цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы і зрабілася яе філіялам № 1.

Часцінку душы тут накінулі Тамара Шахновіч, Таісія Касцюкова, Альбіна Гласковіч, Алена Савіч, Іна Васілевіч...

... І заўсёды светлыя ўсмешкі бібліятэкараў

— Навошта мне ехаць у цэнтр горада? — працягвае Уладзімір Прановіч, — калі тут і літаратура неабходная ёсць, і зайсці прыемна...

Галіна Сасіновіч працуе загадчыцай бібліятэкі з сакавіка 1997 года. У верасні 1993 года пасля заканчэння Мінскага інстытута культуры свой працоўны шлях пачала Ірына Лук'янава. Людміла Дробыш працавала галоўным бібліятэкарам аддзела маркетынгу слуцкай РЦБС. Заняла 2-е месца ў абласным конкурсе «Лепшы па прафесіі». А сюды прыйшла працаваць 6 красавіка 2000 года. У сакавіку 2005 года горад і раён былі аб'яднаны... Гарадская бібліятэка-філіял № 1 увайшла ў склад слуцкай раённай ЦБС. А ў калектыву далучылася Алена Осіпава, якая раней працавала бібліятэкарам 1-ай катэгорыі аддзела абслугоўвання і інфармацыі Слуцкай раённай бібліятэкі. Сваёй справе яна прысвяціла 32 гады.

Яны па-рознаму трапілі сюды, але на пытанне «Чаму вырашылі стаць менавіта бібліятэкарамі?» адказваюць амаль што хорам:

— Мабыць, таму што з дзяцінства чытаць вельмі любілі.

— Нават цяжка прыгадаць нейкія недахопы нашай прафесіі, у асноўным толькі станоўчыя рысы, — кажуць яны, — а галоўнае, мы кожны дзень сустракаемся з людзьмі...

— Каб можна было вярнуць час, дык усё роўна пайшла б па гэтай сцежцы і прафесію б не змяніла, — дадае Алена Вікенцьеўна.

— Заўсёды прыкоска, заўсёды макіяж, касцюм... Ці не клопатна кожны дзень сачыць за сваім знешнім выглядам?

— Хіба ж можа не падабацца жанчыне тая праца, якая не абмяжоўвае спецыяльнай формай вопратку і спецыяльнымі галаўнымі ўборамі прычоску?

Няшэрыя будні...

18 жніўня 1996 года бібліятэка справіла наваселле, пераехала ў новае памяшканне: у Палац культуры моладзі. Па-ранейшаму яна знаходзіцца ў прамысловым раёне і абслугоўвае вялікую (для раённага цэнтру) колькасць самых розных чытачоў... Часам бібліятэкарам даводзіцца шукаць «пачытаць што-небудзь» для хатніх гаспадынь, дапамагаць пісаць сачыненні малодшым вучням і падказваць студэнтам, як афармляецца курсавая работа...

— **А як на колькасць чытачоў уплывае развіццё інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій?**

— Відавочна толькі, што радзей прыходзяць для таго, каб пісаць рэфераты, але па спіс літаратуры ўсё роўна звяртаюцца да нас... Частку спецыяльнай літаратуры студэнты таксама чытаюць ужо ў электронным варыянце. Але ўвогуле, нас наведваюць каля 3000 чытачоў і лічба гэта не змяншаецца, што вельмі прыемна... Ёсць прыхільнікі самай рознай літаратуры... Сярод іх вылучаюцца тыя, хто чытае, напрыклад, творы толькі беларускіх аўтараў.

— **Якія праблемы ўзнікаюць падчас працы?**

— Як гэта часцей за ўсё бывае, праблемы звязаны з матэрыяльнымі магчымасцямі, — адзначаюць бібліятэкары. — У нас няма сучаснай тэхнікі, ні камп'ютэра, ні ксеракса... Але мы глядзім на гэта аптымістычна: ксеракса няма — кнігі цалейшыя будучы... Адзіная праблема — нядобрасумленнасць некаторых чытачоў... Часам даводзіцца тэлефанаваць дадому з просьбай вярнуць кнігу — працэнтаў 80 вяртаем, астатнія так і застаюцца недзе ў дамах...

... І лямчэ больш яркія сустрэчы

Каб пазнаёміць аматараў беларускай літаратуры і з самімі аўтарамі, Галіна Васільеўна і яе калегі штогод арганізуюць сустрэчы з пісьменнікамі. У гасцяў пабыталі Уладзімір Ліпскі і Мікола Маляўка, Павел Місько, адбыліся прэ-

ратуры хочацца сустракацца зноў і зноў...

А таму з 1997 года пры бібліятэцы працуе клуб з сімвалічнай назвай «Сустрэча»...

Асабліва ўвага надаецца тут сацыяльна незабяспечаным групам насельніцтва: менавіта для іх створана сацыяльная праграма «Вера. Надзея. Любоў». Дзіцячаму чытачу прызначана праграма пад дэвізам «Лета. Кніга. Бібліятэка». Кожная падзея адлюстроўваецца ў дзейнасці бібліятэкі... Так творча, нібы на адным уздыху, прайшла гадзіна беларускага пісьменства і друку «Свяці, маё слова», 15-годдзю з дня трагедыі на Чарнобыльскай АЭС былі прымеркаваны: кніжная выстава, літаратурна-экалагічны вечар пад назвай «Беларусь праз прызму экалогіі», «Табе і мне патрэбна зямля», «Праз слова чорнай ніткай боль». Нікога не пакінуў абякавым вечар успамінаў «А сэрца памятае кожны бой», арганізаваны да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь, ды іншыя. Нядаўна калектыву бібліятэкі-філіяла № 1 заняў першае месца ў раённым конкурсе «Гімн маці» на лепшае афармленне выстаўкі, прысвечанай Году маці...

Пра тое, адкуль у бібліятэцы кветкі...

Дзесяты год супрацоўнікі бібліятэкі клапацяцца не толькі пра чытачоў...

Пасля пераезду ў новае памяшканне павялічылася плошча і колькасць хатніх раслін. Пуансетыя, спансфілом, пахістакіс, антуриум, сінгоніум — не проста дэталі інтэр'ера: пад кіраўніцтвам Алены Осіпавай тут працуе клуб «Пунсовая кветка». Аб'яднаны дэвізам, статутам і агульным інтарэсам, дзяцюккі ды хлапчукі вучацца даглядаць хатнія расліны, пазнаюць кветкавую астралогію, пішучы вершы, аповяданні і нават песні пра кветкі... Раз на месяц збіраюцца юныя аматары і выкарыстоўваюць свае тэарэтычныя веды на практыцы.

Пошукі краязнаўцаў

Галіна Сасіновіч, так бы мовіць, прынесла з сабой у бібліятэку і захапленне краязнаўствам... Бібліятэкары старанна вядуць 53 папкі. Кожная з іх — своеасабліва інфармацыйная скарбонка... Пра што толькі не знойдзеш тут публікацыі: «Свая бібліятэка ў друку», «Гісторыя вёсак Слуцчыны», «Слуцкія паясы», «Гісторыя школ Слуцчыны», «Сафія Слуцкая» — толькі некаторыя з назваў...

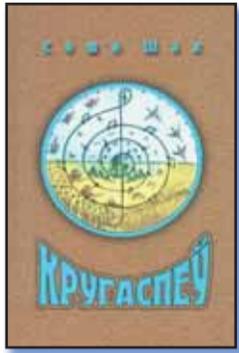
— На папаўненне кніжнага фонду штогод нам вылучае сродкі ААТ «Слуцкі цукрарафінальны камбінат». Дзякуй ім вялікі. На гэты раз асабліва ўвагу звернем на кніжкі для зусім маленькіх і на творы сучасных аўтараў, — гаворыць Галіна Васільеўна.

Які ж лепшы падарунак да юбілею бібліятэкі? Няхай тут будзе больш кніг і чытачоў! З 40-годдзем!

Вераніка РАЖАНЕЦ, студэнтка журфака БДУ

На здымках: загадчыца бібліятэкі Галіна Сасіновіч; у чытальнай зале.

«Кругаспеў»... Менавіта такую незвычайную, але прыгожую, мілагучную і вельмі дакладную назву мае новая кніга вянокў санетаў паэткі Соф’і Шах, што выйшла ў 2006 годзе.

«Кругаспеў», або Старадаўні канон у XXI стагоддзі

Цяжка ўявіць, што хтосьці з чытачоў хоць бы аднойчы ў жыцці не захапляўся дасканалым, гарманічным і вытанчаным санетам. Але што ж сабой уяўляе вянок санетаў? Гэта — твор з 15-ці санетаў, спалучаных наступным чынам: апошні радок папярэдняга санета становіцца першым радком наступнага. З апошняга радка чатырнаццатага санета павінен пачынацца першы санет. Такім чынам, ланцужок замыкаецца. «Спягае вянок» пятнаццаты санет (магістрал), у якім першыя радкі ўсіх санетаў паўтараюцца, пачынаючы ад першага радка першага санета і канчаючы першым радком чатырнаццатага. Менавіта такі канон быў створаны італьянскімі санетапісцамі яшчэ ў XIII стагоддзі.

Гэтым канонам кіраваліся і кіруюцца ўсе аўтары беларускіх вянокў санетаў, пачынаючы ад Міхаса Каваля, Алеся Салаўя і Ніла Гілевіча (яны напісалі першыя беларускія вянокў санетаў у 1950-я — 1960-я гады).

Новая кніга Соф’і Шах «Кругаспеў» (назва метафарычна ілюструе сутнасць канона вянка санетаў) аб’ядноўвае ажно 25 (!) вянокў санетаў. Кніга засведчыла, што паэтка трывала абрала асноўнымі ў сваёй творчасці менавіта складаныя санетныя формы. Сярод ранейшых творчых набыткаў паэткі — кніга вянокў санетаў «На ўсё дабро ў адказ» і пяць вянокў санетаў: «Адухаўленне», «Прысвячэнне», «Прызначэнне», «Спасціжэнне» і «Увасабленне» (трэба адзначыць, што вянок вянокў санетаў ствараюцца па тым жа каноне, што і вянок санетаў, але замест пятнаццатых санетаў у якасці архітэктанічных складнікаў твора выступаюць пятнаццатых вянокў санетаў). Відць, не будзе памылкай сцвярджаць, што на сёння ва ўсім славянскім свеце пакуль няма такога паэта, якога па колькасці напісаных вянокў санетаў можна паставіць побач з беларускай паэткай Соф’яй Шах.

«Кругаспеў» вылучаецца найперш тым, што ў гэтай кнізе Соф’я Шах праявіла сябе не толькі як захавальніца канона, але і як яго разбуральніца. Аўтарка не спыняецца на дасягнутым, маючы ўжо даволі значны абсяг вянокў «класічных» санетаў, дзе санеты адпавядаюць выпрацаваным стагоддзям канонам, яна эксперыментуе з формай. У першым вянку з назвай «Абарона» паэтка выкарыстоўвае нязвычайны для ўсходнеславянскага санетапісання чатырохстопны, а ў апошніх двух санетах — часткова і трохстопны харэй (ва ўсходнеславянскіх літаратурах «класічным», агульнапрынятым і найбольш распаўсюджаным памерам санета з’яўляецца пяцістопны ямб):

*Ія словам баранюся — і стварыць замору мкнуса.
Тым, што памятна вяло за сабой, калі я ў скрусе ў нейкае траптва зла.*

Тым, з якім і застаюся, што бурзіце ні было, ў сямім вечным я саюзе, каб адвек жыло і яно.

І з надзеяй, і з тугай непасрэдна за яго, як за талісман, бяруся.

У дужках і складах кружу, па-над сутнасцю орыжу, —

Не накрывдзіць лёс, не аддасць на зруб, — са мной разам рос і тварыў уступ.

Хоць не артадокс, ды і не душазуб — без ніякіх паз вечны жывіцьцям.

І таму знайшлі выйсце да святла гэтай абаронай.

А каб як хутчэй ўзняць яе вышэй адступіла ад канонаў.

Гэтае адступленне ад патрабаванняў да памеру санета — не адзінае ў кнізе. Вянок «Вечер вятроў» і «Дождж», напрыклад, напісаны трохстопным анапестам. Гэта і спрыяе вельмі дакладнай, выразнай перадачы і саміх стыхійных з’яў, і ўражанняў, выкліканых імі ў душы лірычнай гераіні. Імкненне Соф’і Шах зрабіць рытмічны малюнак вянка санетаў больш разнастайным сведчыць пра адкрыццё новых шляхоў творчага пошуку, з’яўленне новых магчымасцяў для творцы нават у межах класічных форм. Канечне, у гэтым можна ўбачыць і адмаўленне санетнага канона, але асобны санет не можа перадаць усяго таго, што можа перадаць вянок санетаў, а таму, думаецца, вянку санетаў неабходныя і шырышы магчымасці ў галіне метрыкі.

Соф’я Шах здзяйсняе яшчэ адзін эксперымент — у галіне строфікі. Вянок «Струна» складаецца з так званых перахрестных санетаў, у якіх чатырох- і трохрадковы мяняюцца месцамі: не катрэны, а тэрцэты распачынаюць санет. У вянку «Туманадым» катрэны і тэрцэты санетаў як бы перамяшаныя: за першым чатырохрадковым размяшчаецца не наступнае чатырохрадковае, а першае трохрадковае, а ўжо за ім — наступны катрэні і апошні тэрцэт. Напэўна, аўтар класіцыстычнай паэтыкі — Буало — не назваў бы такія вершы, а дакладней строфы, санетамі. Час абсалютна заканамерна патрабуе і ад класічных форм некаторай зменлівасці, варыянтнасці. Нават, безумоўна, дасканалы і гарманічны санет набываў з часам новыя рысы, таму і такія незвычайныя вянокў «некласічных» санетаў таксама цікавая і неабходныя.

Упершыню ў «Кругаспеў» Соф’і Шах прадстаўлены вянок «Два словы» з магістралам-акравершам. Гэта як бы даніна павагі канону вянка санетаў, бо першапачаткова магістрал павінен быў уяўляць сабою менавіта акраверш. Вельмі сімвалічна, што названы вянок санетаў — шчырае прызнанне ў каханні, ода ў гонар бязмежнага пачуцця, бо з санетаў каханні і пачалася гісторыя санетапісання.

*Стрымаць сябе і тут я не магу:
Ласкавых слоў хапае ў нашай мове,
Але ёсць два, ёсць два такія словы,
Вясна мне ад якіх на ўсім шляху.*

*Уіх відзён праз тонкую смугу
Калейдаскоп адценняў каляровых —
Аранжавых, блакітных і ружовых,
Тужлівых і вясёлых скрозь тугу.*

*Ляцца ўслед за гукам чысты гук, —
Яўся ва ўладзе іх пераклікання
Растання з імі, з імі зноў спаткання.*

*О Госпадзі, каб я магла і ўслых
Вось так ужо раскрыць сябе давання —
Учас жывога вымаўлення іх!..*

Пра змест кнігі трэба сказаць, што чытач, знаёмы з творчасцю паэткі, знойдзе тут ужо вядомыя яму вобразы, тэмы, ідэі. Лірычная гераіня Соф’і Шах, як і заўсёды, паўстае шчаслівай маці і жонкай. Ёй не надакучае прызнавацца ў каханні і захап-

ляцца жыццём, глядзець на свет вачыма здзіўленага дзіцяці і апяваць, на першы погляд, нічым не адметны восенскі пейзаж. Разам з тым вянок санетаў па-ранейшаму прасякнуты пачуццём няёмальнага руху часу, бодем ад немагчымасці выправіць памылкі мінулага, пазбыцца віны перад нябожчыцай-маці. Соф’я Шах зноў звяртаецца і да вясковай тэматыкі — адвечнай сферы зацікаўленасці беларускай літаратуры. Магчыма, чытачу можа здацца, што нічога новага і значнага пра беларускую вёску сказаць нельга, і, напэўна, гэта будзе блізка да ісціны, але пранікнёны і шчырыя пачуцці лірычнай гераіні надаюць вядомаму новае гучанне.

У «Кругаспеў» паэтка яшчэ больш глыбока, удумліва разважае пра часовае і вечнае, пра бясконцы працяг жыцця ўсяго існага на планеце. Сімвалам бясконцага руху ў часе і прасторы, бясконцасці быцця для аўтаркі стаў палёт птушкі (вянок «Птах»). Для творчасці Соф’і Шах вобраз гэты не новы. Гэта і не дзіўна, калі ўлічыць яго старажытнае паходжанне. Як вядома, птушка спрадвеку лічылася сімвалам чалавечай душы, а голуб з часоў Бібліі сімвалізуе Святы Дух. Такія вобразы-архетыпы заўсёды «ўдзячны матэрыял» для літаратараў, бо даюць магчымасць чытачу ўбачыць за адным словам шэраг розных, але аднолькава глыбокіх і змястоўных пластоў сэнсу, пашырыць абсягі думкі. Соф’я Шах якраз і робіць вобраз птаха стрыжнем аднаго з вянокў «Кругаспеў», каб чытач змог удумацца, разважаць, знайсці найбольш блізкі для сябе сэнс твора.

Наватарствам адметны і змест кнігі «Кругаспеў». У аднайменным вянку паэтка ўпершыню праводзіць спробу «прывіць» на вянок санетаў тэму, традыцыйную пакуль што толькі для санета. Па аналогіі з «санетам пра санет» Соф’я Шах стварае «вянок санетаў пра вянок санетаў». Час пакажа, наколькі гэтая задума плённая, але развіццё любой літаратурнай з’явы пачынаецца са спроб і эксперыментаў.

У кнізе значнае месца займаюць роздумны над сэнсам жыцця, над іншымі філасофскімі праблемамі, і разам з тым у кнігу ўваходзіць, напрыклад, вянок, прысвечаны, здавалася б, не вельмі значнай у жыцці чалавека падзеі — сустрэчы былых аднакласнікаў. Гэта толькі пацвярджае думку, што для паэткі цікавыя і важныя ўсе праявы жыцця, бо душа чалавека здольная адклікацца на ўсё, з чым ён сутыкаецца штодзённа.

Можа быць, творчасць Соф’і Шах можна лічыць і занадта асабістай, інтымнай, але шчырасць, адкрытасць споведзі лірычнай гераіні, чысціня яе пачуццяў не могуць не прывабіць.

Такім чынам, яна яшчэ раз паспрабавала змясціць у вянках санетаў шырокі абсяг думак і пачуццяў, выкліканых вельмі рознымі праявамі жыцця. Яе кніга «Кругаспеў» — яшчэ адзін крок на шляху развіцця гэтай, хоць і класічнай, але вельмі маладой у нашай літаратуры паэтычнай формы.

Кацярына ШОБІК

ПАДАРЫ ГЭТУ КНІГУ МАМЕ

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў свет унікальную кнігу — «Мама, маці, матуля..», якая ўяўляе сабой зборнік вершаў і фотапрац беларускіх паэтаў і мастакоў. Усе творы анталогіі — як вершаваныя, так і мастацкія — аб’ядноўвае тэма маці і мацярынства. У кнігу ўвайшлі больш за 200 вершаў сыноў і дачок, ураджэнцаў розных куточкаў нашай сінявокай Бацькаўшчыны, якія паэтычным словам выказваюць удзячнасць не толькі матулям, якія іх нарадзілі і далі пачаць у самастойны шлях, але і маці-Беларусы, прыгажосці і непаўторнасці родных куточкаў, якая пастаянна натхняла на творчасць. У кнізе амаль на кожнай старонцы чытаюцца і бачыцца тэма настальгічна-шчымыліва адносіны, да святога — малой радзімы з яе незабыўным і непаўторным маленствам, з тым часам, калі маці спявала калыханкі і расказвала казкі..

Тут — вершы ўраджэнцаў многіх раёнаў: в. Вязынка Маладзечанскага — Янкі Купалы, засценка Акінчыцы Стаўбцоўскага — Якуба Коласа, в. Пількаўшчына Мядзельскага — Максіма Танка, в. Саматэвічы Касцюковіцкага — Аркадзі Куляшова, в. Пешкі Бярозаўскага — Раісы Баравіковай, в. Мікалаўшчына Стаўбцоўскага — Міколы Малаўкі, в. Пугачы Валожынскага — Віктара Шніпа, в. Бабчын Хойніцкага — Міколы Мятліцкага, в. Туркі Ляхавіцкага — Алеся Бадака, в. Замошша Чащинскага — Яўгеніі Мальчэўскай, в. Нельгаў Хойніцкага — Алы Канапелькі, пасёлка Станцыя Церуха Гомельскага — Міхаса Башлакова, в. Закуржжа Мінска — Уладзіміра Карызна, г. Мінска — Людмілы Рублеўскай і інш. Бясспрэчна адно: без маці не было б не толькі творчасці, натхнення, але і жыцця. Яна варта ўвасаблення і на абразках.

БОСКАЯ СПРАВА

Імя педагога і пісьменніка Фёдара Палачаніна добра вядома не толькі ў Докшыцкім раёне, але і ва ўсёй Беларусі. Яшчэ з маленства Ф. Палачаніна захапіла высакародная дзейнасць вялікіх людзей зямлі роднай — першадрукара Францішка Скарыны, пісьменніка і публіцыста Сяміона Полацкага, князёўны і ігуменні манастыра Святога Спаса ў Полацку святой Еўфрасініі Полацкай.

Надаўна ўбачыла свет новая кніга Фёдара Палачаніна — «Школьнікам аб праваслаўнай веры». Гэта своеасаблівая азбука духоўнага жыцця, запрашэнне падлеткаў да размовы пра Бога. Прычым размова ў кнізе вядзецца нетаропка, тактоўна, без навязвання якіх-небудзь канцэпцый і догмаў. Аўтар даследуе важную тэму народных святаў і праваслаўных пастоў, якія мы, беларусы, пагубілі ў вірлівых і пакутлівых дарогах XX ст, шмат увагі ўдзяліла абразам, што з’яўляюцца мастацтвам на вяршыню святасці.

Ф. Палачаніна, як педагога, вельмі хвалюе той духоўны багаж, з якім будуць ісці па жыцці ў XXI стагоддзі беларускія хлопчыкі і дзяўчынкі, моладзь Айчыны. І таму дыялог пісьменніка і чытача атрымаўся шчырым і пранікнёным. Кніга «Школьнікам аб праваслаўнай веры» атрымала блаславенне мітрапаліта Філарэта.

ВАЧЫМА КАРАТКЕВІЧА

Аршанская друкарня выпусціла ў свет унікальную кнігу «Свет вачыма Караткевіча». Глыбока сімвалічна, што такая кніга з’явілася менавіта на малой радзіме папулярнага класіка айчыняй літаратуры, вядомага нам перш за ўсё яго высокапрафесійным і таленавітым даследаваннем гістарычнай тэматыкі.

Уладзіміру Караткевічу заўсёды было важна, як мастацкае слова адгукнецца ў душы чытача. Ён пісаў вершы, прозу, нарысы, сцэнарый, разумёў і цаніў музыку, тэатральнае мастацтва — сам як артыст удзельнічаў у пастаноўках. Імкнуўся паспець зрабіць многае, але ў 1984 годзе Уладзіміра Сямёнавіча не стала.

Спадчына пісьменніка актыўна вывучаецца і ў XXI стагоддзі. І ўжо сёння бясспрэчна, што мінулае стагоддзе і гераічная зямля Віцебшчыны падаравалі нам двух гігантаў мастацкага слова — Уладзіміра Караткевіча і Васіля Быкава, якіх звязвалі шчырыя і сяброўскія адносіны. Прычым абодва класікі не толькі пісалі таленавітую прозу, але і малявалі, ствараючы ілюстрацыі да сваіх твораў.

У кнігу «Свет вачыма Караткевіча» ўвайшлі створаныя пісьменнікам малюнак, аўтапартрэты, карыкатуры, шаржы і інш. Усяго ў выданне ўключана каля 150 прац, якія захоўваліся ў іншых літаратараў, родных і сяброў Караткевіча, у Беларусі і замежжы архіве-музеі літаратуры і мастацтва. А сабралі і сістэматызавалі ўсе гэтыя работы супрацоўнікі аршанскіх музеяў. Так што ў чытача сёння ёсць выдатная магчымасць пазнаёміцца яшчэ з адной постаццю гена, выдатнага мастака, — глядзець на старажытную і сучасную Беларусь вачыма Уладзіміра Караткевіча.

Кастусь КАРНЯЛЮК

Нязгасны агмень паэзіі

Студзенскім днём у філіяле музея Максіма Багдановіча «Беларуская хатка» адбылася прэзентацыя пасмяротнай кніжкі вядомага паэта Анатоля Сыса «Лён», якая напрыканцы мінулага года пабачыла свет у выдавецтве «Кнігазбор».

Прылітніцаў таленту паэта ў невялікай, але ўтульнай хаце сабралася, як прадыхнуць..

Адкрыла вечарыну высока шчымымі словам памяці дырэктар музея Максіма Багдановіча Таццяна Шэлягоўч, запаліўшы свечку пры вялікай плакатнай фотавывае Анатоля Сыса. Вёў прэзентацыю ўкладальнік кніжкі, паэт М. Скобла. Перад сцэнаванай публікай выступілі: літаратуразнаўца Я. Янушкевіч (як

рэдактар кніжкі), З. Бандарэнка (з успамінамі, звязанымі з працай паэта на тэлебачанні), сястра паэта Валянціна (са згадкамі пра невядомыя факты нараджэння і дзіцячыя гады свайго малодшага брата), Э. Акулін (з бардаўскімі песнямі самотнай памяці паэта), Л. Дранько-Майсюк (пра «купалаўскую прывязку» ў творчасці А. Сыса), Л. Раманава (пра асабістыя стасункі з паэтам), С. Сыс (пра гады сумеснай вучобы ў Гомельскім універсітэце і гісторыю творчага прозвішча, якое іх аб’ядноўвае).

У фінале прагучаў запісаны на стужку працучы голас паэта, які чытаў свой верш «Маналог «Тутэйшага».

Але і пасля завяршэння вечарыны прыхільнікі паэтычнага таленту Анатоля Сыса доўга не разыходзіліся: кніжкі, згадкі, развагі яшчэ і яшчэ раз змушалі вяртацца іх да жыцця і творчасці аднаго з найбольш вядомых паэтаў сучаснасці.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

На здымку: падчас прэзентацыі.

Прыватныя асацыяцыі, або Ці любіце вы Федарэнку?

«Польмя» № 2

Пальмянская паэзія пачынаецца вершамі Уладзіміра Марука, якія па сваім лірызме і рамантычнасці не саступаць творам Паўлюка Труса:

*Нібы свечка на цёмнай дарозе,
Немінучы агеньчык мільгоне
Праз віхуру —
на раннім морозе —
У чымсьці бяссонным акне.*

*І да снегу прылашчацца сані,
Хмуры конік штарчэй*

паблжыць...

*Спакоўвечнай надзеі начамі
Ты пачнеш,
як жыццём,
даражыць.*

У заключнай частцы аповесці Анатоля Бутэвіча «Апошняя ігрывішча» (пачатак у № 1) высветлілася, што ключавая фігура твора (Маня) адыгрывае ў сюжэце хоць і цэнтральную, але не такую ўжо значную ролю. Гаворка ў аповесці ідзе ўвогуле пра жыццё-быццё Заходняй Беларусі 30-х гадоў XX ст., дакладней, — у адным канкрэтным пункце — «на маленькім хутары Язавец, які ціха-мірна прытуліўся пад неабдымным полагам высокага неба між боханамі збожжавых палеткаў, расквечаных яркай палоскай Школьнага лесу, падзяленых поплавам у шматколерных кросках, аздобленых блішчастымі лостэрачкамі Сержановага і Ткачовага лугоў...». Праўда, насельнікаў хутара хапіла б на цэлы аграгарадок: адно шматлікія сямействы Гэ-тэвічаў і Пахвалёнчыкаў чаго варгтыя, а яшчэ мноства іншых «яркіх» персанажаў — п'янтоска Тэклія і мясцовы «Хвілосаф» Валодзік Касабуцкі, кнігачэй Саша Назанов, жартаўнік дзед Мацейка і загадкавы Жора Бандзюк, не кажучы ўжо пра персанажаў «праходных», няўзнка памяненых Ясэву Гандзю, Гэльку Юрашова, Саню Кандрукова, бабу Раіну і іншых. Пра большасць герояў аўтар распавядае падрабязна, з усімі дэталімі біяграфіі, характараў і звычак. Вось, напрыклад, пра Васілія Пулікоўскага: «Ён не толькі адзіны сын у бацькі, але і адмысловы гарманісты — лепшы не адно на іхнім Язаўцы, дзе, праўда, іншых няма, а і суседнімі вёскамі прызнаны. Нездарма скрозь на вяселлі запрашаюць. У бліжэйшых Баяры і Еськавічы, у аддаленых Панюцічы, Квачы, у зусім далёкіх па Маніных мерках Сноў, Малаеды. А што да Ліпаў — Вялікай і Высокай, то там Васіля за свайго лічылі, асабліва ў Высокай Ліпе». Ну, як тут не далучыцца да эмоцый Федарэнкавых герояў, якіх абурала бясконае калькаванне ў нашай літаратуры — «на горкі яблык збітыя, <...> «калярныя», народныя назвы мясіці» (апавесць «Повесць», «Польмя», № 5, 2006 г.), што пераходзяць з твора ў твор, і якую кнігу не разгорнеш, паўсюль прачытаеш, «як у Замошшы, што каля Заполя, на ўзлеску Востраверхай пушчы каля Мікішыянага калодзежа, дзе Дзянісава палынка, Сёмкаў дуб, вячысты, рачысты, разложысты, спракавечны, караністы і гэ-дэ і да бясконага гэ-пэ...» (раман «Рэвізія», «Польмя», №№ 1, 2, 2004 г.) Маня жала жыта ды хакала Пётрыка...

Паводле ключавых падзей, дзеля аповесці Вітаўта Чаропкі «Архангел святой Ганны» прыдалося б жанравае вызначэнне «гістарычная меладрама з элементамі трылера». Галоўны герой твора, «Міхаіла Асташавіч, герба Грыф», да якога «сам пан, на Аліцы і Нявіжы княжачы, маршалак земскі, канцлер Вялікага княства Літоўскага, ваявода віленскі, пан староста берасцейскі і кобрынскі, яго міласць Мікалай Радзівіл, зычлівую прыязь выказаў» быў запрошаны ў «места Віленскае сталечнае <...> да пільных паслуг». Адсюль пачаліся прыгоды героя, якія скончыліся «трагічным каханнем» да княжны Ган-

разважаў сам-насам: «Ну і што, што тэма не новая? Я пастараюся не паўтарацца». Але адбылося нечаканае, пра што аўтар прыгадваў з натуральнай прыкрасцю: «...наляцеў на гатовае, матэрыяльнае ўвасабленне сваёй задумкі», убацьку «перад сабою ўласную будучую аповесць, толькі чужым прозвішчам падпісаную. Ды яшчэ выкананне было, бадай, лепшае, чым магло б быць у мяне». (Маецца на ўвазе аповесць Барыса Васілеўскага «Апошняя паляванне», надрукаваная ў часопісе «Дружба народаў», № 7, 2004 г.). Што тычыцца «лепшага выканання», то Федарэнка яўна «пасціплічаў»... Бо яго эсэ сталася бліскучым прыкладам таго, як распаўсюджаная тэма можа набыць новае адмысловае ўвасабленне. На жаль, абстрагавацца ад папярэднікаў і стварыць «сваё» — свежае і арыгінальнае — здольны не многія...

І яшчэ... пра Федарэнку. Не ведаю, якой «магіяй» валодае пісьменнік, але ў працэсе азнамлення з узорамі творчасці сучасных майстроў прыгожага пісьменства, часта міжволі згадваю пэўныя ўрыўкі Федарэнкавай прозы — то ўласна-аўтарскія разважання, то рэплікі персанажаў яго твораў. (Не-не, я зусім не пра плагіят ці кампіляцыю, пра іншае...) Каб бы-

ны — дачкі князя Валіхвера Кгедройца. Не атрымаўшы бацькавага бласлаўлення, княжна наладжыла на сябе рукі. І хаця мова твора стылізавана пад старабеларускую, гэта не асабліва «ўзмацняе» сюжэт. Ізноў прыгадваецца меркаванне Федарэнкавага героя-пісьменніка, які даваў ацэнку творчасці калегі: «Два плюсы паставіць магу. <...> Першы — што шукаеш новых формаў, другі — што выбраў ракурс, які выключае гэтую гадкую стылізацыю, ведаеш, усе гэтыя штукі, калі «Рагвалод насупіўся, а Рагнеда направила на лебядзінай шы каралі, а Міндоўг падпёр у задуменні галаву»... («Рэвізія»). Што тычыцца аповесці Вітаўта Чаропкі, то з плюсамі, так бы мовіць, справа складаная. Якая мэта стылізацыі? Перадаць «атмасферу часу»? Ва ўсякім выпадку стылізавана-пакрычанае мова наўрад ці павялічыць цікавасць чытачоў да гісторыі і культуры, хутчэй «адаб'е ахвоту» нават у аматараў...

Малады празаік Аляксей Бруй, літаратурны дэбют якога адбыўся прыкладна год таму, заўзята эксперыментуе са словам і вобразам... Мы ўжо мелі магчымасць пазнаёміцца з арыгінальным творам аўтара, дзе ў ролі апавядальніка выступаў лостраны аскепак. На гэты раз, у апавяданні «Палёт», прамоўцам з'яўляецца вар'ят, прывязаны да ложка ў «псіхушцы», які марыць лётаць, як птушка, разважае пра хібы і даброты жыцця... Міжволі прыйшоў на памяць цікавы дэялог Андрэя Федарэнкі з Уладзіславам Рубанавым:

« — Пісьменніку і неабавязкова паказваць кожны мікраскапічны рух герояў. Хай чытач сам сёе-тое дадумвае.

— Бог з вамі, Уладзіслаў Якаўлевіч. Так можна апраўдаць любую неахайнасць, непісьменнасць... Бяздарнасць, урэшце!

— Абсалютна. Калі аўтар упрэцца, ён адваівае кожную сваю хібу. На крайні выпадак у яго ў запасе ёсць адно чароўнае слоўка — экзистэнцыялізм. Ён скажа: абсурднасць нашага жыцця я перадаю праз абсурдныя літаратурныя прыёмы» («Сечка-2». «ЛіМ», 9 красавіка 2004 г.).

Рубрыка «На паверцы — імёны» прысвечана творчасці Барыса Мікуліча.

У полі зроку «Школьнага факультатыва» — паэзія Анатоля Варцінскага.

«Малодосць» № 2

Сёння, па-мойму, існуе «негалосная» дамоўленасць: пра творы маладых аўтараў (нават калі яны яўна слабыя або недапрацаваныя) выказвацца абцякальна, «акурат-

на» і далікатна, — каб не параніць «падлётка», крылы не падрэзаць... Але «біяграфічная даведка», якой суправаджаецца публікацыя апавядання Святланы Уласевіч «Дзякую», інфармуе, што аўтарка — «пераможца конкурсу на лепшае апавяданне газеты «ТСН». Уздзельнічала і заняла 3-е месца ў конкурсе «Чароўны Мінск». Узнікла заканамернае пытанне: з якім творам уздзельнічала? Ці не з гэтым самым апавяданнем? Калі так, то названы конкурс выклікае вялікі сумніў. Бо твор падобны на трызненне: «...я — ваўкалак», «Усяслаў Чарадзей быў адным з нас», пасля — рытарычнае пытанне: «...куды зніклі цэлыя атрады ворагаў у часы Вялікай Айчыннай вайны, і чаму немцы так баяліся стаяць ноччу на варце». Мне, напрыклад, думаецца, што немцы значна больш баяліся людзей (партызанаў або падпольшчыкаў — глядзячы, дзе стаялі), а не ваўкалакаў. Далей свядомасць аўтаркі раптоўна сыгае да сучаснага тэатральнага жыцця: спектаклі, акцёры, Яраслава, Фаіна, Марыя... Перыядычна ў гэксце праскочвае пафарнае «чароўны Мінск» або «Мінск — чароўны горад»... Што ж, ізноў апелую да «Повесці» Федарэнкі: «...два чалавекі ва мне. Адзін прагне задаць аўтарцы такога перцу, каб яна надалей зараклася нават дакранацца да паперы; другі ж... Другі — да немалога здзіўлення — заўважае, што сваім дрымучым графаманствам ты <...> практычна дабіваецца таго самага, чаго іншыя дабіваюцца майстэрствам! Бо якая, па вялікім рахунку, розніца, пры дапамозе чаго дасягаць суперажывання — асноўнай мастакоўскай мэты: вастрывы і навізной сюжэта, вытанчанымі дэталімі, карункамі тонкіх апісанняў або бессаромнай калькай, грудамі штампай і кучай банальнасцей? Мэта апраўдвае сродкі: не важна — як, важна — што».

Сутнасць аповесці Алеся Гайдуга «Калі табе не васемнаццаць» мажліва вызначыць як «службовы раман». Галоўны герой твора — дырэктар выдавецтва, шчаслівы сем'янін — зрабіўся аб'ектам пільнай увагі супрацоўніцы з неўладкаваным асабістым лёсам. Праз нейкі час, паддаўшыся «жаночаму каварству», адказаў узаемнасцю. Паралельна з гісторыяй кахання ў аповесці адлюстроўваецца будзённая праца выдавецтва. Думаецца, аўтар сам адчуў, што твор атрымліваецца зусім трывіяльным, таму вырашыў «падаць» крыху арыгінальнасці: даследуючы «жаночую прыроду», шчодрна цытуе ўсялякія слоўнікі, прыводзіць меркаванні класікаў літаратуры, філосафаў і псіхолагаў (каля двух дзесяткаў выказванняў), уводзіць у сюжэт дзён-

«Але хіба так бывае? Хіба праўда, што думкі, і творчыя замыслы, і сюжэты могуць перадавацца на адлегласці, як і магнітныя, і радыёхвалі?» — такім рытарычным пытаннем задаваўся Андрэй Федарэнка ў эсэ «3 кошыкам, або Гісторыя ненапісанай аповесці» («Дзеяслоў», № 1 (14), 2005 г.). У гэтым творы пісьменнік раскажаў, як задумаў сваю аповесць «3 кошыкам» — «лірычную, пра грыбы», як прадчуваў асалоду ад будучай «радасці» — працэсу творчасці, як

разважаў сам-насам: «Ну і што, што тэма не новая? Я пастараюся не паўтарацца». Але адбылося нечаканае, пра што аўтар прыгадваў з натуральнай прыкрасцю: «...наляцеў на гатовае, матэрыяльнае ўвасабленне сваёй задумкі», убацьку «перад сабою ўласную будучую аповесць, толькі чужым прозвішчам падпісаную. Ды яшчэ выкананне было, бадай, лепшае, чым магло б быць у мяне». (Маецца на ўвазе аповесць Барыса Васілеўскага «Апошняя паляванне», надрукаваная ў часопісе «Дружба народаў», № 7, 2004 г.). Што тычыцца «лепшага выканання», то Федарэнка яўна «пасціплічаў»... Бо яго эсэ сталася бліскучым прыкладам таго, як распаўсюджаная тэма можа набыць новае адмысловае ўвасабленне. На жаль, абстрагавацца ад папярэднікаў і стварыць «сваё» — свежае і арыгінальнае — здольны не многія...

І яшчэ... пра Федарэнку. Не ведаю, якой «магіяй» валодае пісьменнік, але ў працэсе азнамлення з узорамі творчасці сучасных майстроў прыгожага пісьменства, часта міжволі згадваю пэўныя ўрыўкі Федарэнкавай прозы — то ўласна-аўтарскія разважання, то рэплікі персанажаў яго твораў. (Не-не, я зусім не пра плагіят ці кампіляцыю, пра іншае...) Каб бы-

нік героя. Але дзённікавыя запісы аказваюць твору яшчэ горшую паслугу, бо ў пераважнай большасці яны ці шараговыя, ці пошлыя: «Мерседэс» — мерын»; «Баранам патрэбен пастух»; «Запор думкі»; «Паходка была такая, што грудзі ў чорным бюстгальтары трэсліся як у ліхаманцы»... А вось адзін запіс, падаецца, нядрэжны: «Абстракцыя часам заходзіць так далёка, што каштоўная думка ператвараецца ў звычайную банальнасць».

Асноватворчымі эпізодамі трох апавяданняў Генадзя Аўласенкі з'яўляюцца містычныя падзеі. І хаця сюжэты твораў адрозныя, па ідэйным сэнсе яны блізкія: метафарфозы, якія адбываюцца з героямі, схіляюць іх да асэнсавання свайго жыцця, вымушаюць шукаць прычын таго, што з імі адбылося.

Паэзія прадстаўлена ў «Малодосці» творами Міколы Мятліцкага, Эдуарда Зубрыцкага, Элы Петрачэнкі і Алеся Пісьмянкова.

Аматары драматургіі маюць мажлівасць даведацца пра заключныя падзеі драматычнай містэрыі «Крыж Ігуменні» Валянціны Коўтун-Ясельды (пачатак друкаваўся ў № 1).

Артыкул літаратуразнаўцы Людмілы Карпавай «Дзякую за смак чорнага хлеба» прысвечаны 95-годдзю з дня нараджэння пісьменніка Уладзіміра Карпава.

«Неман» № 2

Паэтычныя старонкі часопіса сустракаюць вершамі Алеся Пісьмянкова (пераклад з белар. Анатоля Экава). У лютым гэтага года паэту споўнілася б пяцьдзесят...

Землёй,
травай,
кустамі
С тобой когда-нибудь мы станем.
И будет дождь шуметь над нами,
И будет снег кружить над нами,
И будут облака над нами,
И будут звёзды зреть ночами,
Как над землёй,
как над травой,
как над кустами,
как над кустами...

Паэзія прадстаўлена ў «Немане» гэтаксама вершамі Анатоля Аўруціна, Ізяслава Катлярова, Яўгена Каршукова, Таццяны Ляйко і інш.

Часопіс друкуе заключныя часткі рамана-споведзі Алеся Савіцкага «Письмо в рай» (пачатак у № 1).

Сітуацыі, увасабленыя ў апавяданнях Паўла Саковіча «Дол» і «Выродок», выяўляюць маральны свет чалавекі: у адным выпадку — здольнасць да суперажывання і альтуізму, у другім — да глыбокай і заятай нянавісці.

Усе тры апавяданні Уладзіміра Зайцава адлюстроўваюць падзеі

Вялікай Айчыннай вайны. І ўсім ім аднолькава ўласціва эмацыянальная «чэрствасць» і кампазіцыйная недасканаласць, якія перашкаджаюць псіхалагізацыі твораў, узмацненню ключавых падзей. Напрыклад, сюжэт апавядання «Бывай здорав, братка!» пабудаваны такім чынам, што чытач «атрымлівае» інфармацыю «праз трэція рукі»: апавядальнік дзеліцца гісторыяй, пра якую даведаўся ад выпадковага знаёмага. Той знаёмец у час вайны стаў сведкам і амаль «саўдзельнікам» гераічнага ўчынку старога чалавека. А ўжо падзвіг старога і ёсць ключавы эпізод твора. У гэтай дзеда загінула ўся сям'я — бомба ўпала на хату. Жыццё страціла для чалавека сэнс, і ён хоча адпомсціць ворагам. Сустрэўшы ў лесе савецкага байца, стары просіць яго міну, каб «разлічыцца» з фашыстамі: «Но ведь вы погибнете», — возразил я. «Мне все равно... Галовнае, каб гэтых гадав забить». Я аб'ясніў, как это сделать при помощи гранаты». Далей баец дзелаўіта дапамагае дзеду зрабіць «канструкцыю», «кансультуе», што «лучше всего взорвать грузовик с солдатами или штабную машину с офицерами» і... выпраўляе на смерць. «Он направился к дороге. Я собрался и смотрел ему вслед. <...> Старик поравнялся с вездеходом, и я понял, что это произойдёт сейчас. Польшнула яркая вспышка взрыва...» Асабліва адметна, што пасля гэты баец «не раз поднимал боевой дух, рассказывая растерявшимся бойцам о подвиге старика из уничтоженной деревни». Па-мойму, каментарыі тут будуць лішнімі. Адно дзіўна: няўжо аўтар сам не адчуў, мякка кажучы, «недапрацаванасць» твора?

Прыгадваецца маналог галоўнага героя «Рэвізіі» Федарэнкі — пісьменніка, які сцвярджаў, «што самае цяжкае ў літаратуры — гэта <...> не пошукі патрэбнага слова, не абкатка стылю, не біццё над гармоніяй формы <...>, а момант развітання з рукапісам, калі трэба аддаваць яго ў чужыя рукі і на чужыя вочы; дарагое, любімае дзіця, якое вылепілі, выгадавалі, родная крывінак, сябе частка — і раптам трэба весці яго «ў людзі!» Палаецца, што сёння ў літаратуры распаўсюджаецца іншая тэндэнцыя — калі аўтары з лёгкасцю пазбаўляюцца ад твораў, як нядбайныя бацькі ад дзяцей, а самі ўзоры творчасці ўсё часцей нагадваюць не «родных крывінак», а няшчасных і неагляджаных вакзальных беспрытульнікаў, што не ведалі ні бацькоўскай любові, ні клопату, і апынуліся «ў людзях» па волі лёсу...

Не павялічваюць аптымізму на гэты конт і апавяданні Андрэя Змітракова, які ўпершыню друкуе свае творы ў «Немане». Напрыклад, у апавяданні «Запах ночных фиалок» лірычны герой «выпил чашку горного чая с мёдом и долькай сочного лимона и, сидя на крыльце, слушал ночь и восхищался луной». Пасля вырашыў «згадаць дзяцінства» — сеў на веласіпед «с небесным названнем «Аист» і паехаў... І тут пачаў сюжэт нечакана «ўзбагачаецца» пікантным эпізодам: герой убачыў на вуліцы п'янага чалавека — «сваршिका шестого разряда» — падняў яго і дапамог патрапіць дадому. А далей ізноў «ехал до мой по городу детства. Луна была укрыта «облаком-одеялом»... Думаецца, аўтар твора «падобна многім і многім, прыняў як паначую на ўсе выпадкі жыцця пару агульных ісцінаў, кшталту <...> «Рукапісы не гараць», і кіруецца «гэтым, па вялікім рахунку, жале-збетонным глупствам», бо зусім відавочна, што «рукапісы гараць, патрэскаючы, часта яшчэ і разам з рукамі, што іх пісалі...» (А. Федарэнка. Апавяданне «Графіці». «Дзеяслоў», № 5, 2003 г.).

У рубрыцы «Літаратурная крытыка» друкуюцца артыкулы Аркадзя Русецкага «Ещё стоят на рейде бригадины: Штрихи к творческому портрету Валентина Лукши» і Анатоля Андрэева «Правда войны и правда о войне: два типа литературы».

Р. С. ...Ці любіце вы Федарэнку? Ці любіце вы Федарэнку так, як любіла яго я?..

Ярына
ДАШЫНА

***

Памяці маці

Не ўпэўненая ў тым,
што заўтра будзе заўтра,
хварэючы тваёй адсутнасцю зямной.
Калі ты проста спіш
і бачыш сон — не варта
аспрэчваць цішыню і сум над галавой.

Калі ты проста спіш...

Над галавой анёлы
схіліліся нібы зафіксаваць палёт
душы, у ёй спакой шагалаўскі
і кволых
нябёсаў свет.

А ў сне наадварот —
ніяк...
Цябе няма... больш усяго на свеце...
боль усяго...

Цябе схавваю ў глыбіню,
у сутнасць і у сэнс...

Як могуць толькі дзеці,
народжаныя, каб аспрэчваць цішыню
жыццём наадварот.

Вясна у халаднечу
варнулася і стала шэранню квітнець
і шчэрыцца ішчанём

на гэтую нявечнасць.
Ёй страшна, калі там —
нічога, толькі смерць.

ТВАРЦУ

Ты прыдумаў Сусвет,
у Сусвеце вакантныя месцы
на жыццё і на смерць,
ўсё астатняе — не ў цане,
і у нейкай сваёй прыныповасці
бесцялеснай
узяў — і аднойчы прыдумаў мяне.

І цяпер я жыву, і цяпер мне
паветра хапае
дыхаць і задыхацца на гэтае
неба ў хмель.
Тут усе мы паціху адзіны
аднаго забіваем,
і ў гэтым таксама падобныя на Цябе.

Вось сонца з паветрам —
на самых прыблізных падліках
хутка лета.
Мая адзінота — твой эксклюзіў.
Лёгка жыць у мінулым часе
і прамінулых ліках...
Як наяўнасць таго,
што Ты некалі ўсё ж-такі быў.

Засталіся ўспаміны
і сціснутыя аскарбінкі
вершаў, горка-салодка-кіслыя
над языком.
Я трымаю сябе ў Сусвеце
нібыта травінку
проста ўверх,
у нябёсы,
у сэрца Тваё

в
а
с
т
р
ы
ё
м,

і сыходжу ціхенька за межы
ўласнага ценю,
вінавата, нібы захмялелы,
запознены гасць...
Мамін крыжык і малітоўнік
у маёй кішэні —
як наяўнасць таго,
што Ты недзе ўсё ж-такі ёсць.

У ЭГЕНБЕРГУ

Эгенбергскаму рэчу — уцеха:
перакладае вершы на мовы
народнаў свету...
Ведае ў арыгінале дзеканне-цеканне...
Рэха заўсёды як чыецца,
гэтак і вымаўляецца...
Прычасціўся Алесь.
Адніў Барыс.
Прыгубіла Ярына.

(восень 2006, Аўстрыя)

***

Адпушчу сваю птушку,
ёй цесна у вязніцы сэрца.
Размяняю ўсё тое, што маю
на дробную медзь.
Я не бачу дарогі,
таму што жыву ў паняверцы.
Птушкі ж ведаюць праўду і шлях,
куды трэба ляцець.
Акрыялыя душы лятуць
на спатканне,
там дзесьці
акіян небакраю і светлага
неба — краі.

Я згубіла спакой
у нябесных памежжах Бярэсця,
дзе лунае маё разарванае сэрца
ў крыві.

Алена
БАГАМОЛАВА

КВАРТЭТ НАСТРОЯЎ

1. ЗІМА

Кружыць-круціцца зімы верацяно.
Не спыняецца ні на хвіліну.
Сыпле колкім снегам у маё акно,
Нібы студзіць, замятае успаміны.

Ды не ведае зіма адно:
Просяцца са снегам у акно
Сінія пралескі і зялёны лес,
Белая чаромха, белы бэз.
Ах, якое дзіўнае за шклом кіно!
Кружыць-круціцца зімы верацяно:
І зямлю і неба
белазорным снегам
замяло...

2. ВЯСНА

Бегала Ляля па чорнай зямлі
У чаравічках зялёна-мурожных,
Каб жоўтыя каласы цвілі,
Каб стракаталі пожні!

Бегала Ляля па цёмным лесе
У сукенцы чаромхава-белай,
Каб пакінуць сляды на снезе,
Каб сон-трава прачнулася смела.

Бегала Ляля —
па крыгах скакала,
Ля берагоў расплятаючы
косы ракіт,
Каб вясна розгаласна заспявала,
Каб уся прыбіралася ў малахіт...

Бегала Ляля —
і веснія росы граіныя
Белымі ручкамі кідала
ў кросны-нябёсы,
Каб дажджы загулі жыццядайныя
І каб знічкі
ў жніўні
шчасцілі лёсы...

3. ЛЕТА

У майго лета флэксавы пах!
У майго лета сінія вочы!
І нясе яно мяне на руках

З чэрвеня ў жнівень
Праз кароткія ночы,
Праз лёгкадоўгія дні.
...Толькі ж ты мяне не падмані,
Майго лета ліпнёвая квецень!
Толькі ж ты мяне не пакінь,
Майго лета мядовы смак!..
І вышыняў,
і валошак,
і вачэй сінь
Зноў даруе мне летні дзень —
светладумны мастак.

4. ВОСЕНЬ

...І восень радуе вясёлкай,
Як раніцаю сонечнай і золкай
Аранжавае сонца уплятае косы
У блакіт нябёсаў,
Як ліст чырвоны
У жоўтай хвалі лістапада
Кладзецца на зялёны дол.
І фіялетаваы астры,
Як зямныя astron,
Як бабінага лета сымболь,
Паціху чэзнуць
у вьчэрняй сінняй цішы.
О, восеньскага дня вясёлка!
Як спакушальна ты
ў белыя аблокі
клічаш...

Марыя
ЛУК'ЯНЕНКА

***

Начной чысцінёю садоў
Глыбока акно маё дыхала.
Спаў горад, пакрыўшыся вытканай
З цяньтаў густых цёмнатой.

Гады свае скінуўшы з плеч,
На нітку ружовую памяці
Нізала я ціха да раніцы
Жамчужыны нашых сустрэч.

А купал нябёсаў гарэў,
Пабліскаваў чароўнымі зоркамі,
Як птушкі — вясновымі пёркамі
На радаснай квецені дрэў.

***

К...

У адзін палажылі пракос
Нецярпення зумклівыя косы
І саспелага чэрвеня росы,
І каханьня няспелага лёс.

Але злучыць мой цёплы радок
Выпадковыя нашы імёны,
Каб ужо разлучыць аніколі
Іх не здолеў нідзе і ніхто!

***

Няроўная дарога пад дугой —
Разбілася і растраслося ішчасце,
І не сабраць, у цэлае не скласці
Тых чаранкоў утомленай рукой.

А вецер свішча, быццам Салавей-
Разбойнік з ненаезджанай дарогі.
І марна з пугаў цемры рвуцца ногі:
Ім бегчы з кожным днём усё цяжэй...

***

Прайшлося сонца па зямлі
Хадою дзіўнаю сваёю —
І свечкі ранішняй травы
Узнёсла ўспыхнулі расою.

Так шмат агеньчыкаў жывых
Гараць, як свежы зрок паэта.
І мора красак лугавых
Запаланіла дол і лета.

Уладзімір
СКАРЫНКІН

ТРЫ ВЕРШЫ ДЛЯ ВАЛЯНЦІНЫ

(Да 45-годдзя нашага вяселля)

***

Найчыстая святая Валянціна!
Мяне з адвечнага зямнога тла
Упарта да нябеснага святла
Ўздымала ты ў імя дачкі і сына.

Ты вечнагаманкая ручаіна,
Фантан эмоцый і ачаг цяпла.
Мне абмялець душою не дала
Тваёй высакароднасці плаціна.

Свячуся ішчасцем я і ў дзень пахмуры
І лётаю, як і раней лятаў.
Ні Беатрычэ — Дантэ, ні Лауры

Петрарка нават не пацалаваў
Тады, як да тваёй атласнай скуры
Мне лёс магчымасць дакранацца даў.

***

Зліліся нашы душы па вясне.
Мінула з той вясны гадоў нямала,
Але яна дасюль не адбуяла —
І я жыву, нібы ў чароўным сне.

Бязмежна бескарысліва, мне
Ты новае жыццё падаравала
І кнігай песень найпрыгожых стала
Ў тысячагоддзі трэцім для мяне.

На жаль, мой талент
не такі ўжо яркі,
Някідка паэзія мая.
Таму, пакуль не ўкарацілі Паркі

Танюсенскую нітачку жыцця,
Высокім стылем Дантэ і Петраркі
Табе ў каханні прызнаюся я.

***

І ў гэтым годзе свой прыход
Адкладвае вясна
І намяла за дзень сумёт
Да самага акна.

Сумотных думак снегавей
Зноў завалодаў мной,
Ды з дарагіх тваіх вачэй
Павяяла вясной.

І я, сагрэты іх цяплом,
Хоць люты вецер выў
Ваўком галодным за акном,
Падснежнікам расцвіў.

Як толькі празвінеў званок, дзверы школы расчыніліся і з іх бесперапыннай чарадой пачалі выходзіць дзеці. Тацяна ўглядалася ў натоўп, шукаючы вачыма дачку. Усе дзеці ішлі дадому групамі, а яе Сашка і сёння, як заўсёды, была адна. Неяк не ладзіліся ў яе сяброўскія адносіны ні з аднакласнікамі, ні з дзецьмі са двара. Маўклівая Саша не любіла шумных хаўрусаў.

Тацяна забрала ў дачкі партфель, і яны пайшлі па вуліцы, павольна кіруючыся ў бок крамы. Ды раптам Саша паскорыла крок, маці, незаўважна для сябе, таксама. Але дачка ішла ўсё хутчэй і хутчэй.

— Куды ты ляціш? — спытала Тацяна.

— Дадому.

— ?!

Каб жа Саша ведала, што ці хто вымушае яе паскорыць крок! Ногі быццам самі ішлі, а яна і не ведала, чаму так спышаецца. І што тут патлумачыць?

— Мульцік хачу паглядзець! — скеміла Саша.

— Добра, я ў краму пазней збегу.

Як толькі ўвайшла ў кватэру, Саша кінулася ў свой пакой і зачыніла за сабой дзверы. Дзяўчынкай цалкам авалодала пачуццё таго, што яна некуды спазняецца. Куды? Яна і сама не ведала. Такое ўжо здаралася. Саша ніяк не магла пазбавіцца ад гэтага непрыемнага пачуцця. Дзеці лічылі яе дзівакаватай, таму не вельмі хацелі з ёй сябраваць. Што паробіш...

Саша лягла на канапу, прыкрылася коўдрай. Неўпрыкмет агарнула санліваецца, і дзяўчынка задрямала. Прачнулася праз паўгадзіны ад рэзкага болю ў калене. Саша ўскрыкнула і спружыніста села.

— Што здарылася? — спытала матуля, убягаючы ў пакой. — Чаму ты крычыш?

— Нага баліць! — паскардзілася Саша.

Матуля адкінула коўдру і вайкнула: на бялуткіх калготках расплылася крывавае пляма.

— Дачушка, што зрабілася?!

Ну як ты скажаш матулі, што проста спала і раптам... Усё роўна не паверыць. Саша скрывілася ад болю:

— Я няўдала скочыла з канапы.

Маці пабегла па ёд і бінты. Праз колькі хвілін рану апрацавалі.

— Давай забудземся пра тваё пабітае калена! — прапанавала маці.

— Так яно хутчэй загоіцца, добра?

Заблыся б яны пра той выпадак назаўсёды, ды рубец на калене не знік і праз шмат гадоў.

Пра тыя непрыемныя адчуванні, якія час ад часу авалодалі ёй, Саша нікому не гаварыла. Часам яе ахопліваў страх, часам — беспрычинная веселасць. Жудасна было — Саша не разумела сябе і справіцца з сабою не магла. У астатнім дзяўчынка здавалася звычайнай: паслухмяная, адказная, вучылася няблага.

На дванаццаты дзень нараджэння маці павяла Сашу ў краму, каб тая сама выбрала падарунак. Дзяўчынка доўга хадзіла сярод паліц, на якіх месціліся незлічоныя плюшавыя мядзведзяты, кракадзілы, сланы, роўнымі радамі ляжалі настольныя гульні і машынкы.

— Дачушка, ты ўжо дарослая! — нагадала матуля. — Можна, лепш выбраць штосьці з адзення?

Саша збянтэжана паціснула плячыма і накіравалася да выхаду з аддзела цацак, як раптам яе ўвагу прыцягнула вялікая лялька. Дзяўчынка не магла адвесці вачэй, бо ніколі яшчэ не бачыла такой прыгажосці. На цэтліку значылася: «Маша». У лялькі былі бялявыя валасы і вялікія блакітныя вочы, якія глядзелі прама на Сашу. Лімонна-жоўтая сукенка Машы пелілася ад валанаў і каруначкаў.

— Мама... — нясмела прашаптала Саша. — Мне так спадабалася гэта лялька...

— Добра, дачушка. Я ж абяцала купіць тое, што ты захочаш.

Пасля крамы матуля хацела зайсці ў кандытарскую па святочны торт.

— Давай я цябе тут на лаўцы пакачаю! — папрасіла Саша.

— Добра, толькі нікуды не адыходзь, я хутка.

Маці пайшла па торт, а Саша распакавала ляльку, каб добра яе разгледзець. Дзяўчынка акуратна

паправіла Машы сукенку і прыгладзіла валасы. Раптам да Сашы падскочыў незнаёмы хлопчук і злосна прашыпеў:

— Вось ты мне дзе сустрэлася, гадаўка! Я табе пакажу, як з чужога веласіпеда люстэракі срэці!

Хлопчык моцна штурхануў Сашу. Дзяўчынка ўпала і выпусціла з рук цацку. Хлапец схопіў ляльку і з сілай ірвануў на ёй сукенку. У наступнае імгненне лахманы лімонна-жоўтай тканіны паляцелі ва ўсе бакі.

— Гэта што такое?! — пачуўся голас Сашынай матулі.

Хлопчук кінуўся наўцёкі.

— Хто гэта, дачушка?

— Я... не... Я не ведаю! — пла-

лося па цэле. Якая дзіўная гарбата! Дзяўчына выпіла адразу палову кубка. Зрабілася гарача, быццам у спякотны летні дзень. Звычайныя напоі незвычайна дурманілі, нібы моцны алкаголь. Аляксандра похапкам дапіла гарбату. Сэрца гулка стукала ў шалёным рытме, кроў агнём шугала па жылах. Вуллічны ліхтары расплыліся і пачалі нервова скакаць перад вачыма, настойліва запрашаючы на свой танец. Дыхаць стала невыносна цяжка. Нешта вымусіла яе ўзлезці на пісьмовы стол. За акном прывабна падміргвалі рознакаляровыя п'янікі агні. Ад дзівоснага відовішча Аляксандру аддзяляла толькі мутнае халоднае шкло. Дзяўчына

супраць мяне ты зусім слабая.

— Дык я з-за цябе ледзь з акна не выкінулася? — не верыла Саша.

— Пашанцавала, што не ў той бок скочыла! Ты ж усё жыццё мяне адчувала, толькі не ведала, што з табой адбываецца, так? Бачу, маеш такі ж рубец на калене, які і ў мяне быў. О! Я пра такую ляльку, што сядзіць на крэсле, толькі марыла! Бачыла яе ў краме, а купіць не мела за што. А табе яе падарылі! Шмат агульнага між намі, як ні круці! А ці памятаеш таго хлопчука, які цябе адлупцаваў і парваў на ляльцы сукенку? Ты і не здагадалася за што ён цябе пакрыўдзіў! Гэта ж я напярэдадні скруціла

сілы! — раззлавана прашаптала Вольга. — Што ж, у другі раз не дам табе сапсаваць маю задуму. А можа, сама саступіш мне месца? Згаджайся, сястрыца!

— Я цябе знішчу! — адказала Саша. — Вывекуюся ад гэтай хваробы.

Трамвай паехаў далей. Вольга вымусіла сястру слухаць жудаснае.

— Бачыш мужчыну, які стаіць каля лаўкі? — даводзіла Вольга. — Сёння ён памыяецца зменама з напарнікам, каб той змог пайсці на вяселле. Не трэба яму згаджацца! Гэтага дабрадзея заб'е токам на працоўным месцы. А каб не згадзіўся, застаўся б жывым!

Трамвай праехаў міма няшчаснага мужчыны. Саша бясцільна апусціла вейкі, але ўжо ў наступны момант Вольга расплюшчыла ёй вочы.

— Паглядзі, якая мілая дзяўчына едзе ў маршрутным таксі! — злараднічала Вольга. — Сёння ноччу ў яе разбалеўся зуб. Здагадваешся, куды яна накіроўваецца? Вядома ж, да доктара! Не ведае, няшчасная, што яе дантыст возьме неапрацаваны інструмент і занясе ёй вірус СНІДу ад папярэдняга пацыента. Спяшайся, панначка, цябе чакае добры доктар!

— Замойкні! — загадала Аляксандра. — Я не хачу гэта слухаць!

— Што ты, наша экскурсія толькі пачалася! Вось паглядзі на гэтага статнага маладога чалавека, які купляе ў кіёску цыгарэты. Сёння ноччу ён ператворыцца ў моташлівы, абуглены да непазнавальнага труп. Чаму? Ды таму, што не варта яму вечарам моцна выпіваць з сяброўкам, а потым курыць у ложку купленны толькі што цыгарэты. Але ён жа нічога не ведае! Ой, хлопча, тыгунь небяспечны для здароўя!

Вольга гаварыла і гаварыла, пакуль трамвай ехаў дарогай смерці. Самым жудасным было тое, што Саша ведала пра ўсё, што здарыцца, але нічога не магла зрабіць. У нейкі момант яна не вытрымала:

— Усё! Не трэба больш! Я згодна саступіць табе сваё цела. Існаваць у ім разам з табой я не змагу. Пра адно прашу: дай мне пажыць без цябе... Хоць некалькі дзён.

— Добра! — узрадалася Вольга. — Тры дні. Я вярнуся праз тры дні, а ты адразу саступіш мне месца. Назаўсёды.

Саша, нібыта яе штурхануў той монстр, што сядзеў усярэдзіне яе, выскачыла з трамвая і ўвайшла ў незнаёмы двор. Каля сметнікі сядзела некалькі катой. Дзяўчына ўзяла на рукі плямістае кацяня і прыціснула да сябе. У наступнае імгненне яна адчула, як нешта халоднае аддзялялася ад яе і перайшло ў кацяня.

— Тры дні... — нібыта прачыталася ў вачах жывёліны.

Саша выпусціла плямістага мурлыку з рук і паспяшалася прэч. Заставалася ўсяго тры дні, і гэты час яна вырашыла аддаць самым дарагім людзям: маці і каханаму чалавеку. Адразу ж накіравалася да Мішы. Усе гадзіны, што ў яе засталіся, яна пражывала па максімуму, дазваляючы сабе ўсё, што забараняла раней.

Нябачны гадзіннік адлічыў тры дні, хвіліна ў хвіліну. Саша сядзела на лаўцы ў скверы і чакала Вольгу. З гарачага летняга паветра раптам патыхнула холадам.

— Ты ашукала мяне... — даносіўся ледзь чутны голас Вольгі. — Знайшла як пазбавіцца ад мяне... Ненавіджу цябе... Ты пакінула мне бесцясную вечнасць... Цяпер я застануся толькі зданню... Ілжывая...

— Я не разумею! — адчула надзею Аляксандра.

— Я не магу зноў увайсці ў тваё цела... Маё месца занятае...

— Кім? — спалохалася Саша.

— Тваім дзіцем... Ты цяжарная... Хутка і замуж пойдзеш... 16 красавіка ў цябе народзіцца сын... Ты пазбавілася ад мяне, але я паспрабую знайсці сабе новую абалонку... На гэта маю цэлую вечнасць...

Усталявалася цішыня. Вольгі больш не было. Яна знікла, і Аляксандра спадзівалася, што назаўсёды. Усё, што з ёй здарылася, яна лічыла часовай хваробай. А сын і сапраўды нарадзіўся. І адбылося гэта 16 красавіка.

Качырына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

...і непарыўнае ірвецца!

Апавяданне

люстэрка з яго веласіпеда. Ледзь уцякла ад ёйбуса! А тут ён цябе сустраў і, вядома ж, падумаў, што гэта я. А маці твая расплакалася, бо здагадалася, з кім ён цябе мог пераблытаць! Сувязі між намі трывалыя! Ты таксама заўсёды спазнялася, як я, ці толькі адчувала, што трэба некуды спышацца? Я ўсё пра цябе ведаю, сястрыца! Мы з табою заўсёды былі звязаны ніжымі непарыўнымі... Чуеш: непарыўны-мі...

— Сыдзі, нечысць! — заціснула Саша рукамі вушы.

— Гэта ты сыдзеш, сястрычка. Я табе дапамагу. Сама саступіш мне месца. Пакажу такія бакі жыцця, што ты нічога не захочаш бачыць.

Аляксандра была ў поўнай разгубленасці. Пайсці да доктара? І што яму сказаць? Што рабіць? Хвароба прагрэсіруе.

Саша выпіла снатворнага і лягла спаць. Раніцай нічога не змянілася — дзяўчына працягвала размаўляць з некім, хто пасяліўся ўнутры яе самой. Хвароба, якая называлася сябе Вольгай, настойліва раіла Аляксандру згадзіцца добраахвотна пакінуць сваю цялесную абалонку. Няшчасная Саша выскачыла на вуліцу і пабегла прэч, спадзеючыся ўцячы ад голасу, які чула ўнутры сябе. Але — ізноў:

— Куды ты ляціш, дурніца? Я ж з табой да той пары, пакуль не саступіш мне сваё цела. Мой дар цяпер стаў і тваім. Вось глядзі, што я табе пакажу.

Ногі самі павялі Сашу па вуліцы. Дзяўчына ўвайшла ў трамвай, села на вольнае месца. Насупраць уладкавалася матуля з сынам гадоў пяці. Раптам перад уяўным позіркам Аляксандры ясна ўсплывало жудаснае відовішча. Яна бачыла, як праз некалькі хвілін матуля выведзе хлопчыка з трамвая. Малы перад маці выскачыць на дарогу. Велізарны грузавік будзе імчацца на вялікай хуткасці і не зможа спыніцца... Хлопчык загіне на месцы.

Сашына сэрца адбівала шалёны рытм, яна хацела кінуцца да жанчыны і папярэдзіць яе, але цела было нібыта паралізаванае. Аляксандры хацелася крыкнуць, але вусны яе не звярнуліся. І толькі дзесьці ў глыбіні яе сьвядомасці агідна рагатала Вольга.

Сашына душа ірвалася на часткі. А тым часам матуля ўзяла сына за руку, і яны падняліся з месца. Нябачны гадзіннік адлічваў апошнія хвіліны жыцця хлопчыка. Вочы малечы загарэліся гарэзлівым агеньчыкам...

Хлопчык праходзіў каля Сашы. Яна прыклала велізарнае намаганне і змагла паварушыць каленам. Дзяўчына выставіла нагу, малеча зачাপіўся за яе і паваліўся. Пакуль маці падымала сына і ляжалася на Аляксандру, агромністы грузавік з грукатам праехаў міма... Хлопчык быў выратаваны!

— Не чакала ад цябе такой

кала Саша. — Ён сказаў, быццам я ўкрала люстэрка з ягонага веласіпеда. З некім мяне пераблытаў... і ляльку сапсаваў!

— Мы пашыем ляльцы новую сукенку, не плач, дачушка, — з матуліных вачэй пакаціліся слёзы.

* * *

...Аляксандра ўзяла ў рукі любімую ляльку, якую атрымала на дзень нараджэння восем гадоў таму.

— Ты мая адзіная сапраўдная сяброўка! — уздыхнула дзяўчына. — Толькі ты мяне разумееш, больш ніхто. Часам і сама сябе не разумею, дык чаго ж чакаць ад іншых? Нешта са мной не так. Можна, гэта шызафрэнія? Інакш як растлумачыць мае перапады настрою, вострыя прыступы неспакою, незразумелыя адчуванні?

— Дачушка, ты па тэлефоне размаўляеш? — пачуўся голас маці.

— Вось бачыш, Маша, я на самай справе вар'ятка! Пайдзі дапамагаць матулі.

У зале красаваў накрыты святочны стол. Сёння Аляксандры споўнілася дваццаць. Пасля абеду яе прыйшлі віншаваць тры прыяцелькі, з якімі яна крыху мела зносіны. Маці спасалася на галаўны боль і пайшла ў свой пакой, а дзяўчаты бавілі час пры смачных пачастунках і звычайных дзювох размовах, асноўнай тэмай якіх найчасцей бываюць хлопцы. Калі чарга дайшла да імянінніцы, яна паведаміла прыяцелькам, што нарэшце закахалася.

— Міша... той самы чалавек, які мне патрэбен. На ўсё жыццё.

Сярод дзювох прызнанняў гэта было самае шчырае і трапяткое. Сяброўкам хацелася ўведаць усё зараз жа, вось толькі раскажаць ім не было чаго, бо яе адносіны з Мішам пакуль што не мелі тых пікантных дэталей, пра якія жадалі чуць дзяўчаты.

Госці разышліся. Саша прыбрала і памыла посуд. У пакоі матулі было цёмна і ціха, мабыць, яна спала. Аляксандра зрабіла сабе кубак моцнай зялёнай гарбаты і накіравалася ў свой пакойчык. Пасля шумнага вечара хацелася пасядзець у цішыні ды атрымаць асалоду ад прыемнага водару і тонкага смаку любімага напою. Дзяўчына села на крэсла, закруціўшы ногі па-турэцку. За акном разлілося спакойнае матавае святло вулічных ліхтароў. Звычайна Саша любіла глядзець на вачэрні горад, але сёння ёй быццам нешта перахкаджала. Душу прыгнятаў неспакой, дзесьці ўсярэдзіне ўзрастала незразумелая трывога. Сэрца пачало біцца няроўна, нібы адчувачы набліжэнне бяды. Аляксандра зрабіла глыток гарбаты, потым яшчэ адзін. Незвычайнае цяпло разлі-

Арт-пацеркі

159 ілюстрацый — рэпрадукцый з графічных работ Напалеона Орды — змешчана ў новым альбоме, выпушчаным выдавецтвам "Беларусь" да

200-годдзя з дня нараджэння мастака. "Напалеон Орда. З фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі" — гэта праца ўкладальніка выдання Віктара Чаропкі ды мастака Дзмітрыя Герасімовіча, які таксама ажыццявіў камп'ютэрную вёрстку і апрацоўку ілюстрацый. Пад імі, дарэчы, змешчаны кароткія нарысы, зробленыя па-польску і па-французску самім Н. Ордам. Падборцы унікальнага іканаграфічнага матэрыялу папярэднічае артыкул пра жыццё і творчасць нашага выдатнага земляка, таксама цікава ілюстраваны.

У Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся вечар фартэпійнай музыкі, прысвечаны памяці дзюдоўнага піяніста, педагога Яўгена Пукста. Ён выхаваў нямала таленавітых вучняў. Сярод іх, напрыклад, — лаўрэаты міжнародных конкурсаў Андрэй Шыбко, Аляксандр Баравікоў, Марына Рамейка. І менавіта дзякуючы іх ініцыятыве адбыўся такі канцэрт. У памяць пра выдатнага настаўніка гучалі фартэпійныя творы Ф. Шапэна, М. Мусаргскага, С. Пракоф'ева.

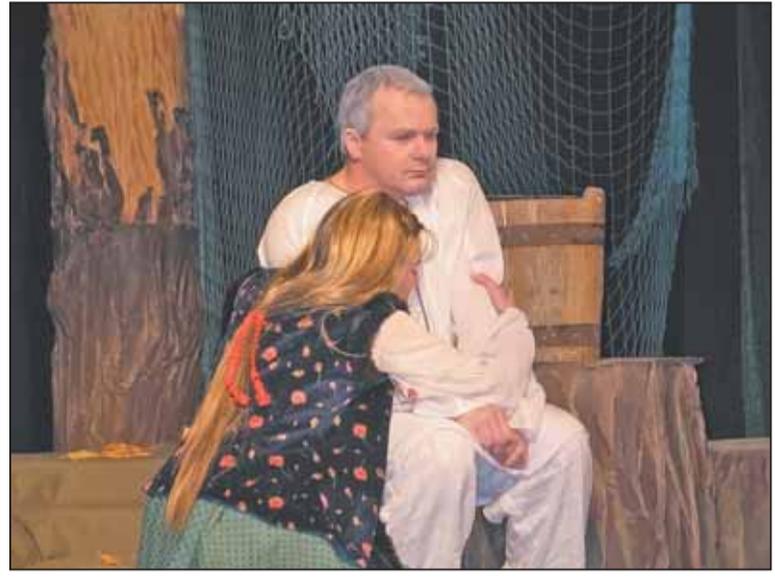
Двухактовая камедыя "Уяўны хворы" паводле Жана-Батыста Мальера — нядаўняя прэм'ера Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага — мае поспех у гледача. Пастаноўку ажыццявілі госці з Масквы: добры знаёмы і нашай публіцы рэжысёр Аркадзь Кац, сцэнограф Таццяна Швец, кампазітар Уладзімір Брус. Танцы паставіла Вольга Сквацова. У ролі Аргана, галоўнага персанажа п'есы, раскрыўся камедыіны

талант Расціслава Янкоўскага. Гэтую ролю ўвасабляе таксама Аляксандр Брухацкі. У іншых ролях — Аксана Лясная, Ганна Маланкіна, Уладзімір Шэлестаў, Андрэй Душачкін, Уладзімір Глотаў, Андрэй Захарэвіч, Віталь Быкаў, Марына Дзянісава, Вячаслаў Саладзілаў ды інш.

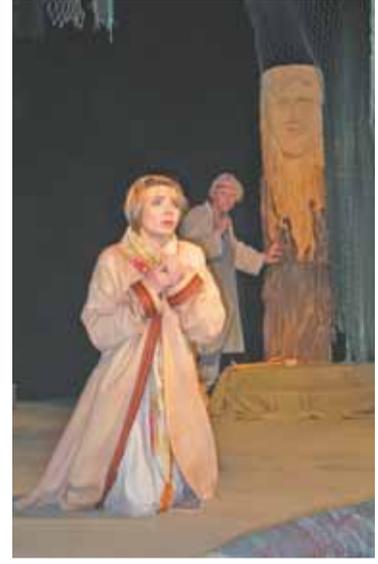
Гастрольны тур па Беларусі эстраднай спявачкі Анжалікі Агурбаш завяршыўся эфектным шоу у Палацы Рэспублікі 8 сакавіка. Акцыя маскоўскай гасці, якая мае званне заслужанай артысткі Беларусі і падтрымлівае сувязь з радзімай, праходзіла на дабрачыннай аснове. Сродкі ад продажу білетаў на канцэрты "зоркі" прызначаюцца для развіцця асяродка культуры ў беларускай глыбінцы.

С. ВЕТКА
Фота А. Дзмітрыева

Калі чуеш пра слонімскае тэатр, адразу прыгадваеш звесткі пра вядомы ў XVIII стагоддзі тэатр Міхала Казіміра Агінскага. Тэатр на дзве з паловай тысячы гледачоў славіўся на ўсю Рэч Паспалітую. Між тым, сёння ў Слоніме таксама існуе тэатр. Прафесійны, беларускі, дзяржаўны. Сёлета давядзецца пабываць тут на прэм'еры спектакля "Пакрыўджаныя" паводле п'есы Леапольда Родзевіча.

Тэатр у Слоніме: ад прыгоннага да прафесійнага

дзіла "Троіца". А потым пачаўся спектакль. Ён быў доўгі, але не нудотны. Сямейная драма, складзеная толькі з эмоцый. Героі амаль не размаўлялі: яны крычалі, плакалі, заходзіліся ад смеху, нешта незразумела мармыталі, спявалі. Завешаныя рыбацкім сецівам сцены, пні замест крэслаў і стала, драўлянае ядро з вадой, недаробленая з бярвяна скульптура Святога Паўла і лажак — усё, што было на сцэне. І незразумела, які гістарычны перыяд адлюстраваны ў п'есе. Зразумела толькі, што няма шчасця ў жыцці людзей, чый лёс увасоблены драматургам. Напачатку ўсе яны ажно ззялі ад радасці: Ульяна — ад кахання да Піліпа, Піліп — ад кахання да Ульяны, бацька Ульяны Тодар — ад атрыманай волі, цівун — ад смерці нялюблага пана. А потым ўсіх агарнула бяда: Піліп пазбавіўся розуму, Ульяна зрабілася блудніцай, Тодар страціў зрок, цівун ператварыўся ў строгага наглядчыка. Чаго ж яшчэ вымагае жанр драмы?

Няхай будзе святло
Нават у дзень прэм'еры ўдалося набыць квітку на чатыры месяцы побач. Спектакль быў прызначаны на семнаццатую гадзіну, але прэм'ера ледзве не сарвалася. За пяць хвілін да пачатку раптам адключылася святло. Пятнаццаць хвілін мітусні, агеньчыкі ліхтароў, свячэнне тэлефонных дысплеяў у цемры — і нарэшце зрабілася свецла. Калі ўвайшоў у залу, дык вачам сваім не паверыў: ніводнага вольнага месца! Раней я недацэнываў культурны ўзровень жыхароў свайго горада. Таму ўражанне ад поўнай залы паста спектакля засталася не меншае за саму прэм'еру.

Пакрыўджаныя
Перад пачаткам спектакля загучала музыка. Тужліва выво-

дзіла "Троіца". А потым пачаўся спектакль. Ён быў доўгі, але не нудотны. Сямейная драма, складзеная толькі з эмоцый. Героі амаль не размаўлялі: яны крычалі, плакалі, заходзіліся ад смеху, нешта незразумела мармыталі, спявалі. Завешаныя рыбацкім сецівам сцены, пні замест крэслаў і стала, драўлянае ядро з вадой, недаробленая з бярвяна скульптура Святога Паўла і лажак — усё, што было на сцэне. І незразумела, які гістарычны перыяд адлюстраваны ў п'есе. Зразумела толькі, што няма шчасця ў жыцці людзей, чый лёс увасоблены драматургам. Напачатку ўсе яны ажно ззялі ад радасці: Ульяна — ад кахання да Піліпа, Піліп — ад кахання да Ульяны, бацька Ульяны Тодар — ад атрыманай волі, цівун — ад смерці нялюблага пана. А потым ўсіх агарнула бяда: Піліп пазбавіўся розуму, Ульяна зрабілася блудніцай, Тодар страціў зрок, цівун ператварыўся ў строгага наглядчыка. Чаго ж яшчэ вымагае жанр драмы?

Актёры паказалі сваё майстэрства, пэўна, напоўніцу. Нельга было не ўсміхацца, гледзячы, як гарэзліва бегае падзіцячы наўная Ульяна паміж бацькам і Піліпам. А калі той страціў розум, дык у шалёным позірку актёра сапраўды не было ўжо нічога чалавечага...
Вось і скончыўся спектакль "Пакрыўджаныя" паводле драматычнага твора, напісанага Леапольдам Родзевічам яшчэ ў 1918 годзе. За амаль 90 гадоў з часу нараджэння п'есы яе ставілі ў нашы дні, да слонімскай прэм'еры, толькі віябляне — у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа.

Азірнёмся...
Між тым, першы тэатр у Слоніме з'явіўся яшчэ ў 1744 годзе. Гэта быў школьны тэатр (пры езуіцкім калегіуме), у год адкрыцця якога з'явіліся два спектаклі: "Імгненні нешчаслівай вечнасці", "Кветка з надпісам імянаў цароў".
Потым, калі слонімскае староства становіцца Міхал Казімір Агінскі, пачынаецца "залаты век" Слоніма. З 1765-га на працягу 30 гадоў у яго тэатр "Опера" з'язджаюцца гледачы з усёй Рэчы Паспалітай. На вялікай сцэне ставяцца сапраўдныя бітвы з коньмі. Пры неабходнасці сцэна запаўняецца вадой і на ёй інсцэніруюць марскія баталіі. Змяшчаў тэатр 2000 гледачоў (для параўнання, сёння раённы дом культуры ў Слоніме змяшчае 600 чалавек). Хаця тэатр "Опера" і быў прыгонны, але ў ім побач са здольнымі сялянамі і-

ралі запрошаныя актёры з Італіі, Германіі, Расіі. Пасля на аснове слонімскай трупы быў утвораны прафесійны тэатр у Пецярбургу. Дарэчы, для прыгоннага тэатра пісаў п'есы сам гетман Агінскі. А друкаваліся яны таксама ў Слоніме, у друкарні пры палацы.

Сёння
Гісторыя сучаснага слонімскага тэатра пачынаецца ў 1948 годзе, калі з самадзейнага драматычнага гуртка ўтварыўся тэатр. У 1959-м ён атрымаў званне народнага. Праз дзевяць гадоў народным тэатрам пачаў кіраваць Мікалай Варвашэвіч, пры якім у 1975 — 77 гадах калектыву стаў лаўрэатам першага Усеаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. У 1987-м Слонімскае тэатр першы ў Беларусі перайшоў на гаспадарчы разлік, пачаў жыць з таго, што сам заробіць, без аніякіх датацый. І студзеня 1990 года тэатр атрымаў статус беларускага дзяржаўнага.
У гісторыі яго творчага жыцця — пастаноўкі каля ста п'ес беларускіх, рускіх, французскіх і італьянскіх аўтараў. Сёння 70 працэнтаў рэпертуару ідзе на беларускай мове. Займаецца перакладам іншамовных твораў Сяргея Чыгрына, які з рускай пераклаў больш як дваццаць п'ес. Асобнае месца займаюць спектаклі для дзяцей, папулярныя не менш за дарослых. Менавіта дзіцячы спектакль "Хітрыкі бабы Ягі" паводле п'есы слонімскага драматурга Аляксея Якімовіча зрабіўся самым касавым.
Сёння ў тэатры працуюць два рэжысёры — Віктар Небальсін (галоўны) і Васіль Сявец — ды 15 актёраў. У складзе трупы — пераважна выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.
Калі сёлета пачнуць рэканструкцыю будынка былога яўрэйскага лялечнага тэатра, то, магчыма, з часам драматычная трупа будзе мець свой уласны дом — сапраўдны тэатральны будынак з залай на 230 месцаў. У цэнтры Слоніма.
Антон ТРАФІМОВІЧ
На здымках: сцэны са спектакля "Пакрыўджаныя".

Утаймаваны метал

Поспех праекта Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі і Віцебскай фабрыкі мастацкіх кавальскіх вырабаў "ОСТ" можна было прадбачыць. Іх сумеснюю выстаўку, зладжаную пад назвай "Металічны вернісаж", наведалі не толькі заўсёднікі музеяў ды аматары мастацтва, але і проста цікаўныя людзі. Бо для многіх нават у гучанні самога слова "метал" адчуваецца нейкая таямнічая магічная сіла.
Халодны і недалікатны, упарты, жорсткі, метал — небяспечная грубая сіла. І калі ён распалены, як полымя, і аморфны, як гарачая вулканічная лава, — метал таксама пякельна небяспечны і неўтаймоўны. Тым не менш, чалавек здавён выкарыстоўвае яго як матэрыял для творчасці. Вялікія скульптары, майстры кавальства і ліцця, стваральнікі вітражоў і адмыслова аздабленай зброі пакінулі свае металічныя шэдэўры на радасць некалькім пакаленням аматараў мастацтва.
"Металічны вернісаж" яшчэ раз пераканаў, што і ў наш час мастакі адкрываюць і для сябе, і

для гледачоў невычэрпныя мажлівасці гэтага неўтаймоўнага матэрыялу ў выяўленні творчых фантазій, індывідуальнага погляду на свет, жыццёвай філасофіі. Экспазіцыя работ майстроў з Беларусі, Літвы, Малдовы, Расіі, Украіны ўразіла разнастайнасцю работ. З аднаго боку, праз іх выявілася сённяшняе цікавасць да выкарыстання металічных вырабаў і элементаў у горадабудаўнічых і архітэктурных праектах, у дэкоры інтэр'ераў. Кавальства, ліццё, вітражныя работы актыўна запатрабаваны ў рэстаўрацыі, рэканструкцыі помнікаў гісторыі і культуры. Дзіва што ў наш час узгадалася пляяда таленавітых майстроў, зарыентаваных на лепшыя традыцыі продкаў і скіраваных на пошук сучасных пластычных вобразаў, на адкрыццё новых стылёвых кірункаў, на вынаходніцтва "свежага падыходу" ў стасунках з грубым неўтаймоўным матэрыялам.
Наведнікі Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі мелі магчымасць на працягу месяца знаёміцца з творчасцю "ўтаймавальнікаў металу", чые імяны вылучыліся і на міжнародным узроўні. Гэта вядомыя беларускія кавалі Аляксей Міхалевіч, Юры Круш, Юрась Мацко Зігмунд Сабко, Юры

Фурс, іх літоўскі калега Уладас Кузінас, старшыня Саюза кавалёў Украіны Сяргей Палубоцька, старэйшы каваль Расіі Уладзімір Маркаў ды інш.
Час у выставачнай зале можна было бавіць бясконца, бо разгледзець хацелася ўсё — да драбніцы: і рэканструяваныя рыцарскія даспехі, і камінныя прылады, і разнастайныя падсвечнікі, і мэблевы гарнітур, і рыштункі для лазні ды іншыя дасціпна аформленыя ўжытковыя вырабы. І, канечне ж, вабілі творы "мастацтва дзеля мастацтва": карункавая пластыка кветкавых кампазіцый, хітрамудрасці абстрактных пано, гумарыстычныя жанравыя кампазіцыі, "прыкольныя" статуэткі, фантазійныя постаці дагістарычных жывёлін. І захапіла ўсё: ад неверагодна жывога, пяршчотнага і крохкага (жалезнага?) цюльпана, створанага пастаўскім умельцам, патомным кавалём Юрыем Фурсам, да творчых вынаходак, выкананых мінскімі мастачкамі — Жанетай Шыдлоўскай, Марынай Капілавай — з выкарыстаннем розных тэхнік.
Аснову "Металічнага вернісажа" склалі работы ўдзельнікаў кавальскіх майстар-класаў, што праходзілі ў 2004—2006 гг. падчас "Славянскага базару ў Віцебску". Увайшлі ў экспазіцыю і вырабы майстроў фабрыкі "ОСТ", і некаторыя работы таленавітых пачаткоўцаў, студэнтаў, якія абралі сваёй прафесіяй тыпанічную і творчую працу — утаймаванне металу.
Я. КАРЛІМА

«Харошкі» вясну абудзілі!

(Працяг. Пачатак на стар.1)

Але ж трэба спачатку “Зіму” перажыць. Колькі нюансаў раскрыла сцена ў самай халоднай паравіне года! Сентыментальных, лірычных, жартоўных, журлівых...

Калі глядзіш зімовыя сюжэты, увасобленыя “Харошкамі”, па першым разе, дык адзін эпізод краане проста да слёз. Шыбуюць калядоўшчыкі да суседняй вёскі, а жывы каларытны дзядок на падпітку, што ўкруціўся ў іх маладую гурму, застаецца на дарозе, скурчывшыся пад снежнаю заваяй. Шчымавіа гучыць беларуская калыханка: “Спі, сыночак, міленькі...”. А далей ужо халодны вецер вядзе свой спеў, і стромкны шляхетныя постаці жанчын у абстрактных строях (ільдзінкі? снегавыя здані?) кружляюць у адмысловым карагодзе, атуляючы марозным мроівам самотнага мужычка. Штосьці тужлівае, нават гнятлівае прагадае ў гэтым прыгожым, але крыху змрочным танцы завірухі, падтрыманым дынамічнаю музыкай. Безабаронны, закалыханы герой эпізода (а ў гэтай ролі — улюбёнец публікі Фёдар Балабайка) засынае, ператвараючыся ў нерухома сумёт. Міжволі сэрца заходзіцца, хаця і не дае веры, што развязка вясёлага каляднага відовішча можа быць такой драматычнай...

Не, гэтым разам сэрца не памыляецца ў лепшых сваіх прадчуваннях! Вяртаючыся, гарэзлівыя дзяўчаты з хлопцамі знаходзяць на знаёмай дарозе незвычайны сумёт. Вызваляюць з лёдавага кокана дзядка-небараку: жывы, курыца! І валакуць яго пад пахі дахаты — пад спачувальны жончын лямант.

“Каляда”, “Завей”, “Снегавік”... А следам, бліжэй да вясны, — “Кросны”, “Кужалёк”, “Дрыготка”: метафарычны напамін пра тое, як няспешнай зімой часінай працавалі вясковыя ткалі, як рыхтавалі для сябе пасаг дзяўчаты, як доўгімі вечарамі збіралася моладзь на вярчоркі, з марай пра чаканае цяпло, пра новае лета, якое дасць працяг і прасцяг для ўсяго жывога. Глядач міжволі ўлучаецца ў маўклівы дыялог дзяўчат і хлопцаў, робіцца спагадным сведкам цнатлівых заляцанняў і жартоўных “сардэчных драм” (зрэшты, ці ж маўклівы той дыялог, калі ў аркестры красамоўна стасуюцца, дапаўняючы адна адну, як плыні дзвюх энергій, дзве тэмы: зухаватая “мужчынская” і сарамяжліва-пяшчотная “жаночая”?). А ў хвіліны вытанчанага рытуальнага танца нібы адчуваеш лёгкую хаду дзяўчатак па шарпаку, тупаценне босых ножаў па свежым кужэльным палатне — так адбівалі-адбелвалі лянок падчас першых адліг...

Зіма змяняецца вясною, і гэты сімвалічны пераход жыцця ў іншае “каляндарнае вымярэнне” шчодро люструе сцена: поўнае сонечнае святло, ярчэйшыя фарбы касцюмаў (якія маляўнічыя гарэзлівыя скокі-“наскокі” стракатых птушак!), разняволеннае дыханне пластыкі танца... Павесяелы люд вітае ды славіць Ярылу, гукае вясну, святкуе Юрыю, спраўляе сялянскія абрады, забаўляецца традыцыйнымі гульнямі, ладзіць валачобныя шэсці. Мажорны апафеоз “Вясны” сімвалізуе і раніцу года, і росквіт зямной красы, і — услаўленне годнасці ды мудрасці беларускай жанчыны...

А што далей?

Гэтым разам было другое аддзяленне канцэрта, якое прадставіла лепшыя нумары рэпертуару “Харошак”. А калі завершыцца праца над поліфанічнымі пластамі абрадавай народнай культуры пад умоўнымі назвамі “Лета” і “Восень”, перад публікай паўстане ва ўсёй велічы унікальная праграма, працягтая кранальнай шчырасцю, душэўнай цеплынёй, жыццядайнай энергіяй, дабратворнай філасофіяй і светланосным духам. Такой уяўляецца прэм’ера Тэатра Танца Валянціны Гаявой.

Аднак, у “Харошках” адбываецца не толькі тэатралізацыя танца, але і працэс больш вытанчаны і глыбокі, які я назвала б “сімфанізацыяй танца”. Чыннікі гэтага працэсу? Харэаграфічная культура, адухоўленая аўтарскай індывідуальнасцю В. Гаявой. Дызайн сцэнічных строяў і абутку, у якім ігра колераў і ліній, формы і крою, традыцыйных дэталюў і модных акцэнтаў стварае эфектны кантрапункт танцавальнаму руху, — мастакі па касцюмах Аляксея Гаявы і Юрыя Піскун. Дынамічная светлавае партытура. І, вядома ж, музыка, роля якой у танцы, тым больш, у сінкрэтычнай творчасці “Харошак”, — выключная. У мастацка-гукавой канве, створанай для новай праграмы музычным кіраўніком ансамбля Уладзімірам Гінько, — аранжыраваныя народныя мелодыі, некаторыя нават “паганскага паходжання”, узятыя з найстаражытных пластоў спеваў; ёсць і аўтарскія тэмы. Выкарыстоўваюцца шаманскія барабаны, гучанне саломіны, варгана, яркі вакал Наталлі Брацкоўскай... Дзяпазон выразных сродкаў самы вялікі: ад гэткай старажытнай варажбы народных інструментаў — да сучасных камп’ютэраў.

Прыхільнікі мастацтва знакамітага калектыву, завітаўшы на канцэрт, адчулі абуджэнне вясны. Адчулі ў сімваліцы сцэнічнага відовішча, у атмасферы залы, што поўнілася жывым подыхам прыгожых народных традыцый, подыхам нашай самабытнай і магутнай тысячагадовай гісторыі і энергіяй светлай беларускай душы.

І вось такая прыемная навіна: творчыя дасягненні мастацкага кіраўніка Дзяржаўнага фальклорна-харэаграфічнага ансамбля “Харошкі” атрымалі нядаўна яшчэ адну высокую адзнаку: народная артыстка Беларусі Валянціна Гаявая ганараваная ордэнам Францыска Скарыны.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: заслужаны артыст Беларусі Фёдар Балабайка; фрагмент новай праграмы.

Фота М. Замулевіча

У дзень, калі Эдзі Тырманд, кампазітар і педагогу, споўнілася 90 гадоў, з віншаваннямі да яе наведліся не толькі колішнія вучні ды калегі, але і прадстаўнікі Міністэрства культуры.

Жыць — прыгожа

Кажуць, афіцыйныя асобы крыху хваляваліся перад сустрэчай з жывой легендай беларускага музычнага мастацтва. Ды аказалася — дарэмна: узрост узростам, самота самотай, а Эдзі Майсееўна застаецца прыгожай, вясёлай, дасціпнай. Імкнецца быць, што называецца, у курсе надзённых падзей творчага жыцця сваіх шматлікіх сяброў і знаёмцаў, гатовая дапамагчы ім парадамі са свайго багатага жыццёвага і музычнага досведу, даць прафесійную кансультацыю. А яе жывы розум і выбітная памяць уражаюць, выклікаючы здзіўленне і асаблівую павагу: яна дэталёва памятае і тое, што было з ёю 80 гадоў таму, і тое, пра што клапаціліся яе студэнты пры канцы 1970-х, і тое, з чаго пачалася яе ўчарашняя тэлефонная размова...

Юбілею Эдзі Тырманд прысвятчалася двухдзённая канферэнцыя, праведзеная ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Удзельнікі навуковага пасяджэння адначалі вялікі ўнёсак гэтага педагога ў развіццё айчынай школы канцэртмайстраў (сярод яе выхаванцаў такія, напрыклад, вядомыя піяністы, як Таццяна Дуброўская, Ганна Каржанеўская, Соф’я Окалава, Ларыса Талкачова). Гаварылі пра высокую культуру кампазітарскай творчасці Э. Тырманд. Адбыўся і яе аўтарскі канцэрт. А госця з Расіі, дацэнт Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі Наталля Краўчанка правяла майстар-клас для тых, хто абраў прафесію канцэртмайстра.

Шматграннасць творчай асобы юбіляра абумоўлена і рознабаковай адукаванасцю: у свой час Эдзі Тырманд скончыла харавы факультэт кансерваторыі ў Варшаве, затым — Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю па дзвюх спецыяльнасцях: як піяністка яна вучылася ў знакамітага прафесара Рыгора Шаршэўскага, які кампазітар — у класе патрыярха беларускай музыкі прафесара Анатоля Багатырова. Эдзі Тырманд пісала творы для сімфанічнага аркестра і для эстраднага, тонка адчувала жан-

равую прыроду вакальнага цыкла, любіла супрацоўнічаць з дзіцячымі харавымі калектывамі... Бадай, асабліва шчодро выявіўся яе талент у камернай музыцы, прынамсі, у п’есах для фартэпіяна, якія даўно ўжо зрабіліся класікай беларускай фартэпіянай літаратуры і нават уваходзяць у навучальны рэпертуар юных музыкантаў.

“У дзень юбілею Эдзі Тырманд давялося зноў паглядзець відэа-фільм, створаны дзесяць гадоў таму, і зноў падзівіцца мудрасці гэтага чалавека, якога Бог надзяліў прыгожым даўгалеццем, розумам і жалезным характарам, — расказвае кампазітар Галіна Гарэлава. — Уразвагах Эдзі Майсееўны столькі глыбіннай філасофіі! Адказваючы на пытанне пра сэнс і мэту свайго жыцця, яна прызнаецца: “Для мяне зусім неаб’явава, што будучы казаць пасля маёй смерці”. З часам я зразумела і цалкам прыняла глыбінную сутнасць яе непахісна ўпартай натуры: толькі застаючыся такім “жалезным педантам”, дасягнеш годнага выніку, а ў творчасці жыць інакш і нельга. Я ўспамінаю, з якім энтузіязмам яна паказвала малавядомую музыку XX стагоддзя і не дазваляла студэнтам пры выкананні адступаць ад нотнага тэксту, абараняла кожны штырх. Маўляў, кампазітар пазначыў надта працяглую паўзу — значыць, такая была ў яго задумка, якую выканаўца мусіць раскрыць праз гукавы вобраз... Яна ж і сама — аўтар цудоўнай камернай музыкі.

Як вядома, Тырманд у Мінск трапіла ў 1939-м, з акупіраванай Варшавы, ратуючыся ад вайны. Яна ніколі не думала пісаць музыку, прысвечаную памяці ахвяр Халакоста, і раптам, у пачыўшым ужо ўзросце, стварыла “Рэквіем” для скрыпкі і фартэпіяна. На дзіва хутка напісала, нібы доўга выношвала. І толькі наспела закончыць, як рэзка пагоршыўся зрок...

Ды як усё ж ёй пашанцавала ў жыцці: побач столькі адданых і шчырых сяброў — вучняў, калег! А для нас мудрасць яе кожнага слова — на вагу золата...”

С. Б.

Установа адукацыі

«Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб’яўляе конкурс на замяшчэнне пасада

(да 5—ці гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую прапіску) з далейшым заключэннем кантракту ў выпадку выбрання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:

- кафедра беларускай музыкі: прафесар — 1
- кафедра кампазіцыі: прафесар — 1
- кафедра спецыяльнага фартэпіяна: прафесар — 1
- кафедра струнных народных інструментаў: прафесар — 1
- кафедра інструментоўкі, аранжыроўкі і чытання партытур: дацэнт — 0,5
- кафедра драўляных духавых інструментаў: дацэнт — 1
- кафедра медных духавых і ударных інструментаў: дацэнт — 1
- кафедра гісторыі музыкі: дацэнт — 1
- кафедра скрыпкі: дацэнт — 0,5
- кафедра спеваў: дацэнт — 1

У ДАПАМОГУ ЭКСКУРСАВОДУ

Экскурсія “Шляхамі Юльяна Урсына Нямцэвіча па Берасцейшчыне” можа праходзіць па маршруце: Брэст — Скокі — Воўчын — Чарнаўчыцы — Кобрын — Пружаны — Ружаны — Бяроза — Драгічын — Жабер — Бездзеж — Іванава — Пінск — Заполле — Брэст. Мы ж спынімся ў Скоках.

XX стагоддзя касцёл у Скоках быў ператвораны ў царкву, і абавязковай умовай пахавання ў склепе стаў удзел у цырымоніі праваслаўнага святара. Калі ў 1900 годзе ад запалення лёгкіх памёр Ян Тытус, яго родныя не пагадзіліся з такой умовай пахавання. Таму Я.Тытус і яго жонка Вераніка, якая перажыла мужа на год, знайшлі апошні прытулак на каталіцкіх могілках на вуліцы Пушкінскай у Брэсце. Іх магілы захаваліся да нашага часу, у адрозненне ад тых, што былі ў склепе-пахавальні ў Скоках.

За жылым флігелем палаца размяшчаліся гаспадарчыя пабудовы (разбураны і зруйнаваны). Вакол дома ў XVIII стагоддзі фарміраваўся парк. Сёння ён закінуты, але не знішчаны канчаткова. Плошча парку складала 5 га. Ад узойзнай брані да дома вяла кароткая алея, аформленая фармаваным баярышнікам і дзвюма сіметрычна размешчанымі групамі калючай елкі — па пяць у кожнай. За домам пачыналася гадоўная трохрадняя паркавая алея, якая вяла да ракі Лясная. Прыкладна ў цэнтры парк перасякаўся невялікім каналам, які быў абсаджаны рознымі пародамі дрэў і кустоў. Сярод іх можна было сустрэць плодзавыя дрэвы, самшит, боскае дрэва, шалфей, руту, ірысы і інш.

Параўнанне сённяшняга выгляду палаца з яго выглядам на акварэлі Н.Орды 1860-х гадоў сведчыць, што ён не адпавядае першапачатковаму праекту.

Марцэль будаваў двухпавярховы дом (палац), спадзеючыся, што ў ім будуць жыць сыны Ян і Каятан з сем’ямі. Адсюль — строгая сіметрычнасць планіроўкі. Вялікая колькасць малых скляпенных пакояў неабходна была для падзелу маёмасці паміж дзвюма сем’ямі. Юльяна бацька ў разлік не браў, паколькі той не пагадзіўся з яго рацённем ажаніць старэйшага сына з багатай дзяўчынай.

У цэнтры другога паверха палаца была вялікая бальная зала з антрэсолямі для музыкантаў. У бакавыя пакояў размяшчаліся “скарбніца” і бібліятэка. У “скарбніцы” Нямцэвічы трымалі архіў і захоўвалі сямейныя каштоўнасці. Гэты пакой быў сведкам апошняга падзелу паміж братамі Янам і Каятанам: грошы і даяменты высыпалі на падлогу і расклалі пароўну. Напярэдадні 1914 года ў Скокаўскім палацы пабываў даследчык Аляксандр Краўсхар, які працаваў у сямейным архіве і бібліятэцы Нямцэвічаў. Ён зрабіў пералік і апісанне рэчаў, якія захоўваліся ў доме і мелі неспрэчнае дачыненне да Юльяна. У прыватнасці, даследчык называе каштоўную калекцыю табакерак, якія Юльян Нямцэвічу дарылі Павел I, Напалеон, Джордж Вашынгтон, Томас Джэферсан і іншыя вядомыя людзі таго часу. У архіве захоўваліся лісты з аўтографамі Талейрана, Сапегі, Чартарыйскага адрасаваныя Юльяну. Быў у архіве і ліст ад Д.Вашынгтона, напісаны 18 чэрвеня 1798 г. Дзе сёння знаходзяцца гэтыя рэчы і іншыя каштоўнасці, якія ўпрыгожвалі скокаўскі палац (карціны вядомых мастакоў таго часу Фра Барталмеа, Ван Дэйка, Тэрнэра, шматлікія рэчы з крышталю ў срэбнай і бронзавай аправе і інш.), — невядома.

На першым паверсе палаца былі гасціная, снідальная зала, спальня пакоі. У адным з іх, які знаходзіўся адразу за сталовай, заўсёды начаваў Тадэвуш Касцюшка, калі заязджаў да сваіх далёкіх сваякоў Нямцэвічаў. Аднапавярховыя бакавыя флігелі — жылы і канюшня — не захаваліся. Не захаваліся і будынак драўлянага касцёла, які стаяў насупраць дома праз дарогу. Склеп касцёла служыў радавой пахавальняй. У канцы XIX — пачатку

XX стагоддзя касцёл у Скоках быў ператвораны ў царкву, і абавязковай умовай пахавання ў склепе стаў удзел у цырымоніі праваслаўнага святара. Калі ў 1900 годзе ад запалення лёгкіх памёр Ян Тытус, яго родныя не пагадзіліся з такой умовай пахавання. Таму Я.Тытус і яго жонка Вераніка, якая перажыла мужа на год, знайшлі апошні прытулак на каталіцкіх могілках на вуліцы Пушкінскай у Брэсце. Іх магілы захаваліся да нашага часу, у адрозненне ад тых, што былі ў склепе-пахавальні ў Скоках.

У палацы ў Скоках Юльян Урсын Нямцэвіч стаў не жыві, хоць з 1802 г. пасля смерці бацькі, сядзіба стала яго ўласнасцю. Письменник, аднак, часта наведваў бацькоўскі дом, набіраўся тут духоўных і фізічных сіл. Невыпадкова ў адзін з прыездаў на разліў Ю. Нямцэвіч прывёз у ЗША, куды выехаў з Т. Касцюшкам у 1796 г. пасля вызвалення з Петрапаўлаўскай крэпасці, карціну з выявай дома ў Скоках як самую дарагую рэліквію.

З падарожжаў па родным краі, да якіх Юльян Нямцэвіч быў ахвочы, ён вяртаўся ў Брэст-Літоўск і маёнтак Скокі. Калі пачалося паўстанне 1830 — 1831 гг., письменніку было ўжо за 70. Тым не менш ён прыняў у ім актыўны ўдзел, а пасля вымушаны быў эміграваць. Памёр наш зямляк у Парыжы 21 мая 1841 года. На яго смерць адгукнуўся Адам Міцкевіч, які напісаў: “Ён ішоў наперад свайго часу, завяршаў яго бег і памёр апошнім”.

Палаца-паркавы ансамбль у Скоках мае мемарыяльнае значэнне, узяты на ўлік і пад ахову дзяржавы. У сучасны перыяд вядуцца работы па яго аднаўленні і рэстаўрацыі. Плануецца стварыць дзяржаўны музей асветы і пісьменства.

Галіна СНИТКО

На здымках: шльыда на доме-сядзібе; палац у Скоках; вокладка кнігі з партрэтаў Ю. Нямцэвіча.

Шляхамі Юльяна Нямцэвіча па Берасцейшчыне

Многія старонкі біяграфіі вядомага пісьменніка, публіцыста, гісторыка, аднаго з аўтараў Канстытуцыі ад 3 мая 1791 года, ад’ютанта і сакратара Тадэвуша Касцюшкі Юльяна Урсына Нямцэвіча звязаны з Брэстам і Берасцейшчынай.

Сёння дакладна ўстаноўлена, што дом, дзе нарадзіўся Юльян Нямцэвіч, знаходзіўся за 2 км на поўнач ад Скокаў, на ўзвышшы паміж Скокамі і Матэкамі. На месцы былой сядзібы Нямцэвічаў ацалела толькі цагляная калона вышынёй каля сямі метраў, якая ў 1999 годзе была адноўлена і лічыцца гістарычным помнікам — вежай. Мясціну, дзе яна стаіць, мясцовыя жыхары называюць “Рахвал”. Першую спробу вызначыць, для чаго тут была ўзведзена калона, зрабіў берасцейскі журналіст Юрый Рубашэўскі. Ён выказаў меркаванне, што калону маглі ўзвесці ў гонар Канстытуцыі 1791 года, да якой меў дачыненне Юльян Нямцэвіч. Ю. Рубашэўскі, аднак, не прывёў ніякіх аргументаў, каб пацвердзіць гэтую думку. Думаецца, трэба мець на ўвазе і той факт, што пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай канстытуцыйны слуп не мог не супярэчыць палітыцы Расіі і меў малы шанец устаяць. Відавочна, што цагляная калона была ўзведзена раней і з іншай нагоды. Яе таямніцу раскрыў загадчык кафедры фізікі Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта Анатоль Гладышчук, які вывучае гісторыю палаца ў Скоках, падтрымлівае сувязі з нашчадкамі Ю. Нямцэвіча.

Увагу краязнаўца-аматара прыцягнула назва мясціны, дзе стаіць калона, — “Рахвал”. Ніхто з мясцовых жыхароў не мог растлумачыць сэнс гэтай рэдкай назвы. Адкаж А. Гладышчук знайшоў ва ўспамінах “Маім унукам” Станіслава Урсына Нямцэвіча. У іх значыцца: “Ён (Марцэль — бацька Юльяна) таксама паставіў на высокай цаглянай калоне статую Святога Рафаіла (Рафаіла), ад якой да апошняга часу засталася калона без статуі”. У іншым месцы ўспамінаў пана Станіслава напісана: “Непадалёк ад двора стаяла цагляная калона

з фігурай святога Рафаіла...” Так, супаставішы факты і прааналізаваўшы матэрыялы, А.Гладышчук зрабіў два навуковыя адкрыцці — удакладніў час узвядзення цаглянай калоны каля Скокаў (сярэдзіна XVIII ст.) і дакладна высветліў месца нараджэння Юльяна Урсына Нямцэвіча.

Дзякуючы гістарычным запіскам Юльяна Нямцэвіча, можна

ліцах прайшлі дзіцячыя гады Юльяна Урсына Нямцэвіча. Выхаваннем хлопчыкаў у сям’і займаўся пераважна бацька. На першым месцы было фарміраванне ў дзіцяці павягі да старэйшых і любові да святароў. Дома Юльян атрымаў і першапачатковую адукацыю. Навучэнец Брэсцкага езуіцкага калегіума, які быў запрошаны ў якасці настаўніка, не проста вучыў асновам пісь-

уважыць дом, у якім ён нарадзіўся. Гэта быў невялікі драўляны будынак з галоўным уваходам і ганкам. У левай палове дома размяшчалася зала, дзе віселі дзве копіі абразкоў Божай Маці з немаўляткам (мастак Карл Дольці). Пакой выглядаў вельмі сціпла. Па словах пісьменніка, толькі “столік і крэслы з архавага дрэва ўпрыгожвалі хату”. У доме былі яшчэ спальні бацькоў, дзяцей, аптэчны пакойчык і гасціная. Побач з домам стаялі флігель, далей — стадола, свіран, гумно, вазоўня. Вакол расло некалькі плодзавых дрэў і мноства кветак.

Менавіта ў гэтай сядзібе і яе вако-

меннасці, але і далучаў хлопчыка да творчасці. Пад розныя святы, на дні нараджэння складаліся віншаванні, у тым ліку паэтычныя.

Паступова сям’я Нямцэвічаў павялічвалася (пасля Юльяна — першынец нарадзіўся яшчэ 15 братаў і сясцёр), дом становіўся цесным. Непадалёку ад радавога гнязда, у Скоках, Марцэль пачаў будаваць для сваёй вялікай сям’і палац. У 1770 годзе стары дом быў разабраны.

Новы мураваны палац быў пабудаваны Марцэлем Нямцэвічам і яго жонкай Ядвігай Сухадольскай у стылі барока па праекце невядомага архітэктара каля 1770 года.

Неўтаймоўны Бернат

Баранавіцкі краязнаўца занепакоены станам гістарычных помнікаў раёна

дзям, якія цікавяцца гісторыяй у Баранавіцкім раёне? — Спіс гэты вельмі вялікі. Усяго тут каля 200 помнікаў — археалагічныя, гістарычныя, этнічныя. Шмат помных знакаў на магілах воінаў.

А пра храмы Міхаіл Іосіфавіч можа казаць гадзінамі — пра касцёл Ішколдзі, які ён лічыць самым значным помнікам архітэктурны ў раёне, пра храм св.Троіцы ў Вольна — былой уніяцкай царкве, пра царкву ў Сталавічах, пра касцёл, у якім хрысцілі Ігнація Дамейку... На жаль, амаль не засталася на Ба-

ранавіцкай зямлі помнікаў архітэктурны — вадзяны млын у Кісялях у страшэнным стане, разбураны турбінны млын у вёсцы Паланечка, пабудаваны яшчэ ў 1859 годзе.

— Ды хіба толькі млыны разбураны? — з горыччу гаворыць Міхаіл Бернат. — У заняпадзе палац Катлубаеў у Ястрэмбелі, рамонт яго праводзілі ў 1983 годзе, а вы паглядзіце, што там зараз робіцца. Калі тэрмінова яго не аднавіць, пабачыць палац зможаць толькі на макеце ў музеі. Гіне ўнікальны палац Бохвіцаў у Паўлінава,

падобны на Фляр’янаўскую сядзібу ў Ляхавіцкім раёне. А гісторыя ўзвядзення гэтых ансамбляў найцікавейшая — адзін названы Янам Бохвіцам у гонар бацькі, другі — у гонар маці Паўліны, роднай сястры маці Адама Міцкевіча.

Міцкевічаўскія месцы — асобная, па словах краязнаўцы, таксама балючая размова. У ліку ўнікальных паркаў, што на тэрыторыі Баранавіцкага раёна — у вёсках Крошын, Ніжняе Чэрніхава — і знакаміцейшыя Туганавічы.

— Яны нібыта і ёсць, ва ўсякім разе, турыстаў туды прывозяць, але на самай справе Туганавічаў, як парку, няма. А што робіць нас народам, нацыяй, беларусамі — са сваёй культурай, гісторыяй? — Памяць, якую ўтрымліваюць помнікі. Вопыт пакаленняў і яснае разуменне таго, як жылі нашы продкі. Разбураючы помнікі, мы разбураем памяць народа, а значыць, і саміх сябе.

Зоя СЕМІНОЖНИКАВА Баранавічы

Ветраны млын у вёсцы Русіна Баранавіцкага раёна бачны здалёк. Зусім блізка ад горада, усяго ў трох-чатырох кіламетрах, размяшчаюцца стары асабняк, а ў ім — Дом рамёстваў.

На самай жа справе ў непрыкметным драўляным доме — сапраўдны музей. Стваральнік яго і гаспадар — Міхась Бернат — своеасаблівы чалавек.

Акрамя стварэння музея ў «паслужным спісе» Берната — захаванне такіх помнікаў, як млын, апошні дзеючы ў акрузе, і таму перавезены па ініцыятыве Міхася Іосіфавіча бліжэй да Дома рамёстваў. Ствараў ён і кнігу «Памяць» Баранавіцкага раёна, быў ініцыятарам адкрыцця памятнай дошкі ў гонар ураджэнца раёна, стваральніка першага беларускага календара Андрэя Рымшы і ўстаноўкі памятнага знака на месцы бітвы 1660 года пад вёскай Палонка. Усё гэта — толькі некаторыя вехі доўгага шляху філосафа, гісторыка, краязнаўца. — Вы пытаецеся ў мяне, на што ў першую чаргу звярнуць увагу турыстам і лю-

Наведаць гістарычны парк "Манькавічы" збіраўся да першага снегу. Не атрымалася. На пачатку лістапада, як выехаў з Мінска, на Століншчыне цэлы дзень ішоў снег. Настрой гэта акалічнасць сапсавала. Але на наступны дзень, калі вырашыў выправіцца ў парк Радзівілаў, свяціла сонца, праўда, не абышлося без марозу.

Уладанне князёў Радзівілаў

Манькавічы знаходзяцца на ўскрайку Століна. Дабрацца да парку можна на гарадскім аўтобусе, што ходзіць амаль кожны паўгадзіны. На ўваходзе ў парк, як даніна памяці апошняй вайне на тэрыторыі Беларусі, стаіць гармата, хоць яна і выглядае дзіўна на фоне ўязной брамы. Яшчэ да вайны пры ўездзе ў парк быў пабудаваны павільён і каваная брама. Ды падчас Вялікай Айчыннай варты былі вывезены, не засталася і павільёна.

Парк пейзажнага тыпу быў закладзены ў 1885 годзе на тэрыторыі 50 га (сёння толькі 27,9 га). Фарміраваўся ён пры садзейнічанні Марыі Радзіві. Пра тое сведчыць і надпіс на камяні, які ўстаноўлены там жа, каля краязнаўчага музея. Тэраса абмежавана земляным валам вышыняй да 1,5 м. Астатняя частка раўнінная. Побач працякае рака Гарынь. Парк узводзіўся вакол драўлянага палаца (уладанне князёў Радзівілаў), які быў пабудаваны ў канцы XIX стагоддзя паводле праекта архітэктара Вентцеля ў неагатычным стылі. Пасля вайны палац быў вельмі пашкоджаны, а тое, што і засталася цэлым, мясцовыя жыхары расцягнулі па сваіх патрэбах. Сёння можна толькі паглядзець на палюну, дзе месцілася будыніна. На тым самым месцы расце дуб.

У шматлікіх публікацыях пра Радзівілаўскі палац у Манькавічах гаворыцца, што ніякіх гаспадарчых пабудов да сёння не захавалася. Але навуковы супрацоўнік Столінскага краязнаўчага музея Юрый Юркевіч паведаміў, што за тэрыторыяй парку ў сучасных межах — на вуліцы Церашковай, 22 — знаходзіцца будынак былой княжэскай стайні. Не так даўно гэты будынак адрастаўлявалі і дабудавалі балкон. Ці ведаюць жыхары дома пра гісторыю, побач з якой жыўць?.. Засталіся малюнк дачкі апошняга гаспадара Давыд-Гарадоцкай ардынараў князя Мікалая Караля Ізабэлы Радзіві, зробленыя да 1940 года ў савецкім канцлагеры пад Масквой. На іх князёўна па памяці адлюстравала палац, пакоі і гаспадарчыя пабудовы. Захаваўся і яе малюнак стайні. А майстар С. Дублянін зрабіў макет палаца з дрэва. Размяшчаецца ён у музеі, у які нельга не зайсці. Ды і мароз хоць і невялікі, але таго прыспешвае.

У музеі

Экспазіцыя музея складаецца з чатырох аддзелаў: прыроды, археалогіі, гісторыі, этнаграфіі. У пералічаным парадку размяшчаюцца і пакоі з экспанатамі, хаця

Па мясцінах Радзівілаў

вашу ўвагу адразу засяродзіць на сабе выстаўка галаграфічных выяў узнагарод розных краін і розных часоў, што знаходзіцца найпрост у калідоры. Гэта Ордэн Белага Арла, заснаваны ў Польшчы згодна легендзе ў 1325 годзе, адноўлены ў 1705-м, уведзены ў сістэму рускіх узнагарод у 1831-м. Ордэн Белага Слана, заснаваны ў Сіаме, уведзены ў 1861 годзе. Ордэн Вежы і Мяча, Партугалія, уведзены ў 1459-м, адноўлены ў 1808 і 1832 гадах. Усяго — 31 выява. Выстаўка была зроблена спецыялістамі са Львова ў 1980-х гадах па замове аддзела культуры Столінскага райвыканкама. Акурат насупраць яе вісяць тры палатны мастака Юрыя Сергіенкі. Карціны аб'яднаны пад назвай "Мой край — маё Палессе". Своеасаблівы трыпцік, які ўсё ж тут выглядае не зусім да месца. Толькі пасля знаёмства з работамі спадара Сергіенкі вы зможаце зайсці ў першую залу. У ёй прадстаўлены багаты жывёльны свет Століншчыны. Тут знаходзіцца чучалы зуброў, янота, філіна, арла, шчупака, акуня... А вось некаторыя насякомыя прадстаўлены ў метале ў сотні разоў перавышаючы іх сапраўдныя памеры. Другая зала — археалогія. Не кожнаму цікава разглядаць каменныкі, кавалкі посуду. Не амагар такога відовішча і я. Далей — непасрэдна гісторыя краю. Экспазіцыя займае цэлыя два пакоі, ахопліваючы перыяд амаль у тысячагоддзе — з X стагоддзя па 40-я гады XX. Вялікае месца ў экспазіцыі займаюць фотаздымкі. Вельмі цікава паглядзець на гісторыю і параўнаць яе з нашым часам. Этнаграфія прадстаўлена ў музеі недастаткова поўна. Але гэта — стымул супрацоўнікам устаноў для далейшай працы.

3 гісторыі Столінскага музея

Столінскі краязнаўчы музей быў створаны па ініцыятыве і на базе збораў краязнаўчы Б. Міралюбава ў 1954 годзе. Ля яго вытокаў стаялі таксама Вера Очкіна і Яўстафій Высоцкі. Вера Мацвееўна была і яго першым дырэктарам. Яўстафій Юльянавіч, набыўшы прафесію таксідэрміста — спецыяліста па вырабе чучал жывёл, птушак, рыб, прымаў непасрэдна ўдзел у стварэнні экспазіцыі, прысвечанай прыродзе краю. Але тое было пазней.

А ў 1955 годзе адкрылася першая экспазіцыя музея, які раз-

мяшчаўся ў невялікім будынку, дакладней, на другім паверсе будынка па вуліцы Леніна, 3 (сёння там месціцца арганізацыйна-метадычны цэнтр райаддзела культуры і выставачная зала). Экспазіцыйная плошча была ўсяго 52,7 кв. м. Ужо другая экспазіцыя адкрылася ў 1976 годзе на тэрыторыі плошчай 206 кв. м. Гэта быў будынак ранейшага тудыспансера ў Радзівілаўскім парку, дзе музей знаходзіцца і дасюль. З 1989 года і па сёння музей узначальвае Святлана Вярэніч. Новая, трэцяя па ліку, экспазіцыя пачала працаваць 11 снежня 2005 года. А да гэтага на працягу адзінаццаці гадоў музей не працаваў.

Новая экспазіцыя прынесла і новае ўспрыманне гісторыі краю. Расказвае навуковы супрацоўнік краязнаўчага музея Юрый Юркевіч:

— Па-першае, трэба пераасэнсаваць паняццё экспазіцыі ў свеце тых перамен, што абыйшлі з распадам Савецкага Саюза, наколькі другая экспазіцыя адкрывалася яшчэ ў савецкую эпоху, у 1976-м. Няма дзяржавы СССР — існуе суверэнная Рэспубліка Беларусь. Для таго, каб асэнсаваць матэрыял, і была задумана новая экспазіцыя. Зараз існуюць новыя падыходы ў асветленні некаторых тэм. Змянілася ідэалогія. Мы вялікую ўвагу ўдзялілі такой тэме, як Століншчына ў складзе адроджанай Польшай дзяржавы — другой Рэчы Паспалітай. Раней гэты міжваенны перыяд 1921 — 1939 гадоў амаль не асвятляўся. Лічылася, што жыццё палешука было цяжкім, і ніякіх светлых момантаў у ім не назіралася. А мы ж па захаваных здымках бачым і другі бок. На здымках нашага мясцовага фотамайстра Міхаіла Зубя, які працаваў у Давыд-Гарадку, можна убачыць выстаўкі народнай творчасці. На адным з фота адлюстраваны Саюз сельскай моладзі, які праводзіў сельскагаспадарчыя выстаўкі. Пераможцы ўзнагароджваліся прызамі, дыпламамі. То бок, жыццё існавала разнаплановае, а не аднабаковае і бессветлае. А былі яшчэ людзі ў раёне, якія займаліся вырабам марожанага. Яны ездзілі прадаваць яго ў Варшаву, Кенігсберг, Брэст над Бугам. А былі і вяселлі. На фота адлюстравана і гэтае свята.

На развітанне

Парк "Манькавічы" пакідаў з вялікім задавальненнем. Змог пахадзіць сцэжамі князёў з вялікага беларускага магнатскага роду Радзівілаў. Дакрануўся да стогодовай даўніны. А галоўнае, памяць пра паездку засталася ў сотнях фотаздымкаў, якія зрабіў падчас вандрожкі. Не думаю, што пасля вышэй напісанага чытача патрэбна заклікаць абавязкова наведаць Столін. Такое жаданне павінна ўзнікнуць у глыбіні чалавечай душы само. Тады і адлегласць да парку ў сотні кіламетраў пераадолець будзе лягчэй.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымках: былая стайня, сёння жылы дом; макет палаца Радзівілаў.

Фота аўтара

Літаратурны Мінск і ваколліцы

Літаратурныя экскурсіі быццам уваскрашаюць перабытае, пражытае не намі. Але, тым не менш, кожнага з нас, сённяшніх, запрашаюць спрычыніцца да пісьменніцкага асяроддзя — напоўненага маляўнічымі сюжэтамі.

У беларускіх экскурсаводаў таксама быў час, які вымагаў камерцыйна-прагматычнага падыходу да арганізацыі экскурсій, і многія з прафесіяналаў аддаліліся ад сваёй любімай справы. Дасведчаны ва ўсіх перыпетыях тых падзей, што выпалі на пачатак 90-х гадоў мінулага стагоддзя, гід у нашым уяўным падарожжы ў мінулае, былы метадыст Мінскага бюро падарожжаў і экскурсій, выкладчык экскурсознаўства Інстытута турызму Тамара БІНДЭЛЬ лічыць, што многае з успомненага, ранейшага, цяпер, калі развіваецца аічыны турызм, можна аднавіць.

— У нас усе экскурсаводы працавалі і спецыялізаваліся па секцыях, — распавядае Тамара Уладзіміраўна, — гэта маглі быць ваенна-гістарычныя, мастацтвазнаўчыя, літаратурныя, прыродазнаўчыя, архітэктурныя і горадабудаўнічыя напрамкі. Зразумела, гэта не значыла, што супрацоўнікі не ведалі іншых, блізкіх па змесце тэм. Прыроду, напрыклад, нельга аддзяліць ад літаратуры альбо архітэктурны — гэта зразумела. Трэба было, аднак, каб экскурсаводы павышалі сваю кваліфікацыю. Менавіта для гэтага кожную секцыю курыраваў метадыст. У мяне была літаратурная секцыя. Для таго, каб падрыхтаваць маршрут, стваралася творчая група з 5 — 7 чалавек. Яны вывучалі архівы, матэрыялы, чыталі артыкулы ў газетах, назапашвалі матэрыял, затым глядзелі, якія з аб'ектаў захаваліся.

Экскурсаводы пачувалі сябе ў залежнасці ад таго, чым на дні даводзілася займацца: альбо краязнаўцам (калі пераважаў пошукавы накірунак), альбо гісторыкам (калі вывучаў дакументы ды архівы ў бібліятэках), альбо філолагам (калі вучыўся спрактыкаванай, добра пастаўленай мове).

Часам выпадала так, што адшуканыя крыніцы супярэчылі адна адной. Неяк атрымаўся казус з газетай «Северо-Западный край», дзе Купала надрукаваў свой першы верш «Мужык», — працягвае мая суразмоўца. — Па адных дадзеных лічылася, што рэдакцыя была па вул. Леніна, непадалёк ад Нацыянальнага мастацкага музея. Затым знайшлі нейкія звесткі, нібыта размяшчалася яна ў раёне Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Але — і гэта была яшчэ адна перавага мінулых дзесяцігоддзяў — і метадысты, і экскурсаводы маглі пракансульгавацца, даць канчатковы тэкст, што прагаворвалася на маршруце, на рэцэнзію.

Здаюцца, як мы ў 1980-м адкрывалі «Літаратурнае каліцо». Вялікую дапамогу аказаў нам Інстытут літаратуры НАН. Заказалі аўтобус, пасадзілі экскурсаводаў літаратурна-архітэктурнай тэматыкі, другую палову аўтобуса занялі запрошаныя ў вандрожку супрацоўнікі інстытута. І пачалі сваё падарожжа з Вязьнікі. Да гэтага пункта «вяля» нас экскурсавод Лілія Петрыенка. З тонкім гумарам, заўсёдным вонкавым і душэўным кантактам з людзьмі яна ўвесь часна ўмела не апускацца да ўзроўню спантанна сфарміраванай групы, а прыўзнямаць сваіх слухачоў да новых вышынь ведаў, рабіць іх надалей злучанымі з літаратурай. Дык вось... па дарозе — Ратамка, дзе мы гаворым пра Багдановіча, завітвалі яшчэ ў Кушляны, Ашмянны — там быў стары чалавек, які выдатна ведаў творчасць Ф. Багушэвіча і чытаў вершы расказаў настолькі пранікнёна, што паэта ўсе ўспрымалі як знаёмага ім чалавека. Бывалі на могілках, дзе пахаваны Багушэвіч, ля касцёла з мемарыяльнай дошкай. Затым пачалі ў Лідзе. Хадзілі па замках. Па дарозе заязджалі ў Бярозаўку. Наведвалі Нясвіж. Там усё бралі на сябе супрацоўнікі Інстытута літаратуры, Адам Мальдзіс — нашы расказы часта грунтаваліся на яго публікацыях. Затым ехалі па Стаўбцоўшчыне. І там нас сустракаў Даніла Канстанцінавіч Мішкевіч. І мы слухалі самае тое, што павінны былі ведаць і пра што гаварыць турыстам. Такая «аглядная экскурсія» праіснавала некаторы час, яе заказвалі, значыць, была запатрабаваная.

Але быў маршрут, па якім мы вадзілі людзей кожны дзень, — «Зямлёю Купалы». Прыязджалі ў Вязьніку, у хату, музей — і, думаецца, усё? Там жа непадалёк — помнік Гастэлу. І некай да яго не заехаць — немагчыма. Аб'ядналі. Зрабілі прыгожы

ўступ са словамі У. Караткевіча. Падарозе, што вядзе ў Ждановічы па праспекце Пераможцаў у Мінску — выдатная прырода, валасковіччы, мы згадалі пра лясы, якія апяваў яшчэ Мікола Гусоўскі. Затым выязджалі на Віленскі тракт. Ён праходзіў паралельна шашы, у крыху іншым месцы. Але мы пра гэта гаварылі. Як і пра тое, што ён звязваў Мінск і Вільню, і што праязджалі па гэтай дарозе і Шаўчэнка, і Гогаль, і Дунін-Марцінкевіч, і Манюшка. Бліжэй да Маладзечна ёсць камень-валун ля вёскі Мякота, там мемарыяльная дошка з гэтымі прозвішчамі. Пасля ехалі ў Заслаўе і гаварылі пра горад і гісторыю, з ім звязаную, пра заснаванне яго ў часы Рагнеды і Уладзіміра. Затым паказвалі панараму Радашковічаў і гаварылі пра Тарашкевіча. А завяршалі сустрэчу вершамі М. Аўрамчыка...

У Вязьніцы мелі наладжаныя, добрыя кантакты з музеем. Груп да іх завітвала многа, не паспявалі ўсіх абслуговаць. Супрацоўнікі музея далі нам тэкст, і мы праводзілі з экскурсаводамі заняткі.

Завычай у літаратурных экскурсіях пераважае тэкст над паказам, але клапаціліся і пра зроквае ўспрыманне маршрутаў. Прычым, падарожжа па купалаўскіх мясцінах было кампактным, якое праходзіла за паўдня, сама ж экскурсія лічылася планаванай. І калі прыязджалі да нас групы з Расіі, Украіны, — працягвае Тамара Уладзіміраўна, — яны з задавальненнем ехалі па мясцінах, звязаных з нашымі славытымі землякамі. Экскурсаводамі ж бралі філолагаў, тых, у каго добрая гаворка і хто ведае мову. Заезджыя госці нават прасілі, каб гучала толькі беларуская мова.

Яшчэ была экскурсія на радзіму Я. Коласа. «Родны кут» мы яе называлі. Ехалі ў Стоўбцы, Акінчыцы. Софія Пятроўна Мішкевіч сустракала. Мы любаваліся і ёю, і яе моваю. Далей накіроўваліся ў Мікалаеўшчыну, дзе шмат чаго згадалася з «Новай зямлі». Разумеецца, літаратурныя экскурсіі абавязкова павінны перадаваць атмасферу таго часу.

Па Мінску мы «вадзілі» па месцах М. Багдановіча. Таксама Купала і Колас — галоўныя асобы зборнай экскурсіі «Літаратурны Мінск». Экскурсія была нядрэнная, удзельнічалі ў ёй і літаратары. А яшчэ далучалі інфармацыю пра гасцей-творцаў, прыкладам, пра Леся Украінку. У гадах у беларусаў бываў і Р. Гамзатаў. Ёсць у яго добрыя вершы пра Беларусь. Хадзілі па месцах У. Караткевіча, Я. Маўра, А. Макаёнка. Па крупінках збіралі. І пра А. Твардоўскага памяталі, што ён вызваўся Беларусь, ён жа перакладаў Купала.

А заканчалі экскурсію каля Дома літаратара. Гаварылі пра А. Адамовіча... Ды кожны экскурсавод распавядаў па-свойму — прафесіяналы высокага класа імкнуліся быць непадобнымі да катэ.

Вельмі любілі турысты, калі ім чыталі Багдановіча і Купала. Нават томікі вершаў з сабою вазілі. Пазней сталі выкарыстоўваць магнітафонныя запісы, папулярны «Купалаўскі цыкл» ансамбля «Песняры».

— Як вы лічыце, чаму такія экскурсіі існавалі дваццаць год таму і зніклі цяпер? — Таму што былі таннейшыя. Дзеці, школьнікі маглі ў іх паўдзельнічаць. Ды і дарослыя літаратурай больш цікавіліся. Аналагічныя працэсы, што ў жыцці, што адлюстраваныя ў творах. А каб пра ўсё гэта разважаць, трэба быць не толькі турыстам. Ці, перафразуючы класіка: экскурсаводам можаць ты не быць...

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: знак-помнік пры дарозе.

Людміла Рублеўская, пісьменніца, кіраўніца суполкі "Літаратурнае прадмесце":

— Актуальная літаратура — гэта літаратура, якая чытаецца і ў працэсе гэтага ўплывае на свядомасць тых, хто чытае, змяняе гэтую свядомасць. Мы ведаем, што ёсць маса літаратуры, якую чытаюць усе, але якая не пакідае ніякага следу ў масавай свядомасці. А калі ўжо яна нейкія змяненні ўносіць, тады яе можна называць актуальнай. Для мяне актуальная літаратура ў беларускай прасторы — гэта тое, што я магу параіць пачытаць чалавеку, які нічога не ведае пра нашу літаратуру. Вядома, я буду раіць яму тое, што, на маю думку, зможна яго пераканаць у яе актуальнасці. Канечне, залежыць ад рознага ўзросту. Скажам, можна назваць кнігу Віктара Шніпа "Балада камянёў". Я думаю, што гэта сапраўды актуальная літаратура, тым больш, што там выкарыстаны цікавы ход, там і вершы, і ээ. Прычым ээ крапаюць людзей з рознай чытацкай падрыхтоўкай. Я раю моладзі чытаць прозу Югасі Каляды. Дарэчы, толькі што выйшла яе кніга ў перакладзе на польскую мову ў Польшчы. Называецца "Трактар". Аlesia Разанаў таксама актуальны. Актуальная літаратура тая, якую трэба ведаць, каб мець магчымасць сказаць, што ты абазначыў літаратурнай сітуацыі, гэта творы знакавыя. Калі ты не ведаеш такога твора, значыць, ты ўжо нешта ўпусціў, нейкі фрагмент сучаснай беларускай літаратуры ты не ўспрыняў. Калі ты не знаёмы з творчасцю Адама Глобуса, калі не ведаеш, хто такі Андрэй Федарэнка, ці калі не чытаў апошнія творы Васіля Быкава (напрыклад, раней не друкаваную аповесць "Бліндаж"), таксама нейкі фрагмент табою ўпушчаны.

Валерыя Кустава, паэт (прычытова не называе сябе паэткай):

— Для мяне актуальная літаратура — тое, што баліць, закранае за жывое і цяперашняе. Прычым гэтае цяперашняе — заўсёднае. Калі сумяшчаеш сёння і назаўсёды, тады і атрымліваецца тая актуальнасць, якая цікавіць мяне. Біблія — надзвычай актуальны твор. І да таго ж — які займальны! Актуальнымі творамі, пэўна, можна назваць усе творы пра сапраўднае каханне і змаганне (за народ, за сябе, за душу). Усё, што выклікае так званую "эрэкцыю душы" (тэрмін Жана Както). Для мяне не страцілі актуальнасці тва творы, што і раней былі адпаведныя мне, майму светабачанню і ягонаму станаўленню. "Вастрыё стралы" і "Шлях 360" А. Разанава, "Там, за дзвярыма..." і "Адкуль мой род" У. Арлова, кнігі М. Ермаловіча, вершы У. Караткевіча, У. Жылкі, М. Багдановіча, Р. Барадуліна, У. Някляева. З замежных аўтараў узгадваюцца "Фауст" Ё.В. Гётэ, "Боская камедыя" Дантэ Аліг'еры, "Гамлет" У. Шэкспіра, "Партрэт Дарыяна Грэя" А. Уайльда, "Арфей" Ж. Както (і ўсе астатнія ягоныя творы), "Жыццё чалавека" Л. Андрэева, "Чужаніца" А. Камю, "Ідыёт" Ф. Дастаўскага, "Працэс" Ф. Кафкі, "Саларыс" С. Лема, "Майстар і Маргарыта" М. Булгакава ды многія іншыя. Вельмі хочацца, каб страцілі сваю актуальнасць такія творы, як "Тутэйшыя" Я. Купалы і "Пагоня" М. Багдановіча. Назаўжды застануцца ўсе раманы і апавяданні Уладзіміра Караткевіча.

Актуальная літаратура — што гэта?

Паняцце актуальнасці і ўсё, што з ім звязана, найбольш моднае ў сучасным грамадстве, бо яно распаўсюджваецца на ўсе з'явы нашага жыцця, яно ёсць тым крытэрыем, на якім мы абіраем свае прыхільнасці. Зрэшты, згодна з тлумачальнымі слоўнікамі, актуальнае вызначаецца як вельмі важнае для гэтага моманту, і таксама як тое, што сапраўды існуе. Для таго, каб высветліць, наколькі тэорыя адпаведная практыцы, мы звярнуліся да айчынных пісьменнікаў (дарэчы, кожны з іх прадстаўляе сваё пакаленне, мае свае эстэтычныя схільнасці) з наступнымі пытаннямі: 1) Што такое для Вас актуальная літаратура? 2) Прывядзіце, калі ласка, прыклады актуальных аўтараў і твораў (замежных і беларускіх) 3) Што можна зрабіць для таго, каб актуальнай літаратуры ў нас стала болей? Аказалася, для беларускіх інтэлектуалаў паняцце актуальнага больш шырокае, чым можна было сабе ўявіць, бо яно закранае не толькі часовыя, але і настаянныя, каштоўнасці артыянаў літаратуры.

Што можна зрабіць для таго, каб актуальнай літаратуры ў нас стала болей? Пісьменнікам — складаць, прыдумляць, пісаць. І не ленавацца чытаць, вывучаць. Каб нават за самымі месчачковымі творамі стаяў і адчуваўся космас, які завецца Беларуссю. Маленькі ўсясвет аўтара і маленькі ўсясвет Айчыны.

А яшчэ крыху прыслухоўвацца да сэрца, што б'ецца побач з тваім. І назіраць... за тым, што адбываецца, і за тым, чаго не адбылося.

Дзжэці (Вера Бурлак), пісьменніца, бард, аўтар кнігі "За здаровы лад жыцця":

— Баюся, што літаратура, прынамсі, мастацкая, сёння наогул неактуальная. Той, хто чытае "разумныя" кнігі, часта выклікае здзіўленне. Тым болей твоя кнігі, якія цяпер пазіцыянуюцца як актуальныя. Мне здаецца, людзі ў масе нават не ведаюць насамрэч, што рабіць з кнігай. Не ў тым сэнсе, што зусім не ведаюць (чытаць, вядома ж!), але не разумеюць, з якой мэтай, навошта гэта воль канкрэтна ім. Гэта проста нейкая інерцыя, проста дагэтуль чамусьці лічыцца, што чалавек пэўнага разумавага ўзроўню мусіць чытаць кнігі — воль чытаюць, каб не думаць дрэнна пра свой узровень. Бо модна ў пэўнай тусоўцы. Бо "вучылка" ў школе прымусіла. А ўзяць кнігу "для сябе", каб нешта з яе атрымаць, чытаць як знаходзіцца ў дыялогу, які асабіста патрэбны, сёння, здаецца, мала хто здольны.

Для мяне актуальныя Жары, Кальдэрэн, Нішэ, Гамер, Пу Сунь Лін, і г. д., і г. д., усялякія вядомыя і невядомыя Сінухэ і тыя, хто "піша палачкай з трыснягу", Караткевіч, Багушэвіч, Юхнавец і далей па школьным і пазашкольным спісе (сёння на першым месцы Наўроцкі і Сыс), усе, хто піша нешта цікавае цяпер... Усе яны для мяне актуальныя і жывыя. А абстрактна актуальныя ці бываюць?

Зрабіць літаратуру актуальнай. Сплетацца ў карагодах, паслаць як найдалей рэкламу і іншае, што засмечвае свядомасць і вечнасць, жыць у любові і "без пантоў". Калі зробіцца актуальнай літаратура наогул, тады большая колькасць людзей пачне яе чытаць і ствараць (а колькі пісьменніцкіх талентаў так і не ўсвядомілі сябе!). А сёння чалавек, які піша, выклікае ці не большае здзіўленне, чым той, які чытае.

Адам Шостака, паэт, удзельнік суполкі "Яна-Тры-Ён":

— Асабіста для мяне адной з найбольш актуальных праблем сучаснасці, у тым ліку і беларускай, з'яўляецца гендэрная праблематыка, якая, безумоўна, знаходзіць свой выхад і ў літаратуры. Жаночы свет з усімі яго пачуццямі і перажываннямі недасяжны для нікога ў такой ступені, як для жанчыны-літаратара. Я ацэньваю як надзвычай станючую з'яву ўзнікненне ў беларускай літаратуры такіх імёнаў, як Дзжэці, Маргарыта Аляшкевіч, Віка Трэнас, Лера Сом. Але дасягнутая сёння аўтарская гендэрная раўнавага не ёсць канцавой кропкай, хацелася б бачыць і актуальны сённяшняму дню шматгранны гендэрны вобраз.

Сучасны свет занадта касмапалітычны. І адрыв беларускай літаратуры ад усеагульнай вясконасці, выключна "лапцей" і "печы" (Наталля Кучмель) ёсць вельмі важным крокам. Але крокам толькі першасным. Мы павінны суіснаваць у сённяшнім касмапалітызме. Мы мусім бачыць наперадзе і актуальныя для нас урбаністычныя, нават "мегаполісныя" вобразы, але надаваць ім пэўны нацыянальны каларыт, як гэта рабіць, прынамсі, Віктар Сямашка.

Актуальна для кожнай эпохі літаратура — гэта літаратура, якая базуецца на тэмах, паказвае вобразы, характэрныя для той ці іншай эпохі. Літаратура адлюстроўвае рэчаіснасць мастацкую, у пэўным сэнсе адрозную ад жыццёвай рэчаіснасці. Але ў той жа час мастацкае бярэ свае вытокі ад жыццёвага. Літаратура — мастацтва найбольш дасціпае па сваіх сродках для чалавека. Таму актуальная літаратура не можа грунтавацца, быць збудаванай у "вакууме" аўтара, проста на нечым выдуманым і ўяўным. Актуальны аўтар павінен быць своеасаблівай "вытрымкай" сучаснасці, пэўнай "квінтэсэнцыяй" свайго эпохі. Адпаведна, праблема сённяшняй літаратуры, на маю думку, заключаецца менавіта ў разгалінаванні сучаснага жыцця, у неадназначнасці цяперашніх падзей. Праблема ва ўсеагульным постмадэрнізме — не толькі ў выключна мастацкіх — але ў штодзённых, а можа, нават, і побытавых яго праявах. З'яўленне пэўных жыццёвых правілаў, нормаў, канонаў — найперш унутрана-этычных — ёсць найбольш актуальным для кожнага з сённяшніх аўтараў. Без яго немагчымы рух наперад, далейшае развіццё літаратуры. З пабудовай вартаснага свету з'яўляецца і актуальная, вартасная літаратура.

Наталля Кучмель, паэтка, аўтарка кнігі "Імгненні":

— Найперш актуальная літаратура — літаратура жыццесцвярдзальная. З гэтага пункта гледжання нават больш актуальныя жаночыя раманычкі, "раманычкі для пакаёвак", нават гэтага ўзроўню (а тое ж ніжэйшы ўзровень), дэтэктывы, чым творы нашых геніяў, пасля якіх, як казаў выкладчык з журфака аднойчы аднаму з іх, хочацца пайсці на могілкі, абняць крыж і плакаць. Актуальная літаратура тая, якая будзе дапамагаць жыць. Але без казённага аптымізму (мы гэтага ў савецкі час наеліся). З аўтараў замежных магу назваць Э. М. Рэмарка, Мілана Кундэру, таму што пасля іх працывання хочацца жыць, нават пры ўсім трагізме. Пасля працывання дэтэктываў Артура Конан Дойла хочацца жыць нават там, дзе справядлівасць не дасягнула свайго (у яго ёсць такія творы). З нашых пісьменнікаў гэта Янка Брыль, Альгерд Бахарэвіч, Алена Брава, можна ўспомніць і яшчэ імёны: Уладзімір Караткевіч, Ева Вежнавец, Сяргей Прылуцкі (з Брэста), Андрэй Хадановіч, Лера Сом. З расійскіх пісьменнікаў варта згадаць Ігара Губермана і яго "Пажылыя нататкі". Менавіта гэта ёсць на дадзены час актуальны, толькі я кажу — без казённага, "дубовага" аптымізму. Выпакутаваны аптымізм — воль тое, што будзе сучаснаму чытачу найбольш патрэбна. Асноўнае, што нам трэба, па-першае, болей выданяў, дзе аўтары маглі б друкавацца, па-другое, меней класавага, каставага, групавага снабізму з боку і рэдактарскага складу, і саміх аўтараў.

Аксана Бязлепкіна, пісьменніца, літаратуразнаўца:

— Яшчэ некалькі месяцаў таму я ахвотна вылучала б ступень актуальнасці ў творах сучасных аўтараў. А цяпер мне зручней "перакруціць" пытанне. Ці ёсць літаратура неактуальная? Магчыма. Але справа ў тым, што актуальнасць для кожнага свая. Я цяпер выкладаю літаратуру XIX ст. і шукаю актуальнасць там, у творах Міцкевіча, Чачота, Багушэвіча, Дуніна-Марцінкевіча. І знаходжу! І мая задача актуалізаваць корпус класічных тэкстаў для сваіх студэнтаў. Класіка, канечне, таму і

класіка, што заўжды актуальная, але яе актуальнасць залежыць у вялікай ступені ад узроўню чытача і яго матывацыі.

Таму яшчэ раз падкрэсліваю, што на маю думку, актуальнасць — гэта атрыбут не столькі мастацкага твора, колькі сітуацыі ўспрымання літаратуры. Адзін і той жа твор для аднаго і таго ж чалавека сёння актуальны, заўтра — не. Сёння я ў творах С. Кавалёва, С. Балахонава і С. Мінскевіча з задавальненнем адзначаю рэцэпцыю літаратуры XIX ст. Ну бо для мяне гэта яшчэ адно так патрэбнае сведчанне актуальнасці літаратуры XIX ст. Для мяне як дзяўчыны актуальная проза Ю. Каляды. Для мяне як чалавека, які ў часе чытання атрымлівае задавальненне не толькі ад сюжэта і ідэй аўтара, але і ад мовы, актуальная проза А. Бахарэвіча. Як для чытача для мяне не актуальная проза І. Сіна, але як даследчык літаратуры я напісала пра яго адзін з найлюбимейшых сваіх артыкулаў (адвечнае пытанне навукоўцаў: напісаў, бо люблю, ці люблю, бо напісаў?). Зноў жа, калі казаць пра суб'ектыўнасць, то проза для мяне больш актуальная за паэзію, а навуковая літаратура — за мастацкую. Актуальнасць мае так шмат адценняў...

Але выснова ўсё ж выводзіцца: актуальнасць літаратуры "змяшчаецца" не ў сучасных сюжэтах, не ў надзённых ідэях, актуальнымі твораі робяць героі, якіх... хацела напісаць: якіх мы разумеем ці якім мы спакуваем... але не... героі, якіх мы адчуваем.

— Для мяне актуальнае тое, што існуе ў гэты час, у цяперашні час. А існуюць у нас самыя розныя плыні, як традыцыйныя, так і мадэрновыя, тыпу былога "Бум-Бам-Літа" ці нейкія асабістыя спробы далучыцца да той ці іншай плыні. Актуальнае — гэта тое, што запатрабаванае ў дадзены момант. Сярод аўтараў магу назваць Алеся Разанава. Таму што, з аднаго боку, традыцыі ў яго не зусім пагаслі, а з другога боку, ён знаходзіць нейкія іншыя варыянты той самай традыцыі, пераасэнсоўвае, укладае новыя зместы ў сваю паэзію. Прычым не толькі ў паэзію, у творах ж сама яйкавадраты. Людзям гэта будзе цікава, бо гэта нешта новае, нешта свежасаблівае, чаго раней не было.

— Каб у нас актуальнай літаратуры было болей, трэба адкрываць новыя таленты. Для мяне актуальныя рэчы, якія дапамагаюць стварыць сістэму нейкіх перакананняў, якія могуць уплываць на чалавека і яго змяніць. Для мяне ў літаратуры такая кніга — твор Юры Станкевіча "Любіць ноч — права пацукі". Даволі актуальна, мне здаецца, Станкевіч піша, шмат у чым нечакана. Сярод паэзіі можна выдзеліць, напэўна, Андрэя Хадановіча. Яго вершы цікавыя тым, што яны не даюць сумаваць, яны задаюць кірунак ад пэсімістычнага да аптымістычнага. Смех дапамагае жыць у гэтым свеце.

Юля Новік, паэтка:

Мікола Кандратаў, паэт, аўтар кнігі "Возера Рудакова":

Лёс журналіста

Гэтага чалавека няма з намі ўжо больш чым палову стагоддзя. Пры жыцці ён не быў рэпрэсаваны. Але яму не пашанцавала пасля смерці. Асабліва ў апошнія гады, калі ў шэрагу выданняў нашай рэспублікі па віне некаторых людзей, якія таксама з'яўляюцца нябожчыкамі, узведзены паклёп і фальсіфікаваны біяграфічныя дадзеныя аб таленавітым беларускім і юрэйскім журналісце і рэдактары Яўхіме Эрэнгросе.

На сённяшні дзень аб ім няма біяграфічных звестак ні ў адной з энцыклапедыяў, што выйшлі ў Рэспубліцы Беларусь. Аўтар гэтых радкоў выкарыстаў матэрыялы беларускіх архіваў, успаміны дзеячаў беларускай культуры, звесткі з сямейнага архіва Я. Эрэнгроса, успаміны яго дачок Іны Яўхімаўны і Алы Яўхімаўны, якія пражываюць у горадзе Мінску.

Яўхім Ісаакавіч Эрэнгрос нарадзіўся ў Мінску 17 ліпеня 1902 года ў сям'і рабочага-шкловыдзімалышчыка. У гэтай сям'і было 10 дзяцей, з якіх двое загінулі ў час Грамадзянскай вайны. Выраслі чатыры сыны і чатыры дачкі. Яўхім быў самым малодшым. Пасля сканчэння хедэра ён стаў вучнем слесара механічных майстэрняў.

У 1918 годзе 16-гадовы Яўхім Эрэнгрос добраахвотна ўступае ў шэрагі Чырвонай Арміі і становіцца чырвонаармейцам 10-га Мінскага стралковага палка войск ВЧК. Потым ён служыў у 1-м пагранпалку, у 12-м і 15-м пагранбatal'ёнах.

У адным з баёў Эрэнгрос быў паранены (прастрэлены ногі), і яго перавялі на пасадку загадчыка рэчавага склада пагранпалка.

З 1927 года Яўхім працуе загадчыкам майстэрнямі друкарні імя Сталіна ў Мінску. Адначасова вучыцца ў аўташколу.

У 1929 годзе Эрэнгроса прымаюць у Камуністычную партыю і прызначаюць старшым інструктарам Цэнтральнага інстытута працы, а потым загадчыкам аддзела кадраў Цэнтральнага Савета Аўтадара БССР.

Нягледзячы на тое, што ён займаў высокія пасады, Яўхіма цягнула на друкарскую справу. І ў 1931 годзе ён вяртаецца на сваю старую працу — загадчыка майстэрняў друкарні імя Сталіна. У гэты час Эрэнгрос пачынае пісаць розныя артыкулы.

У 1932 годзе ў Мінску быў адкрыты Камуністычны інстытут журналістыкі — навуцкая ўстанова для падрыхтоўкі кадраў раённых, абласных і рэспубліканскіх газет, які быў заснаваны на базе газетнага аддзела Камуністычнага ўніверсітэта Беларусі. Туды прымаўся асобы, якія мелі стаж работы не менш як 3 гады і 2 гады кіруючай партыйнай і грамадскай работы.

Па напраўленні партыйных органаў Я. Эрэнгрос у 30-гадовым узросце паступае ў Камуністычны інстытут журналістыкі (КІЖ) і становіцца студэнтам першага набору. У 1934 годзе ў ліку першых выпускнікоў ён заканчвае КІЖ і накіроўваецца на працу галоўным рэдактарам Капільскай раённай газеты "Капільскі Капільшчынік". У 1937 годзе Эрэнгроса пераводзяць на адпаведную пасаду адказнага рэдактара Клімавіцкай райгазеты "Камуна".

Праз год Яўхіма Ісаакавіча выклікаюць у ЦК Кампартыі Беларусі і прызначаюць адказным рэдактарам штотдзённай рэспубліканскай юрэйскай газеты "Октябрь" ("Кастрычнік")

— органа ЦК КП(б)Б. Добра ведаючы мову ідыш, беларускую і рускую мовы, Эрэнгрос умела рэдагаваў творы многіх юрэйскіх пісьменнікаў, у тым ліку такога таленавітага паэта, як Зэлік Аксельрод. Яго дачка Іна Яўхімаўна успамінае, як да іх на кватэру прыходзіў празаік Элі Каган і бацька праваў, рэдагаваў яго апаўданаці.

З першых дзен Вялікай Айчыннай вайны ў шэрагах дзеючай арміі камісар батальёна, старшы палітрук Яўхім Эрэнгрос змагаецца з ненавісным ворагам. Ён праявіў адвагу і гераізм у баях пры абароне Масквы, у час Сталінградскай бітвы.

Усяму свету вядомы подзвіг легендарнай 62-й арміі пад камандаваннем генерала Васіля Іванавіча Чуйкова ў баях пад Сталінградам. Менавіта ў шэрагах гэтай арміі ў пяхоце ваяваў камісар батальёна Я. Эрэнгрос, якому не раз даводзілася камандаваць батальёнам замест загінуўшага камандзіра.

У 1942 годзе Яўхім Ісаакавіч быў узнагароджаны медалямі "За абарону Масквы" і "За абарону Сталінграда". Пазней ён быў удастоены ордэна Айчыннай вайны 2-й ступені, ордэна Чырвонага Сцяга і Чырвонай Зоркі, многіх медалёў, гвардзейскага значка.

Эрэнгрос удзельнічаў у самых цяжкіх баях на Сталінградскім фронце. Праз 37 гадоў пасля гэтых баёў маршал Савецкага Саюза М. Крылоў, які ў той час быў начальнікам штаба 62-й арміі, у сваіх мемуарах "Сталінградскі рубеж" напіша:

"Да зыходу лістапада (1942 года — Э.І.) тэрыторыя, якую ўтрымлівалі акружаныя фашысцкія войскі, скарацілася ўдвая. Але складала яшчэ прыкладна паўтары тысячы квадратных кіламетраў.

На ўсім напрамкух унутранага фронту акружэння савецкія войскі прасоўваліся ўсё больш марудна. Немцы занялі крутавую абарону і, наколькі можна было меркаваць, паўсюды аказвалі моцнае супраціўленне.

Ні ў якім разе не аслабевала яго і перад фронтам нашай арміі. За тыдзень удалося пацягнуць праціўніка толькі на Мамаевым кургане і на "Чырвоным Кастрычніку"...

Перайшоўшы да жорсткай абароны, праціўнік абапіраўся на развітую, магутную сістэму агню. Сур'ёзнага недахопу ў боепрыпасах ён, напэўна, яшчэ не адчуваў, але вырвацца з акружэння чаго, здавалася б, даўно трэба было чакаць — да цяперашняга часу не спрабаваў...

Словам, усё аказалася больш складана, чым уяўлялася (ва ўсякім выпадку, нам у Сталінградзе на першых парах, пад уражаннем бліскачуга поспеху самога акружэння".

У час контрнаступлення Чырвонай Арміі і разгрому нямецкіх войскаў пад Сталінградам 2 снежня 1942 года Эрэнгрос быў цяжка паранены. Асколкам міны навывлёт была раз-

Яўхім Ісаакавіч любіў беларускую літаратуру і мастацтва. Ён быў добра знаёмы з Янкам Маўрам, Міхасём Лыньковым, Кандратам Крапівой, Янкам Брылём, Міхасём Чавускім, Заірам Азгурам. Цёплыя сяброўскія адносіны звязвалі яго з народным песняром Беларусі Якубам Коласам.

дроблена левая рука. Спачатку ён лячыўся ў паліцыяў шпіталі, а потым з лютым на май 1943 года — у адным са шпіталаў на Вялікай зямлі — у горадзе Сургуце...

Як інваліда Эрэнгроса дэмабілізавалі з арміі. У 1943—1944 гадах ён працаваў у Башкірскай ССР, у сістэме райспажывсаюза.

У ходзе вызвалення Беларусі ў 1944 годзе, калі кіраўніцтва Беларусі знаходзілася яшчэ ў Гомелі, у Башкірскі абкам партыі прыбыла ўрадавая тэлеграма з ЦК ВКП(б) такога зместу:

"Адкамандзіруйце Эрэнгроса Яўхіма Ісаакавіча без сям'і для накіравання ў ЦК партыі Беларусі".

Па прыездзе ў Мінск ён прызначаецца рэдактарам палітычнай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР. У той час пад рэдакцыяй Эрэнгроса выйшла ў свет нямала выданняў. Яго

дочкі як рэліквію захоўваюць брашуру "Клопаты аб сям'ях ваеннаслужачых. Памятка старшыні сельсавета", выданую Дзяржаўна-выдавецтвам БССР у 1945 годзе. На апошняй старонцы ёсць такія словы: "Адказны за выпуск Е.І. Эрэнгрос".

Пасля вайны на рэспубліканскім радыё ў Мінску ішлі перадачы на ідыш пад яго рэдакцыяй.

У 1945 годзе Яўхім Ісаакавіч прызначаецца начальнікам аддзела дапамогі і пенсій Упраўлення дзяржаўна-беспячэння пры Савецкім Міністраў СССР па БССР. Потым ён працуе намеснікам старшага інспектара Галоўнага ўпраўлення кантролю Міністэрства дзяржаўнага кантролю СССР па БССР. З 1950 года Эрэнгрос — намеснік старшага інспектара па справах каперэраў пры Савецкім Міністраў СССР па БССР.

З 1951 года Яўхім Ісаакавіч працаваў інструктарам Белпрамсавета. У той час у Беларусі, як і ва ўсім СССР, праводзілася палітыка дзяржаўнага антысямітзму. Пачалася "чыстка" дзяржаўнага апарата ад юрэйяў. У 1952 годзе Эрэнгросу прапанавалі звольніцца з працы.

Пачаліся цяжкія дні беспрацоўя. Адначасова "адкрыліся" старыя франтавыя раны Грамадзянскай і Вялікай Айчыннай вайны. Апошнія гады жыцця Эрэнгрос цяжка хварэў. Яго не стала 23 жніўня 1956 года ва ўзросце 54 гадоў.

Яўхім Ісаакавіч любіў беларускую літаратуру і мастацтва. Ён быў добра знаёмы з Янкам Маўрам, Міхасём Лыньковым, Кандратам Крапівой, Янкам Брылём, Міхасём Чавускім, Заірам Азгурам. Цёплыя сяброўскія адносіны звязвалі яго з народным песняром Беларусі Якубам Коласам. Аднойчы Эрэнгрос спытаў Коласа аб прататыпах герояў яго апавесці "Дрыгва". Канстанцін Міхайлавіч ад-

казаў на гэта пытанне. Між іншым, сярод гэтых прататыпаў ён назваў дзед Цімоха з Пухавіцкага раёна.

У свой час у размове з аўтарам гэтых радкоў Кандрат Крапіва, Янка Брыль і Міхась Чавускі называлі Эрэнгроса "таленавітым журналістам і рэдактарам, вельмі цікавым чалавекам".

З артыстаў Эрэнгрос добра быў знаёмы з Юдзіф Арончык і Розай Плоткінай.

Яўхім Эрэнгрос з'яўляўся чалавекам свайго часу. Нягледзячы на ўсе цяжкасці, ён быў палымным балышавіком-ленінцам. Яму неаднаразова прапаноўвалі лепшае жыллё — добрую і вялікую кватэру. Але Яўхім Ісаакавіч адмаўляўся, гаворачы, што яшчэ тысячы людзей жывуць у падвалах і камуналках. Ён быў вельмі сціплым чалавекам.

Эрэнгрос прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Мінска. У 1946 годзе ён быў выбраны дэпутатам Мінскага гарсавета дэпутатаў працоўных.

У час службы ў 15-м пагранбатальёне, які размяшчаўся ў Заслаўлі, Яўхім Эрэнгрос пазнаёміўся з прыгожай дзяўчынай Ліліяй Ліндэ і ажаніўся з ёй у 1926 годзе. Іх сумеснае дружнае жыццё працягвалася 30 гадоў. Л. Ліндэ выкладала рускую мову і літаратуру ў школах Мінска. У іх нарадзілася тры дачкі — Людміла, Іна і Ала. Людміла Яўхімаўна скончыла фінансавы тэхнікум і працавала ў фінансавых органах. Іна Яўхімаўна пасля заканчэння філалагічнага факультэта Мінскага педінстытута імя М. Горкага працавала загадчыцай яслямі-дзіцячым садком № 133 завода імя Вавілава і праводзіла педпрактыку са студэнтамі дашкольнага аддзялення роднага інстытута. Ала Яўхімаўна скончыла Мінскае музычнае вучылішча імя Глінкі і філалагічны факультэт МДПІ імя М. Горкага. Усё яе працоўнае жыццё звязана з музычнай школай № 1 імя Л.П.Александровскай, дзе яна выкладае фартэп'яна.

Я. Эрэнгрос быў адданым бацькам і таленавітым выхавателем. Яго дачка Іна Яўхімаўна успамінае:

"Пасля працы бацька браў санкі, заводзіў мяне — чатырохгадовую дзяўчынку ўверх, а сам бег уніз, каб мяне сустрэць.

У той час не дазвалялі адзначаць Новы год, лічачы яго рэлігійным святам. Памятаю, як ёлку завозілі ў 2 гадзіны ночы, таму што гэта нельга было зрабіць днём.

Нягледзячы на вялікую занятасць, бацька заўсёды знаходзіў час, каб гуляць са мной і сёстрамі, а таксама займацца нашай вучобай, духоўным развіццём і выхаваннем".

Добра сумленна праца Я. Эрэнгроса ў перыядычным друку і Дзяржаўным выдавецтве БССР, на адказнай савецкай рабоце, яго актыўны ўдзел у Грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнах варта таго, каб імя гэтага таленавітага журналіста і рэдактара заставалася ў нашай памяці.

Эмануіл ЮФЕ

Прыпеўка — унікальны па змесце і форме жанр вуснай народнай творчасці. Яна не мае сабе роўных і амаль імгненна адгукаецца на ўсякую з'яву, даючы ёй сваю ацэнку, пры якой важную ролю адыгрывае гумар ды іронія. Лёгкасць запамінавання, лягучая рыфма, даходлівая і жывая мова — усё гэта дазваляе выкарыстоўваць прыпеўку як сродак масавай агітацыі. Сатырычна-калючыя, парадыйна-камічныя, з'едлівыя прыпеўкі — што тыя асцюкі за каўнер нерадзівым, з кім сённяшняму грамадству не па дарозе.

"Прыпевачным рэхам — па п'яных агрэхх!" Пад такім дэвізам праходзіла свята антыалкагольнай прыпеўкі на базе Бярэзінскай цэнтральнай бібліятэкі. Мерапрыемства стала першай ластаўкай акцыі "Бярэзінскія самадзейныя артысты — супраць шкодных звычак" па рэалізацыі праекта дзелавога супрацоўніцтва "Усёй грамадой — супраць п'янства". Сцэнічнае выкананне актуальных антыалкагольных прыпевак з прысловам на 40 градусаў стала дасціпнай трыбунай народнай творчасці бярэзінскіх жанчын-прыпевачніц супраць загнанай сацыяльнай з'явы, якая набыла сёння памеры амаль усенароднай бяды — п'янства.

Мерапрыемства праходзіла ў форме жаночых пасядзелак, бо прыпеўка блізкая жаночаму сэрцу. З яе хітрынкай, гарэзліваасцю,

Прыпевачным рэхам...

феерверкам эмоцый, прыпеўка невыпадкова далучана да любімага прыгожай паловай жанру. Жанчыны, як вядома, адмысловыя гаваруны, а прыпеўка з яе жывой, амаль размоўнай мовай, развізвае язык, дазваляе выгаварыцца пра набалелае. Напэўна, таму на заклік прыняць удзел у сваяе адгукнуліся жанчыны розных узростаў, сацыяльнага статусу, прафесій і аматарскіх прыхільнасцей.

Арцель бярэзінскіх самадзейных артыстаў — байцоў антыалкагольнага фронту — была даволі разнастайнай: прадстаўнікі самадзейных калектываў прадпрыемстваў і ўстаноў культуры, аматарскіх аб'яднанняў, грамадскіх арганізацый ды таварыстваў — моладзь, людзі працаздольнага ўзросту, пенсіянеры. На прыпеўкі далі ход — стаў паэтам увесь народ! Тэксты дасылалі мясцовыя паэты-аматары, складалі самі выканаўцы.

Паказальна-сімвалічным стаў удзел у мерапрыемстве прадстаўніц Бярэзінскага спіртзавода і РТМА — самых актыўных удзельнікаў акцыі пратэсту супраць шкодных звычак, знаных артыстаў самадзейнасці прадпрыемстваў і іх жансаватаў, сьлінных у раёне ды вобласці спявачак Т. Дземішкевіч, В. Жураўскай, І. Юшкевіч. Раённае таварыства інвалідаў дэлегіравала свайго самага галасістага прадстаўніка — прыпевачніцу Г. Толкач з вёскі Паложына. Жанчына ад нараджэння сляпая, аднак валодае раздольным каларытным голасам і навучылася здабываць святло з любой цемры.

Мастацкія самадзейныя калектывы ўстаноў культуры таксама не засталіся ўбаку. Іх спеўныя капэлы былі самымі шматлікімі. Прыпевачную эстафету перадавалі самадзейныя артысты Паплаўскага, Любушанскага, Галоўналядскага, Капланецкага СДК, народнага ансамбля "Лявоніха" Бярэзінскага РДК. Голас антыалкагольнага пратэсту бібліятэкараў раёна агучыла мабільная спеўная брыгада работнікаў бібліятэкі Пагосцкага сельсавета Савета. Самымі старэйшымі удзельніцамі жаночага форуму сталі сёстры-прыпевачніцы з вёскі Вяязе М. Архіпец і Е. Лебедзь паважанага 78-гадовага ўзросту. Раённы клуб маладой сям'і прадстаўлялі мамы-прыгажуні і дачушкі-шчабляці сем'яў Рафаловічаў і

Вераб'ёвых. Прыпевачніца "залатога ўзросту" і "бойкага калібру" Р. Кузняцова падала голас пратэсту супраць п'янай бяды ад гарадскога клуба пажылых людзей "Рамантыка сустрэч". С. Васіліў стала яркай прадстаўніцай гвардыі бярэзінскіх жанчын-прадпрыемальніц і шматдзетных маці.

Кожная прыпевачніца ўпрыгожыла "песенны круг" імпрывізаванай сцэны сваёй статнасцю, гарэзліваасцю, баявітасцю, стракатасцю ўбораў. Вастрыё хлесткіх і з'едлівых "частушак-бавушак" было скіравана на жаночае п'янства, маладзёжную забаўку, алкагольную ўдаўку — піва, самагонаварэнне, п'янную пагрозу генафонду краіны і яе аплоту — сям'і: пітушчых тагаў і мужоў, хмельных кавалераў. У многіх прыпеўках прапанаваліся народныя срокі супрацьстаяння гэтай бядзе — цікавае баўленне часу, традыцыйныя сямейныя святаў ды маладзёжных гулянняў. Ім ва ўнісон гучала прывітанне антыалкагольнаму жаночаму фэсту ад мясцовай паэты-аматаркі Д. Трапянок. Лаканічна мудараслоўі, міні-сэнкі і інтэрмедзі, байкі жыхара вёскі Новая Каложыца М. Башарымава сталі арганічным дапаўненнем да нізкі трапных прыпевак.

Прыпеўкі ў вусным бытаванні, на жаль, нядоўгавечныя. Важна запісаць, увекавечыць гэты унікальны жанр вуснай народнай творчасці. Больш як тысячу матуліных прыпевак сабрала ў зборнік і перадала ў падарунак раённай бібліятэцы супрацоўніца раённага Цэнтра дзіцячай творчасці А. Лапышка. Усе прыпеўкі, агучаныя бярэзінскімі самадзейнымі артыстамі, будуць уключаны ў спецвыпуск "Прыпевачным рэхам — па п'яных агрэхх", якім, дарчы, ужо зацікавіўся Інстытут мовазнаўства НАН Беларусі, культуробуднікі, выкладчыкі школы мастацтва г. Беразіно.

Прыемна, што бойкае слова бярэзінскіх частушачніц не засталася незаўважаным!

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦБС
Фота В. Кавалёва

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАЎЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прызы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэагуе
Пацыя рэдакцыя
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3616
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
06.03.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1270

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

**У Асіповіцкім
раённым гісторыка-
краязнаўчым музеі
адкрылася выстава
члена Беларускага
саюза мастакоў
і Саюза пісьменнікаў
Беларусі, паэта
і празаіка Сяргея
Давідовіча-Зосіна.**

Ідэя паказаць асіпаўчанам палотны гэтага таленавітага чалавека ўзнікла невыпадкова. У пачатку зімы ў Асіповічах адкрылася карцінная галерэя народнага мастака Беларусі Уладзіміра Стальмашонка. Між іншым, у дзень адкрыцця выстаўкі яму ўручылі пасведчанне аб прысваенні звання "Ганаровы грамадзянін Асіповіцкага раёна" за бяспэчны ўклад у развіццё культуры на Асіповіччыне. Мастак падараваў зямлі сваіх бацькоў 36 палотнаў і вялікую колькасць графічных работ.

Сяргей Фёдаравіч падтрымлівае з Уладзімірам Іванавічам добрыя сяброўскія і прафесійныя адносіны. Пасля таго, як Давідовіч-Зосін паўдзельнічаў у адкрыцці імяной карціннай галерэі свайго калегі, убачыў, з якой павагай адносіцца да дзеячаў культуры мясцовая ўлада,

Мастак і паэт

убачыў магчымасці музея, ён загарэўся ідэяй прадэманстраваць свае работы. Сказана — зроблена.

У кожнай з пяці выставачных залаў знаходзяцца карціны на тэму: сялянскі побыт, трагедыя Чарнобыля, рэлігійная і спартыўная праблематыка, пейзаж, сцэны з жыцця чалавека, паказанага праз алегарычныя вобразы, — усяго 64 палотны. Шмат з гэтых твораў напісана з гумарам і з першага позірку выклікаюць добрую ўсмішку.

Цікава, што да жывапіснай творчасці Сяргей Давідовіч-Зосін прыйшоў толькі ў 50 гадоў. І ў значнай ступені, дзякуючы Уладзіміру Стальмашонку. А да гэтага ў жыцці Сяргея Фёдаравіча была праца ў калгасе, вучоба ў Вышэйшай школе МУС. Аднак душа ўвесь час імкнулася да творчасці: нарадзіўся ж мастак на Лагойшчыне, зямлі, з якой звязана дзейнасць слаўных сыноў Беларусі Янкі Купалы і Ядвігіна Ш. Малая радзіма і зрабілася для майстра крыніцай натхнення. Ён выдаў некалькі

цін, створаных ім за кароткі час, і тэматычная палітра. Чалавек дзеяння, жыццядасны, добра-зычлівы, ён любіць пісаць сціплыя сцэнікі вясковага жыцця, напоўненыя пранікнёным лірызмам і тонкім гумарам, аптымізмам і вялікай любоўю да чалавека ("Залатое вяселле", "Рысакі" і іншыя творы).

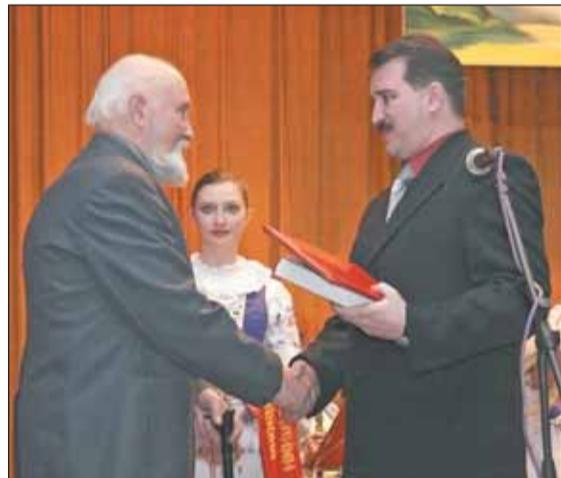
Сяргей Фёдаравіч выбраў сабе музаю Беларусь, яе гісторыю і сучаснасць. Можа, таму ён адным з першых адгукнуўся на трагедыю Чарнобыля і стварыў серыю карцін "Наш вечны боль" (больш як 30 палотнаў).

Карціны Давідовіча-Зосіна адлюстроўваюць яго душу, думкі, погляды, магчыма, таму рэзка вылучаюцца чысцінёй колеру, эмацыянальным гучаннем. Пераканацца ў гэтым можа кожны аматар жывапіснага мастацтва, пазнаёміўшыся з работамі мастака, якія выклікаюць у сэрцах людзей буру эмоцый.

Вольга ГОВІНА

Фота К. Дробава

На здымках: карціны С. Давідовіча "Санная дарога" і "Салюка"; цырымонія надання У. Стальмашонку звання ганаровага грамадзяніна Асіповічаў; С. Давідовіч сярод наведнікаў вернісажа.

Хінгліская гісторыя

Зала Галерэі візуальнага мастацтва "NOVA" сустрэла гасцей — аматараў фотаздымка — на адкрыцці выставы Данііла Парнюка. "Хінгліская гісторыя" распавядала пра новае жыццё, убачанае мінчуком падчас доўгіх шматмесяцавых падарожжаў у далёкія Індыю і Непал.

Магчыма, чытачу не падта зразумелая назва выставы. Слова "хінгліскі" ўзнікла пры спалучэнні назваў дзвюх моў: хіндзі і англійскай. Насельніцтва Індыі абрала "хінгліскую" мову і зносін з наведвальнікамі-турыстамі. І менавіта праз гэтую мову Даніілу Парнюку ўдалося некалькі месяцаў спасынаць жыццё і культуру Усходу.

Як ні дзіўна, фатаграфаванне ён пачаў не з дзяцінства, ды і адукацыя гаспадара выставы ніякім чынам не звязаная з фотамастацтвам. Ці думаў інакш, скончыўшы спачатку вайсковае вучылішча, а пасля эканамічны ўніверсітэт, што неўзабаве стане гаспадаром уласных фотавыстаў?

Кар'ера фатографа пачалася для яго, можна сказаць, з новай камеры, падаранай на 24-ы дзень народзінаў: "З таго часу я здымаю ўсюды, дзе знаходжуся, усюды, дзе ёсць людзі. Здымаю ўсё. Але ў большай ступені мяне цікавяць людзі". Свае творчыя памкненні Данііл рэалізуе на студыі творчага фотаздымка "LUXA", якой валодае разам з Уладзімірам Парфянкам.

На пытанне: "Чаму Індыя?" Д. Парнюк без ваганняў

адказвае: "Індыя, таму што гэта цікава, таму што гэта цёпла, таму што гэта новая культура. Я адчуваю сувязь з гэтай краінай, якую, бадай што, немагчыма вытлумачыць словамі. Я наведваў Індыю двойчы. Гэта былі доўгія падарожжы па некалькі месяцаў — цэлыя кавалкі жыцця, якія там прайшлі".

З кожным фотаздымкам краіна, у якой ты ніколі не быў, робіцца зразумелай і чамусьці блізкай. Відаць, з-за таго, што работы Данііла рэалістычныя, паказваюць жыццё без прыўкрас і штучнасці: "Я імкнуся здымаць

такім чынам, каб людзі на мяне не рэагавалі. Індусы адкрытыя і здымаюцца з вялікай гатоўнасцю, што часам толькі перашкаджае справе, бо ты не заўсёды хочаш, каб у кадры прысутнічалі людзі, падрыхтаваныя да здымка. Тады даводзіцца прыстасоўвацца да сітуацыі".

"Хінгліская гісторыя" складзена з чорна-белых фотаздымкаў, што стварае адчуванне стрыманасці і адначасова падкрэслівае кожную дэталю, якую хацеў вылучыць аўтар: "Спачатку я зрабіў адбор з вялікай колькасці фотаздымкаў. Атрымалася каля 300 работ, якія перавёў у чорна-белы колер. Пасля гэтага яшчэ каля 200 здымкаў давалося прыбраць, бо разам з колерам яны страцілі сваё значэнне. Засталіся тыя, у якіх ёсць сюжэт, ёсць свая гісторыя..." Пазбавіўшыся

колерам як дадатковага фактара, Д. Парнюк вызваліў ад усяго, што адцягвала ўвагу. У фотаздымках засталася самае галоўнае.

Яна ШЫДЛОЎСКАЯ

Фота аўтара

...І сёе-тое іншае

"Вам абавязкова трэба туды схадзіць і ўсё убачыць!" — эстафетай перадаецца рэкамендацыя ад заўсёднай сталічнай мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" тым, каму яшчэ не давялося наведацца на незвычайную выстаўку, разгорнутую ў яе залах да 11 сакавіка. Дакладней, выставак тут — дзве, і адкрываліся яны не адначасова, а з амаль тыднёвай разбежкай, аднак жа іх прасторава-часовае суіснаванне стварыла эфект парадаксальнай цэласнасці.

Знаны майстар іпалагічнага жанру Сяргей Бандарэнка, чые імклівыя бронзавыя і драўляныя коні — прыгожыя, вольналюбівыя, наравістыя — знайшлі часовы прыстанак на галерэі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, зладкаваў сваю... "Кунсткамеру". Пад такой назвай адкрылася рэтрэспектыва яго скульптуры.

"Экспазіцыя цалкам адпавядае першаснаму значэнню слова кунсткамера: збор дзівосаў, пераважна монстрападобных, — разважае мастацтвазнаўца Таццяна Бембель. — Метамарфозы плоці. Анімалістычныя скульптуры Сяргея Бандарэнкі. Адно — зусім рэалістычныя, нават дакументальныя: калі ўжо слон, то канкрэтна індыйскі, можна і на ўроку заалогіі выкарыстоўваць... Другая група прадстаўленых работ — завады антрапаморфныя fantasy (большынёй — крыху змрочныя, хімерычныя). Тут яўныя метамарфозы ўжо не толькі плоці... У сувязі з гэтым варта прыгадаць радкі з рамана Германа Гесэ "Стэпавы воўк": "Нямала людзей, у якіх было штогосьці ад сабакі ці ад лісіцы, ад рыбы ці ад змяі, але яны быццам бы не адчувалі ад гэтага ніякіх нязручнасцей. У гэтых людзей чалавек і лісіца, чалавек і рыба жылі побач, не замінаючы адно аднаму, яны нават дапамагалі адно аднаму, і людзі, якія далёка пайшлі і якім зайздросцілі, часта бывалі абавязаныя сваім шчасцем хутчэй лісіцы ці малпе, чым чалавеку. Гэта ж агульнавядома...".

А з 28 лютага выставачную прастору побач з "Кунсткамерай" напоўніла неўтаймоўнае паветра новых фантазій: сюды завітала "Весна, любовь и всё такое". Студэнты-дызайнеры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў уключылі ў свой выставачны праект (яго куратар — Міхась Баразна) вясёлы вернісаж з музычным перформансам і частковым бодзі-артам, паказ самых розных аб'ектаў з традыцыйнага натуральнага дрэва і найноўшых сінтэтычных матэрыялаў — ад мэблі да пластыкавых людзей-мадулораў.

Зрэшты, наўрад ці неабходна падрабязна распавядаць пра экспазіцыю ў галерэі "Універсітэт культуры" сёння, калі ў зацікаўленых чытачоў ёсць час наведацца туды і на ўласныя вочы пераканацца, што дзіўны свет персанальнай кунсткамеры ды дзівосы студэнцкай вясны, каханні і яшчэ "сяго-такага" цудоўна спалучаюцца ў рэальнай прасторы, у глядацкім уяўленні, ствараючы новы абсяг для нашых уласных фантазій ды разваг.

С. ВЕТКА